

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Luboš Rosí

**Projekce policejního diskurzu do textů
regionálních médií na příkladu Berounska**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Bc. Luboš Rosí**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Křeček, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2010

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ROŠÍ, Luboš. *Projekce policejního diskurzu do textů regionálních medií na příkladu Berounska*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 93 s.

Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Křeček, Ph. D.

Anotace

Diplomová práce „*Projekce policejního diskurzu do textů regionálních medií na příkladu Berounska*“ zkoumá, jak kriticky novináři lokálních médií přistupují při tvorbě mediálních výstupů ke zdrojovým komunikátům svých zpráv z oblasti policejního diskurzu. Práce nabízí v úvodu interpretaci současných přístupů k pojmu „*diskurz*“, včetně nástinu jeho možných problematických pasáží, dále předkládá podrobné charakteristiky policejního i mediálního diskurzu, a následně uvádí jejich dílčí analýzy, jako jsou v rámci srovnávaných diskurzů např. komparace úvodů komunikátů, užití citací, titulků, pasivních tvarů nebo komparace analyzovaných komunikačních oblastí podle způsobů práce se zdroji. Hlavní cíl pak je sledován prostřednictvím čtyř podrobných analýz projekce, nahrazování, popř. vytváření výrazů policejního diskurzu v mediálních komunikátech. Kromě toho se diplomová práce pokouší také prokázat úměru mezi velikostí média a mírou projekce policejního diskurzu v jeho výstupech. Součástí je také analýza policejního diskurzu a na omezeném prostoru pojatá kritická analýza diskurzu.

Annotation

The diploma thesis (*"Projection of Police Discourse into Releases of Regional Media Exemplified on Beroun Region"*) deals with the local journalists' approach to their source texts of police discourse when elaborating press releases. Within the introduction the thesis submits the explication of the latest stance to term "*discourse*", including adumbration of the possible problematic passages. Furthermore the thesis brings up detailed characteristics of both police and media jargon and successively allege their partial analyses such as the comparison of the releases' preambles, usage of quotations, sub-titles, passive forms, or the comparison of analyzed communication areas regarded from the authors' labour with sources' point of view. The main issue is observed by means of four detailed analyses of projection, substitution or eventually

creation of police discourse in the media releases. Besides mentioned the thesis also tries to prove the correlation between the media size and the rate of police discourse projection in it's output. Conceived in limited field, a piece of thesis is likewise discursive and critically discursive analysis of police discourse.

Klíčová slova

Diskurz, mediální, policejní, gatekeeping, agenda setting, selekce, zdroje, projekce, sociální, policie, regionální média, public relations

Keywords

Discourse, media, police, gatekeeping, agenda setting, selection, sources, projection, social, regional media, public relations

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 29. 4. 2010

Luboš Rosí

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Křečkovi, Ph.D. za vedení a konzultace při zpracovávání diplomové práce.

Obsah

OBSAH	3
ÚVOD.....	6
1. DISKURZ JAKO OBECNÝ POJEM.....	9
1.1 DISKURZ JAKO JAZYK ZA HRANICEMI VĚTY	9
1.2 LINGVISTICKÉ CHÁPÁNÍ POJMU DISKURZ	10
1.3 NEODBORNÉ NADUŽÍVÁNÍ POJMU	12
1.4 DISKURZY JAKO PLATFORMY INTERAKCE POLICEJNÍCH A MEDIÁLNÍCH KOMUNIKÁTŮ	13
2. METODOLOGIE PRÁCE A STANOVENÍ VÝCHOZÍHO KORPUSU KOMUNIKÁTŮ.....	13
2.1 ANALÝZA DISKURZU A KRITICKÁ ANALÝZA DISKURZU	14
2.2 OBSAHOVÁ ANALÝZA	15
2.3 DALŠÍ METODY	16
2.4 KORPUS KOMUNIKÁTŮ PRO ANALYTICKÉ POTŘEBY PRÁCE	16
3. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY ANALYZOVANÝCH DISKURZŮ	18
3.1 INSTITUCIONÁLNÍ A MOCENSKÁ DETERMINACE POLICEJNÍHO DISKURZU.....	18
3.2 NADUŽÍVÁNÍ DETAILŮ POLICEJNÍMI KOMUNIKÁTORY	19
3.3 POLICEJNÍ DUALISMUS: ROLE INSTITUCIONÁLNÍHO „GATEKEEPERA“ I NASTOLOVÁNÍ AGENDY Z POZICE „PRIMARY DEFINER“	20
3.3.1 <i>Police jako „primary definer“</i>	21
3.3.2 <i>Gatekeeping jako policejní praxe</i>	21
3.3.3 <i>Zásady pro policejní komunikátory</i>	22
3.3.4 <i>Princip agenda setting u policie</i>	23
3.4 MEDIÁLNÍ DISKURZ.....	24
3.5 REGIONÁLNÍ SPECIFIKA LOKÁLNÍCH MÉDIÍ A OKRESNÍCH POLICEJNÍCH TISKOVÝCH ODBORŮ	25
3.5.1 <i>Interakce regionálního novináře a policisty jako faktor determinující medializaci policejních témat</i>	27
3.5.2 <i>Předpojatost novináře jako faktor ovlivňující podobu medializace policejních témat</i>	28
3.6 SELEKCE ZPRÁV Z POLICEJNÍ PRODUKCE REGIONÁLNÍMI MÉDIÍ.....	29
3.6.1 <i>Četnost zastoupení policejních textů v regionálních médiích</i>	29
3.6.2 <i>Zpravodajské hodnoty jako faktor ovlivňující selekci policejních témat</i>	30
3.6.3 <i>Formy akcentace zprávy původním autorem</i>	31

4. ANALÝZA DISKURZU POLICEJNÍCH KOMUNIKÁTŮ	JAKO ZDROJŮ
PRO MEDIÁLNÍ VÝSTUPY	32
4.1 SCHEMATIČNOST POLICEJNÍCH KOMUNIKÁTŮ	32
4.2 NÁROKY DISKURZU NA PŘÍJEMCE.....	33
4.3 AMBICE KOMUNIKÁTORŮ A MOŽNÝ VÝVOJ DISKURZU	34
4.4 POTLAČENÉ POSTAVY DISKURZU A PŘÍSTUP DO KOMUNIKÁTŮ.....	35
4.5 AKCENT DISKURZU NA POZITIVNÍ OBRAZ POLICIE	36
4.6 REGIONÁLNÍ PŘÍJEMCI V INTERAKCI S POLICEJNĚ DISKURZNÍM PUBLIC RELATIONS	38
4.7 DICHOTOMIE DISKURZU: „MY“ VERSUS „ONI“ V POLICEJNÍCH KOMUNIKÁTECH	39
4.8 ZÁKLADNÍ LINGVISTICKÉ A KOMUNIKAČNÍ PROBLÉMY POLICEJNÍHO DISKURZU	41
4.9 KRITICKÁ ANALÝZA DISKURZU POLICEJNÍCH KOMUNIKÁTŮ	44
4.9.1 Sociální problém diskurzu	44
4.9.2 Sociální praktiky diskurzu	46
4.9.3 Potřebnost řešení problémů diskurzu	46
4.9.4 Návrh řešení problému diskurzu	47
4.9.5 Šance provedené analýzy diskurzu v praxi	48
5. ANALÝZY DÍLČÍCH FOREM UPLATNĚNÍ POLICEJNÍCH KOMUNIKÁTŮ V	
MEDIÁLNÍCH VÝSTUPECH	48
5.1 KOMPARACE ÚVODŮ KOMUNIKÁTŮ	48
5.2 TEMATICKÁ AGENDA KOMUNIKÁTŮ.....	50
5.3 KOMPARACE ROZSAHU KOMUNIKÁTŮ.....	50
5.3.1 Mediální připisování komunikátů.....	51
5.3.2 Mediální vypouštění částí komunikátů	53
5.4 KOMPARACE TITULKŮ.....	53
5.5 KOMPARACE UŽITÍ CITACÍ V KOMUNIKÁTECH.....	56
5.5.1 Frekvence citací v komunikátech.....	56
5.5.2 Obsahy užitých citací.....	57
5.6 PASIVNÍ TVARY V KOMPAROVANÝCH DISKURZECH.....	58
5.7 HODNOTICÍ VÝRAZY V KOMPAROVANÝCH DISKURZECH.....	60
5.8 KOMPARACE DISKURZŮ PROSTŘEDNICTVÍM STRUKTURNÍ DIFERENCIACE STYLOVÝCH	
PROSTŘEDKŮ NA ÚROVNI SLOVNÍ ZÁSOPY	62
5.8.1 Komparace na ose časové, ose místní a ose sociální stratifikace.....	62
5.8.2 Komparace na ose hovorovost - knižnost.....	63
5.8.3 Komparace na ose pojmovost - expresivnost.....	65
5.8.4 Komparace na ose funkční	66
5.8.5 Komparace na ose normativní a ose podle původu.....	68
5.9 KOMPARACE DISKURZŮ V PRÁCI SE ZDROJI.....	69
5.10 KOMPARACE DISKURZŮ VE ZPŮSOBECH OZNAČOVÁNÍ POLICIE	71

6. PŘÍMÁ INTERAKCE POLICEJNÍHO DISKURZU A MEDIÁLNÍCH KOMUNIKÁTŮ.....	73
6.1 PROJEKCE POLICEJNÍHO DISKURZU DO MÉDIÍ	74
6.2 PROJEKCE POLICEJNÍHO DISKURZU PROSTŘEDNICTVÍM CITACÍ.....	75
6.3 NAHRAZOVÁNÍ VÝRAZŮ POLICEJNÍHO DISKURZU V MÉDIÍCH.....	76
6.4 MEDIÁLNÍ UMĚLÉ VYTVÁŘENÍ „POLICEJNÍCH“ VÝRAZŮ.....	78
6.5 KOMPARACE KVALITATIVNÍ ÚROVNĚ TEXTŮ V ZÁVISLOSTI NA VNITŘNÍ HIERARCHII POLICEJNÍCH A MEDIÁLNÍCH STRUKTUR.....	78
6.6 VELIKOST MÉDIA JAKO FAKTOR PROJEKCE POLICEJNÍHO DISKURZU.....	79
ZÁVĚR	82
POUŽITÁ ODBORNÁ LITERATURA:	86
POUŽITÉ SLOVNÍKY A ENCYKLOPEDIE:	89

Úvod

Jako hlavní téma práce jsme stanovili předpokládanou projekci policejního diskurzu do textů regionálních médií. Vycházíme z premisy, že specifický způsob policejního vyjadřování v oficiálních policejních tiskových zprávách může při nekritickém převzetí lokálními žurnalisty výrazně ovlivňovat podobu mediálních komunikátů. Dílčími analýzami se proto chceme pokusit zjistit nejfrekventovanější podoby a míru takové projekce. Přestože předpokládáme (a také dokazujeme), že současný policejní vyjadřovací diskurz vykazuje velké množství komunikačních nedostatků, nebudou pro nás problémy a specifické fenomény této uzavřené komunikační skupiny primárním bodem zájmu: předmětem práce totiž stanovujeme až následnou interakci původního komunikačního rámce s mediálními výstupy, dále komparaci množství a podob výskytů typických znaků policejního diskurzu v mediálních komunikátech s původním zdrojem textu, a také aktivitu médií při nahrazování jednotlivých výrazů a slovních spojení policejního diskurzu jinými obraty.

Jak už jsme uvedli ve výchozích tezích diplomové práce, předpokladem dosažení našich hlavních cílů bude chronologický postup od výchozí kritické reflexe podmínek a projevů diskurzu policejního vyjadřování v regionálních informačních policejních komunikátech k následné podobě jejich projekce do lokální mediální produkce. Struktura práce proto po úvodním ustavení pojmu diskurz, stanovení metodologie práce a definování korpusu analyzovaných textů předpokládá rozsáhlý popis základních charakteristik obou analyzovaných diskurzů. Zaměříme se např. na institucionální determinaci policejního diskurzu, na předpokládané nadužívání detailů ve způsobech informování veřejnosti policejními komunikátory, popř. na policejní roli v pozicích subjektu tzv. „*gatekeepera*“ i v pozici subjektu, nastolujícího agendu. V rámci návazné specifikace mediálního diskurzu nás budou zajímat např. otázky možné interakce novinářů a policistů, popř. specifika možných typů předpojatosti novinářů, a dále obecné podmínky selekce zpráv z policejní produkce regionálními médii. Součástí práce budou také analýza diskurzu policejních komunikátů a částečná kritická analýza diskurzu. Přestože si jsme vědomi, že takto rozsahem omezené provedení obou metod může být považováno za neúplné, z hlediska poskytnutí dílčích výstupů (potřebných pro komplexní cíl celé práce, jehož dosažení předpokládáme až prostřednictvím závěrečné syntézy všech závěrů z jednotlivých užitých metod) ho chápeme jako dostatečné. Koncentraci množství dílčích analytických

zjištění pak předpokládáme především v pátém oddílu práce: v něm se zaměříme například na komparaci úvodů jednotlivých komunikátů, na jejich rozsah a zaznamenané mediální trendy v práci s původním rozsahem (připisování vs. vypouštění textů), provedeme komparaci titulků, analyzujeme výskyt pasivních a hodnoticích tvarů v komunikátech obou zkoumaných diskurzů a provedeme analýzu, zaměřenou na výskyt např. expresivních tvarů, zkratk, termínů, archaismů, hovorových a knižních tvarů, popř. deminutivních vyjadřovacích prostředků.

Klíčovou částí práce je pro nás poslední oddíl, zaměřený na přímou interakci policejního diskurzu a mediálních komunikátů. V rozsáhlých analytických výstupech interpretujeme všechny zjištěné konkrétní příklady projekce policejního diskurzu do médií. Zároveň analyzujeme také všechny vyhledané podoby mediálního nahrazení výrazů z oblasti policejního diskurzu.

Ambicí projektu bylo prokázat nebo vyvrátit předpoklady z tezí, předcházející této práci. Domníváme se, že všechny byly (v různých formách a různým rozsahem) v textu zohledněny a zodpovězeny. V souladu s tezemi např. vycházíme v teoretické části z obecného definování policejního diskurzu, dále nabízíme základní charakteristiky a rozpory daného rámce, stejně tak nastolujeme v jednom z úvodních oddílů otázku, jak (ne)kriticky přistupují novináři v regionech k policejně monopolnímu zdroji: v textu tak např. ověřujeme tezi, podle které platí, že se policie snaží akcentem na vlastní institucionální podstatu dosáhnout role subjektu vytvářejícího agendu, popř. zkoumáme, jestli platí, že policie disponuje takovým přístupem do médií, který v nabízených komunikátech nepřipouští její kritiku ani přístup jiných "hlasů". V otázce potvrzení nebo vyvrácení dalších, tj. číslovaných tezí (viz: *Teze magisterské diplomové práce, diplomant L. Rosí, imatrikulační ročník 2008*) se rovněž domníváme, že všechny z nich vypracovaný projekt řeší. Předpokládali jsme například, že policie jako jedna z klíčových institucí státu není schopna kriticky a objektivně informovat o vlastní činnosti: tuto premisu poprvé potvrzujeme už v úvodních oddílech práce (viz: 3. Základní charakteristiky analyzovaných diskurzů) a následně ji opětovně dokazujeme v dalších částech. Stejně tak kriticky zkoumáme předpoklad, podle kterého je znakem policejního diskurzu jazyková a gramatická topornost a schematičnost vyjadřování komunikátorů. Se zbývajícimi třemi klasifikovanými tezemi se pak dle našeho názoru v diplomové práci vyrovnávají oddíly 4.4 (potlačené postavy diskurzu a přístup do komunikátů), 5.9 (komparace diskurzů v práci se zdroji) a 5.10 (komparace diskurzů ve způsobech označování policie).

Věcně tak jsou podle našeho názoru zodpovězeny všechny stanovené výzkumné otázky. Změna proti původně definovaným předpokladům nastává formální: přestože jsme v dokumentu výchozích tezí stanovili, že součástí základní struktury práce bude oddíl věnující se „*vyhodnocení vstupních hypotéz*“, nakonec se nám vyčlenění celé kapitoly jevilo jako nefunkční. Proto jsme dílčí hypotézy zkoumali a vyhodnocovali v těch částech práce, do kterých podle našeho názoru věcně a obsahově patří.

Ze stejného důvodu lze ve srovnání s původním návrhem osnovy zaznamenat u diplomové práce částečně pozměněnou strukturu: oproti původnímu návrhu například pracujeme se samostatnými oddíly analýzy diskurzu a kritické analýzy diskurzu (v tezích jde pouze o podkapitoly), jako svébytný celek se čtyřmi podkapitolami zavádíme také stěžejní oddíl práce, věnovaný přímé interakci policejního diskurzu a mediálních komunikátů (v tezích jsme opět uvažovali jen o podkapitole). K těmto krokům jsme se odhodlali rovněž z důvodů funkčnosti textu, užší návaznosti mezi jednotlivými oddíly práce a kvůli vyšší přehlednosti.

Částečných změn proti schváleným tezím doznal vytipovaný analyzovaný materiál. Některá média uvedená v původních tezích práce (Radniční list - měsíčník Královského města Berouna, Středočeský magazín a Středočeské listy), se ve výsledném korpusu neobjevují. Přestože jsme jejich obsahy podrobně prozkoumali, v daném období se v nich žádné z policií předkládaných témat neobjevilo.

Úmyslně zvolenou změnou proti původním tezím je pak stanovení částečně odlišného zkoumaného časového období: původně jsme předpokládali analytický výzkum komunikátů, publikovaných v listopadu a prosinci 2009. Protože jsme zjistili, že v prosinci by bylo k našim analytickým potřebám k dispozici výrazně méně policejních komunikátů, které byly následně médií publikovány (jedním z důvodů může podle našeho soudu být například dovolená policejních tiskových mluvčích na konci kalendářního roku), rozhodli jsme se pro čteněji zastoupené měsíce říjen a listopad.

Součástí této diplomové práce jsou také přílohy, zpracované v samostatné vazbě.

1. Diskurz jako obecný pojem

Přestože byl pojem diskurz¹ představiteli lingvistických, sociologických, filozofických a dalších disciplín v posledních desetiletích opakovaně definován, po důkladné komparaci jednotlivých přístupů k danému pojmu se musíme přiklonit k premise, že samostatné definice se v odborné literatuře podle našeho soudu shodují jen v podrobném popisu základních atributů pojmu, ale jinak vykazují vysokou flexibilitu, dynamiku, rozmanitost a dílčí přizpůsobivost² aktuálním potřebám daných vědních oborů, výzkumníků i cílových komunikátorů.

1.1 Diskurz jako jazyk za hranicemi věty

Výchozím většinovým předpokladem porozumění pojmu je v odborné literatuře opakované chápání diskurzu jako oblasti přesahující základní vlastnosti a možnosti textu: srov. diskurz jako „*rámec diskuze, v němž se o daném tématu hovoří určitým způsobem*“ (McQuail, 1999, s. 269) a diskurz jako „*jazyk, nebo soustava reprezentací, který se společensky vyvinul za účelem vytvořit a dát do oběhu koherentní sadu významů o nějaké tematické oblasti*“ (Fiske, 1987, s. 14). Například mediální analytik Tomáš Trampota proto v souvislosti s genezí pojmu popisuje, že „*s vývojem zkoumání mediálních obsahů začali někteří autoři vnímat text a explicitní obsah jako nedostatečný rámec pro analýzu vztahu zpráv a společnosti a hledali „vnější“, tedy mimo vlastní zprávy a jejich intertextualitu ležící faktory, které podobu produkce a percepce zpravodajství podmiňují.*“ (Trampota, 2000, s. 72).³ Lapidárně pojem vystihuje profesorka lingvistiky z Georgetown Univerzity Deborah Tannenová, když diskurz vymezuje jako „*jazyk za hranicemi věty*“ (Tannen, 1993, s. 24). Přední český lingvista Jiří Kraus dále mluví o tom, že „*na rozdíl od textu se diskurz definuje jako text s určitým atributem, tj. přesně vymezeným vztahem k určitému prostředí a funkci*“ (Kraus, 2003, s. 18). Diskurz je dále také „*významově širší než samotný text, lze ho*

¹ „Z lat. *Discurrere* = rozbíhat se, promlouvat, mluvit, v mediálních studiích se termín diskurz váže **1.** K možnostem reprezentace (= reprezentace reality, její teorie) a přítomnosti – ideologie v – komunikaci a označuje skupinu výroků, výpovědí a formulací, které poskytuje jazyk k hovoru o určitém druhu vědění, o nějakém námětu nebo **2.** šířeji množinu – kódů a jejich pravidel, užívaných při produkování (a následném posilování) významů vztahujících se k nějakému námětu“ (Reifová, 2004).

² „Je zřejmé, že v komunikaci napříč společnostmi funguje nesčetné množství diskurzů na různých úrovních“ (Reifová, 2004)

³ Trampota zdůvodňuje vznik analýzy diskurzu zpráv, autoři se podle něj „začali zabývat tím, jakými metodologicky obhajitelnými nástroji ‚dobyť‘ informaci o ideologii a mytologii ze zpráv, jak zpravodajství interpretovat, aby se jeho ideologické a mytologické roviny nasvítily“ (Trampota, 2000, s. 72).

vnímat jako obsah rozšířený o pravidla jeho produkce i percepce“ (Trampota, 2000, s. 72).

Svým chápáním autoři navazují na výchozí definici diskurzu z Mainguenuho slovníku *Les termes dés de l'analyse du discours*: v něm je diskurz reflektován jako „aktivita komunikujícího subjektu podmíněná zadanými kontexty“ (In: Kraus, 2008, s. 112). Toto klasické definování vychází z dvoustranné platformy: diskurz odkazující nejen na komunikační akt, ale také na předpoklady a soubory podmínek, které (zakotvenému) komunikačnímu aktu předcházejí a tak nutně každý prostor diskurzu determinují. Mainguenuho zasazení diskurzu do sestavy opozic, kde diskurz je jak větou v podobě jednotky desaussurovského *langue*, tak výpovědí jako jednotky desaussurovské *parole*⁴, Kraus dále interpretuje takto: „V této opozici proti sobě stojí jazykový systém abstraktních /virtuálních/ jednotek /foném, morfém, věta/ a diskurz jako užití jazyka v kontextu. Jde tu např. o kontext názorový /diskurz socialistický, surrealistický, postmoderní/, funkční /diskurz žurnalistický, politický, administrativní, právní/, profesionální a zájmový /diskurz učitelský, lékařský, sportovní, zahrádkářský/, či o kontext vyplývající z příslušnosti člověka k určité kategorii /diskurz generový, rasistický – protirasistický/“ (Kraus, 2008, s. 113). Podobně termín vykládá také Jaromír Volek: „O diskurzu lze nejlépe hovořit na sociální rovině a ve formálním kontextu. Každá instituce disponuje specifickými diskurzy, které odrážejí jejich odlišné priority. Diskurzy medicíny, práva či politiky se tak liší tím, jak nahlížejí realitu, ale i tím, jaký jazyk k tomu používají. V tomto smyslu lze diskurzy nejlépe definovat jako odlišné způsoby užití jazyka“ (Volek, 2002, s. 32).

1.2 Lingvistické chápání pojmu diskurz

Výše uvedeným je tak nastolena otázka, jak lze kromě obecné percepce pojmu selektovat dílčí zaměření jednotlivých metodologií, které rozpracovávají teorii právě pro potřeby lingvistické oblasti. Profesor českého jazyka František Čermák například vychází z předpokladu diskurzu jako textu, chápaného na úrovni jednotky mluvy, a textu, obvykle většího než věta: „Diskurz je alternativní jméno pro text jakožto jednotku mluvy (zvl. mluveného jazyka, často vymežovanou jako větší než věta); obvykle se však

⁴ Viz např. Čermák (2007, s. 81): „Základní distinkcí uvnitř určitého jazykového stavu je saussurovský rozdíl mezi *langue* /jazykem/ a *parole* /mluvou/. (...)

Jazyk je abstraktní systém jazykových jednotek znakové povahy a pravidel jejich užívání, včetně normy a modelů tohoto užívání. (...) Mluva je obecně oblast realizací jazyka v promluvách, textech, resp. mluvních aktech.“

chápe jako text obsahující i více než jediného mluvčího a mající povahu mluvní události (Čermák, 2007, s. 169). Intertextové nazírání diskurzu pak reprezentuje například lektor oboru Media Studies na University of Greenwich James Watson: „Texty jsou mikrodata makrovztahů zvaných diskurzy a stejně jako je text začleněn v diskurzu, tak je diskurz začleněn v systému (Watson, 2003, s. 41).“ Kraus k tomu dodává interpretaci současného vymezení diskurzu jako „obsahově, tematicky a jazykově vymezené, sociálně institucionalizované a situačně zasazené formy textu.“ (Kraus, 2003, s. 20). Zároveň je podle něj nutné komunikáty⁵ jednotlivých diskurzů nazírat také z pozice jejich interpretace, která může být rozdílná: „Schopnost účastníků komunikačního aktu uvědomit si jednotlivé podmínky a zvláštnosti diskurzu je zároveň nezbytným předpokladem vhodné interpretace, protože jeho lexikální jednotky nabývají odlišných významů nebo nových významových odstínů podle toho, v jakém typu diskurzu se jich užívá.“ (Kraus, 2003, s. 20)⁶

Úskalím při fixaci základního pojmu může být fakt, na který poukazuje např. lingvista z Univerzity Palackého Viktor Jílek: „Pomezích lingvistických oborů zabývajících se sociální podmíněností komunikace člověka, které užívají pojem diskurz, existuje velká řada.“ (Jílek, 2009, s. 18) Navíc, jak dále poznamenává Kraus: „Jednotlivé typy diskurzu je možné klasifikovat na základě hledisek situačních, jazykových stylistických, žánrových apod. Ty se mezi sebou kříží a vyznačují se vágními hranicemi.“ (Kraus, 2003, s. 20)

⁵ Komunikát: výsledek vzájemné komunikace, komunikování; v užším smyslu jazykový projev, text (Filipec, 2005, s. 141)

⁶ Pojmu diskurz se Kraus věnuje také ve svém příspěvku v knize Jazyk, média, politika (2003). Společnými rysy všech pojetí diskurzu pro něj jsou za „a) schopnost přenášet informace, jejichž význam se vytváří v průběhu stylizační a interpretační činnosti autora a příjemce textu; b) smyslová i formálními jazykovými prostředky vyjádřená soudržnost, koherence jeho jednotlivých složek – slov a výpovědí; c) situačnost, tj. zasazení do konkrétního prostředí a vymezení vztahu k určitému sociálně, názorově, generačně či jinak vymezenému auditoriu; d) intertextovost, tj. návaznost na jiné texty“ (Kraus, 2003).

1.3 Neodborné nadužívání pojmu

Nejfrekventovaněji je diskurz interpretován jako etablovaný rámeček komunikace, ve kterém je mluveno a přemýšleno o ustanoveném tématu ustanoveným způsobem. Tím ale podle našeho soudu vzniká prostor pro roztříštěné porozumění pojmu⁷. Na něm se navíc často nepodílí jen zástupci striktně profilovaných vědeckých disciplín, ale i běžní uživatelé jazyka. A to pak může podle našeho soudu iniciovat možnou eskalaci konfliktů jak mezi vzájemnými interpretacemi různých diskurzů, tak konfliktů, vznikajících právě frekventovaným nevědeckým nadužíváním obecného pojmu.

Důkazem toho je výsledek krátké rešerše pro potřeby této práce. Při zadání pojmu „*diskurz*“ v archivu tištěných periodik, internetu a doslovných přepisů zpravodajských a publicistických pořadů z TV a rozhlasu⁸ je možné jen za období jednoho roku narazit na stovky extrémně rozdílných významů a skupin témat, při nichž se jednotliví autoři zaštiťovali jen obecně myšleným a blíže nespecifikovaným pojímáním diskurzů. Zaznamenáváme tak například diskurz *historický, veřejnoprávní, veřejný, společenský, genderový, akademický, politický, racionální, homofobní, zaběhlý, viktoriánský, vampyricko-fetišistický, panislámský, sexualizovaný, diskurz ministra Nečase, legitimizační, feministický, diskurz predátora, právní, logický, živý, bezpečnostní, náboženský* nebo *dostředivý*. Společné mají tato užití jedno: většinou daný diskurz nijak blíže nespecifikují a dostačují si pouze jeho formulováním bez dalšího bližšího vymezení.

⁷ Viz např. Kraus: „*Pojem diskurzu, na který se od poloviny 20. století soustřeďují nejenom četné teoretické reflexe, ale i popisné aparáty založené na rozsáhlých souborech empirických dat, začíná postupně ztrácet své přesné významové hranice. Jednu z příčin této ztráty vidíme v proměnách chápání diskurzu jako jednotky vymezené lingvisticky, textově i situačně v pojmosloví filozofie a spolu s tím i mnoha tradičních i nových vědních oborů*“ (Kraus, 2008, s. 112).

⁸ Newton Media Search, 2009

1.4 Diskurzy jako platformy interakce policejních a mediálních komunikátů

Flexibilita a z lingvistického pohledu až nadpotřebná přizpůsobivost jakémukoliv užití tak podle našeho studia determinují termín diskurz k problematickým a často až protichůdným interpretacím. Proto považujeme za důležité definovat konkrétní část pojmu, která bude pro naši práci výchozí.

Základní pozicí pro nás může být například Trampotovo rozlišení: „*Ve vztahu ke zpravodajství je užitečné soustředit se na to, jak se pojem diskurz etabloval v sociologické a lingvistické tradici. Sociologické pojetí zdůrazňuje sociální kontext užití jazyka, respektive kódu obecně, zatímco lingvistické pojetí se soustřeďuje spíše na jazyk samotný a jeho užití*“ (Trampota, 2006, s. 72). Kromě toho budeme zároveň soustředit naši pozornost na aspekty, kriticky zkoumající problematiku institucionality policie jako mediálně (ne)zpochybnitelného zdroje, neautorské pojetí policejních komunikátů, popř. omezený přístup do textových celků produkovaných komunikátory policejního diskurzu.

Z dílčích charakteristik diskurzu tak pro nás bude prioritní ta, kterou Jílek popisuje jako „*institucionálnost, tedy vázanost na daný způsob organizace vztahů mezi jednotlivci nebo skupinami osob v rámci určité organizace /či společnosti/*“ (Jílek, 2009, s. 18).

2. Metodologie práce a stanovení výchozího korpusu komunikátů

Ambicí analytické části práce je skloubení několika metodologických přístupů a následná syntéza jejich závěrů. K takovému využití většího počtu metodologických východisek nás vede předpokládaný extenzivní cíl práce, kterým chceme uchopit otázku policejního diskurzu v mediálních komunikátech nejen na základě jedné úzce stanovené kvantitativní, kvalitativní obsahové, lingvistické, matematicko-lingvistické, diskurzní, nebo popř. kriticky diskurzní metodologické praxe, ale kterým usilujeme i o možné syntetické začlenění co nejvyššího počtu vyhodnocených dílčích analytických poznatků bez ohledu na jednotlivosti způsobů jejich metodologického získání.

Podstatně budeme vycházet z přístupu zakladatele kritické analýzy diskurzu Normana Fairclougha. Pro něj je každý text jak instancí diskurzní praxe, tak instancí praxe sociální (Fairclough, 1992, s. 4). Podle Jana Miesslerera, který Faircloughův přístup

dále interpretoval, je proto třeba studovat diskurz na všech úrovních: „*Na úrovni textu nám poslouží lingvistická analýza, na úrovni diskurzní praxe můžeme studovat situaci či instituce, ve kterých dochází k artikulaci různých diskurzů, a, konečně, na úrovni sociální praxe můžeme naši analýzu propojit s obecnou sociální teorií*“ (Miessler, 2008, s. 119).

Ve své metodologické komparaci s použitím závěrů Normana Fairclougha pak Miessler tvrdí, že zatímco klasická obsahová analýza postupuje „*shora dolů*“ (*top down approach*) – tedy používá předdefinované kategorie, soustředí se na neproblematizovaný „*obsah*“ a „*v zásadě je tedy možné konstatovat, že obsahová analýza dokáže zpracovat velké množství textů povrchně*“ (Miessler, 2008, s. 119), tak analýza diskurzu (popř. kritická analýza diskurzu), které se soustředí na „*jazyk coby formu společenské praxe,*“ a zejména pak „*jak je diskurz ovlivňován vztahem mezi mocí a ideologií*“ (Fairclough, 1992, s. 15, In: Miessler, 2008, s. 119) nevycházejí z předdefinovaných kategorií. Naopak, vychází přímo z textu, ve kterém tyto kategorie teprve objevují, tj. postupují „*zdola nahoru*“ (*bottom-up approach*): „*V zásadě tak platí, že zatímco v případě obsahové analýzy je ‚dodavatelem významu‘ výzkumník, v případě analýzy diskurzu je jím vlastní text.*“ (Miessler, 2008, s. 119).

2.1 Analýza diskurzu a kritická analýza diskurzu

Analýza diskurzu, popř. využití prvků kritické analýzy diskurzu (CDA) budou základem našeho výzkumu. Podle Caseyho obecně platí, že analýza diskurzu je „*primárně zaměřena na identifikaci nepsaných pravidel, struktur, vzorů, funkcí a konvencí užití jazyka a způsoby, jak tyto prvky organizují různé diskurzy v různých kontextech*“ (Casey et al., 2007, s. 81). A jak zdůrazňuje také Kraus, předmětem takové analýzy by měly být především „*nevyjádřené, porozumívané komponenty diskurzu*“ (Kraus, 2008, s. 118).

Metodologicky budeme vycházet z pěti základních kroků analýzy diskurzu, definovaných Van Dijkem^{9, 10} (Van Dijk, 2001, s. 61-63, In: Trampota, 2006, s. 73).

⁹ „*Jako hraniční disciplínu na pomezí funkční jazykovědy, sociologie vědění, psychologie a teorie kultury buduje analýzu diskurzu Teun van Dijk. Ve svých pracích se opírá o výsledky funkční a strukturní jazykovědy, svůj přístup ke zkoumání jazykových jednotek v situačním kontextu nazývá funkční pragmatikou*“ (Kraus, 2008, s. 134).

¹⁰ Teun Van Dijk, nar. 7. 5. 1943, metodolog analýzy diskurzu, v současnosti (pozn.: duben 2010) profesor na Universitat Pompeu Fabra, Dept. de Traducció i Ciències del Llenguatge

Podle něj je nutné při snaze o dekodování ideologie sdělení nejdřív prozkoumat kontext diskurzu a pokusit se z něj abstrahovat roli autora a jeho příslušnost k sociálním a zájmovým skupinám. Dalším požadavkem je analýza zaměřená na zahrnuté skupiny, mocenské vztahy a konflikty v textu. Podle Van Dijka je důležité sledovat kategorie definující zájmy a identitu aktérů. Prostor ve výzkumné činnosti by proto podle něj měl být dále věnován také možným dichotomiím „My versus Oni“: *„Takováto polarizace je základem většiny diskurzů spojených s ideologií, s pozitivní sebe prezentací a negativní reprezentací druhých. Pro analýzu zpravodajského diskurzu je tak důležité vyhledat všechny názory a vyjádření, která jsou polarizujícím hodnocením“* (tamtéž).

Poslední dva kroky tohoto typu analýzy pak musí podle Van Dijka směřovat k otázkám na to, co se v textu předpokládá za samozřejmé a co text implikuje, a k otázkám na působení formálních struktur, které posilují nebo potlačují polarizované skupinové názory: *„Struktura zprávy může zdůrazňovat a zvýhodňovat jednu stranu, zatímco znevýhodňovat stranu druhou, a to umístěním, organizací diskurzu, výběrem lexika a tak dále.“* (tamtéž).

2.2 Obsahová analýza

Další metodou našeho výzkumu bude obsahová analýza¹¹. Jak uvádí Helmut Scherer (2004, s. 29), obsahová analýza je kvantitativní výzkumnou metodou pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek¹²: *„Charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím je spojený i vysoký stupeň ověřitelnosti. Při rozboru podléhá každý krok explicitně formulovaným pravidlům. Mezi další přednosti této metody patří možnost zpracovat velké množství textů /nebo jiných mediováných obsahů/ a výsledky šetření podrobit statistickým analýzám“* (Scherer, 2004, s. 29).

¹¹ Nejpoužívanější technika výzkumu mediálních obsahů. V nejfrekventovanější kvantitativní podobě bývá popisována jako standardizovaná, systematická a intersubjektivně ověřitelná kvantitativní metoda analýzy zjevného obsahu (Reifová, 2004, s. 21)

¹² Helmut Scherer obsahovou analýzu definuje jako vysoce strukturovaný a selektivní proces: *„Tento postup vychází ze sociálněvědních metod měření a kvantifikace a při jeho použití se mediované obsahy zkoumají s ohledem na několik vybraných znaků“* (Scherer, 2004, s. 29).

2.3 Další metody

Z dalších možných přístupů předpokládáme při práci s mediálními výstupy a jejich zdroji v tzv. policejních "svodkách" také např. použití metody textové komparace jednotlivých komunikátů a rovněž využití principů lingvistické analýzy, případně také metody matematické lingvistiky.

Jiráček, Nekvapil a Šoltys vysvětlují, že matematická lingvistika patří mezi nejmladší disciplíny lingvistického výzkumu: „*Bližší určení matematická znamená, že tato lingvistika při svém výzkumu využívá matematických metod.*“ (Jiráček, Nekvapil a Šoltys, 1996, s. 52) To dále vysvětluje také Čermák: „*Matematická lingvistika, původně pod názvem kvantitativní lingvistika, orientovaná jen na zjišťování statistik pro různé oblasti jazyka (...) se dnes výrazně orientuje na matematické modely gramatické struktury jazyka.*“ (Čermák, 2000, s. 99) Pro účely našeho výzkumu bude z jednotlivých dílčích disciplín matematické lingvistiky nejpodnětější kvantitativní lingvistika: „*soustřeďuje svou pozornost na zjišťování četnosti výskytu buď určité jednotky jazyka, nebo určitého systémového vztahu. Zařazuje je do třídy jednotek, nebo vztahů kvalitativně shodných (podobných) a vytváří tak podmínky pro jejich snadnější srovnávání, popř. stanovení zákonitostí z četnosti výskytu vyplývajících*“ (Jiráček, Nekvapil a Šoltys, 1996, s. 52). Jak ale obecně k použití metody matematické lingvistiky poznamenává například Jiří Černý, výzkum kvantitativní stránky zdaleka nemůže o jazyce podat vyčerpávající informace: „*Každý přirozený jazyk je velmi složitý systém, který má vedle kvantitativních charakteristik celou řadu dalších složek, jako je např. hierarchie jednotlivých prvků, jejich polysémie, neostrost výrazů, obsahová i formální struktura sdělení, citová a volitivní složka, poetická funkce apod., a to všechno jsou jevy, které lze sotva popsat pomocí statistických metod*“ (Černý, 1998, s. 200).

2.4 Korpus komunikátů pro analytické potřeby práce

František Čermák (2002, s. 257) pod pojmem korpus¹³ rozumí reprezentativní soubor textů jako zdroj jazykových dat. Podrobněji pojem vysvětluje také Jiří Kraus: „*Protože ve většině případů zkoumaný soubor jevů, tzv. základní soubor, přesahuje možnosti zpracování /tzn. nejsme schopni nebo nepovažujeme za nutné zkoumat soubor v plném rozsahu ani všechny jeho vlastnosti/, stávají se předmětem analýzy obvykle*

¹³ „*Jazykový korpus je strukturovaný, unifikovaný a často označovaný velmi rozsáhlý soubor jazykových dat*“ (Čermák, 2000, s. 100).

soubory výběrové. V teorii diskurzu je tímto souborem korpus, který v sobě soustřeďuje údaje textové povahy /knihy, noviny, časopisy.../, audiovizuální materiály /filmy, hudební nahrávky/ atd.“ (Kraus, 2008, s. 113)

Jako zkoumanou geografickou oblast České republiky jsme pro potřeby práce náhodným výběrem určili policejní okrsek Berounsko (podle oficiálního policejního členění se jedná o oblast působnosti Policie ČR, Okresního ředitelství Beroun). Materií pro korpus tak bude několik rozsáhlejších souborů, vztažených k této oblasti¹⁴. Základ prvního z nich tvoří všechny publikované policejní texty regionálního pracoviště Policie ČR, vytvořené ve vybraném policejním okrsku v měsících říjnu a listopadu 2009. Další součástí ze stejného období pak budou všechny publikované policejní texty krajského pracoviště Policie ČR, které se k vybranému okresnímu území významově vztahují. Klíčovou součástí korpusu pak jsou ty mediální komunikáty, do nichž jsou původní policejní tiskové zprávy projektovány. Pro jejich vyhledání jsme využili zaprvé databázi Newton Media Search, specializovanou na mediální analýzy a monitoring médií, a dále vlastní rešeršní činnost v oblasti lokální mediální produkce v okrese Beroun. Výchozím kritériem zařazení mediálních komunikátů do základního korpusu pro nás byla právě účast policejních témat ve vybraných výstupech. Při vytipování mediálních komunikátů jsme tedy postupovali chronologicky od původního policejního tiskového podkladového materiálu až k jeho výsledným publikacím.

Celkem tvoří korpus 104 komunikátů¹⁵, z nichž 84 řadíme mezi komunikáty okresní a 20 mezi komunikáty krajské. Podle stejného kritéria rozlišujeme také jednotlivé policejní komunikáty: z celkového počtu 41 textových výstupů pochází 37 z Okresního ředitelství Policie ČR Beroun – a tedy je označujeme jako „okresní“, a 4 byly publikovány pod hlavičkou Krajského ředitelství Policie ČR Středočeského kraje a řadíme je mezi „krajské“.

Důležitým faktem pro charakteristiku korpusu je to, že v něm nejsou všechny komunikáty vydané policií, ale jen ty, které byly médií ve vybraném období minimálně v jednom případě jakkoliv zpracovány a publikovány. Rozdíl mezi počtem policií vydaných a mezi počtem medií převzatých komunikátů je následující: okresní policejní ředitelství ve zkoumaném období vydalo celkem 160 krátkých informativních komunikátů – v médiích ale našlo uplatnění jen výše uvedených 41 z nich¹⁶. Výrazně

¹⁴ Viz: Příloha č. 25: Korpus analyzovaných textů

¹⁵ Viz: Příloha č. 1: Statistické vyhodnocení korpusu textů

¹⁶ Viz: Příloha č. 2: Projekce okresních policejních témat do médií

rozdílný pak je naopak poměr mezi policejními a následně mediálními „krajskými“ komunikáty: všechny, které se v daném časovém rozmezí týkaly Berounska, totiž (na rozdíl od „okresní“ policejní produkce) v médiích uplatnění našly.¹⁷

Protože některé z policejních zpráv byly v pozměněné formě publikovány v několika médiích zároveň, tak námi stanovený korpus obsahuje celkem 63 mediálních komunikátů. Nejfrekventovanější zastoupení mezi jednotlivými mediálními komunikáty mají materiály Berounského deníku: těch vycházelo ve zkoumaném období z oficiálních policejních informací 34.¹⁸

3. Základní charakteristiky analyzovaných diskurzů

3.1 Institucionální a mocenská determinace policejního diskurzu

Předmětem podrobných analýz bude v této práci specifický způsob policejního informování veřejnosti o aktuálních kriminálních událostech, dopravních a jiných nehodách, popř. preventivních či vzdělávacích policejních akcích a projektech v okrese Beroun. Středně dlouhé oficiální texty jsou výsledkem práce regionální preventivně informační skupiny Policie ČR. Ta má ze zákona¹⁹ povinnost o takových událostech informovat – jakou formou, v jakém rozsahu nebo s jakým uváděním zdroje, už ale není nijak stanoveno. A právě to vytváří dle našeho názoru prostor pro vznik specifických a z hlediska veřejného diskurzu často nesrozumitelných oblastí policejního diskurzu. Navzdory tomu, že policejní tiskové zprávy jsou určeny žurnalistům (popř. k přímému informování veřejnosti), tak předpokladem naší práce je, že se často způsobem vyjadřování základním žurnalistickým trendům a metodám informování veřejnosti naopak zcela vymykají.

¹⁷ Viz: Příloha č. 3: Projekce krajských policejních témat (z území okresu Beroun) do médií

¹⁸ Viz: Příloha č. 1: Statistické vyhodnocení korpusu textů

¹⁹ Viz např.: Zákon č. 106/1999 Sb. O svobodném přístupu k informacím; Metodický pokyn ke sjednocení postupu orgánů veřejné správy při zajištění práva fyzických a právnických osob na poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím atd.

Naší tezí je také premisa, že morální a informační autorita policie není (ani v rámci policejního informování veřejnosti, ani v rámci následné projekce policejních informačních výstupů do médií) zpochybňována a podrobována kritickému přístupu: naopak, policejní komunikáty mají institucionální podobu a díky ní je jim umožněn institucionální přístup do médií²⁰. To potvrzuje jako výchozí charakteristiku diskurzu např. Trampota (2006, s. 84): podle něj mají právě institucionální zdroje obecně do zpravodajských obsahů přístup snadnější. Téma podrobně rozpracoval také Davis: „*Instituce jsou obvykle fyzicky lépe přístupné, disponují lepším zázemím a poskytují pravidelnou zásobu informační podpory*“ (Davis, 2000).

Jak budeme dále dokazovat, pravděpodobně právě vlastní institucionálnost vede policejní komunikátory k tomu, že při poskytování informací neuvádějí jejich konkrétní, (ne)policejní zdroje²¹ ani nepřipouštějí možnost jejich nepřesnosti. Trampota v této souvislosti mluví o habituálním přístupu: „*Jde o události, u nichž jejich aktér disponuje určitou formou moci a má přístup do zpravodajských obsahů téměř automaticky zajištěn. (...) Jde o aktéry, kteří sami o sobě jsou zpravodajsky hodnotní*“ (Trampota, 2006, s. 84). Podle Gansé pak je to právě moc, která jako jedna ze čtyř vlastností výrazně ovlivňuje přístup informačních zdrojů k novinářům a do médií: „*Čím větší mocí zdroj disponuje, tím snadněji si může přístup k mediálními pracovníkům zajistit, přičemž svého hierarchicky zvýhodněného sociálního postavení může využít přímo či nepřímo.*“ (Gans, In: Trampota, 2006, s. 80)

3.2 Nadužívání detailů policejními komunikátory

Na základě základní rešerše policejních komunikátů lze pro následné dokazování stanovit další z předpokládaných rysů policejního diskurzu: v souladu se vstupními tezemi konstatujeme, že jednotlivé textové informační výstupy, vydávané v pozici dílčích tiskových zpráv pro média, jsou charakteristické především nadužíváním maximálního množství detailů, včetně těch, které se mohou případným cílovým

²⁰ Srov. Schlesinger, Tumber (1994): „*Musíme se zaměřit na státní instituce trestního aparátu a na to, jak soupeří o pozornost médií, ať už mezi sebou, nebo s ostatními více či méně institucionalizovanými zdroji informací. Zjišťujeme, že oficiální orgány hrají při formování reportáží dominantní roli.*“

²¹ Přitom, jak uvádí Husák (2006) v Závazném pokynu policejního prezidenta, tiskové policejní odbory vždy před publikováním textů znají přesné zdroje informace z interní struktury policie – a to i v případě, že je získávají z interního informačního systému. Původci informací pro policejní tiskové mluvčí jsou navíc citovaným dokumentem přesně instruováni: „*Útvary policie a jejich organizační články jsou povinny poskytnout osobám uvedeným v čl. 2 věcně správné podklady nezbytné k poskytnutí informace bez zbytečného odkladu*“ (Husák, 2006).

příjemcům jevit jako zcela marginální. Vzniká tak rozpor mezi podobou oficiálního policejního textu a mezi podobou textů, po kterých je ze strany cílových médií poptávka²². Zatímco mediální sdělení většinou nejdetailnější popisy upozadují a akcentují spíše smysl celé popisované události, tak ve zkoumaných textech regionálního policejního diskurzu naopak převládá silný důraz právě na detailně přesné informace například o místě a čase popisovaného skutku²³, na vyčíslení způsobené škody striktně v nezaokrouhlených částkách, nebo na vypisování oficiálních názvů institucí zásadně v celém, nezkráceném tvaru.

Těmito charakteristikami diskurz nabývá ustálené, neměnné podoby – a tím tak opakovaně dochází k jeho (sebe)potvrzení: „*Důsledkem ustálenosti podob diskurzů je automatizace při výběru a uspořádání jazykových prostředků, která usnadňuje komunikaci*“ (Jílek, 2009, s. 19).

K podobnému závěru dospívá také Kraus: „*Ustálenost podob diskurzu, tendence k automatizaci při výběru a usprádaní jazykových prostředků na jedné straně komunikaci usnadňuje, na druhé straně ji ovšem také ohrožuje tím, že individuální akty sdělení a porozumění nutí sklouzávat ke stereotypům, ztrácet jejich původní jedinečnost a smysluplnost*“ (Kraus, 2003, s. 20).

3.3 Policejní dualismus: role institucionálního „gatekeepera“ i nastolování agendy z pozice „primary definer“

Policie, stejně jako další institucionální státní subjekty (prezident, vláda apod.) funguje z hlediska mediálních teorií ve specifické roli: přestože není médiem v pravém smyslu slova, z nejrůznějších (taktických, legislativních, organizačních) důvodů přísně filtruje zpravodajsky hodnotné informace na ty, které následně vybere ke zveřejnění, a naopak na ty, které zůstanou „za branou“. Kromě toho je ale také v institucionální pozici subjektu, který díky přístupu k exkluzivním informacím rozhoduje o nastolování témat a problémů, o kterých až následně informují klasická média. Podle našeho soudu

²² Např. Svoboda (2009, s. 182) definuje pravidla pro vytváření tiskových zpráv takto:

- *Text se musí skládat z jednoduchých a kratších vět, podobně jako hovorová řeč.*
- *Vyhýbejte se různým dodatkům, které znesnadňují chápání informace. Proč například hovořit „dosažení průměrného počtu zaměstnanců“? „Propouštění“ je kratší a nepůsobí o nic hůře, spíše upřímně.*
- *Vyhýbejte se cizím slovům, kde to jen jde.*
- *Vystříhejte se zkratk.*
- *Citáty oživí text. Nesmí však být subjektivně zabarveny.*

²³ Viz: Příloha č. 4: Nejčastější začátky komunikátů

se tak před analytickým zaměřením na projekci policejního diskurzu do mediálních komunikátů nutně musíme nejdříve zabývat uvedenou dualitou policie jako zdroje. K ní se navíc přidává také její pozice v roli tzv. primary definer.

3.3.1 Policie jako „primary definer“

Základy teorie o tzv. „primary definers“ lze aplikovat i na případy produkce regionálních policejních tiskových odborů. Jak dále dokážeme, „*struktura přístupu nezbytně zajišťuje strategické výhody pro ‚primary definers‘, a to nejen zpočátku, ale i následně, tak dlouho, jak diskuze nebo kauza trvá*“ (Schlesinger a Tumber, 1994, s. 143). Mediální interpretace takových oficiálních policejních výstupů pak hraje při formování reportáží dominantní roli. Teorie jde v tomto aspektu vůči pozici médií ještě dál: „*Média jsou chápána jako podřízený prostor pro produkci v ideologické oblasti. Vlastně jsou považována za secondary definers*“ (Schlesinger a Tumber, 1994, s. 143).

3.3.2 Gatekeeping jako policejní praxe

Pokud bychom se dále zaměřili na pozici policejního gatekeepingu²⁴, je nutné stručně jeho princip vystihnout. Teorii definoval americký sociolog David M. White v empirické studii „*The ‚Gate Keeper‘: A Case Study In The Selection of News*“ (1950). Původně obrazné vnímání médií, která „*hlídají*“ u brány do svého vstupu, došlo k následnému zobecnění: „*Pojem gatekeeping /,hlídání u brány/ se zhusta používá pro označení procesů, jimž se při práci v médiích provádí výběr; jedná se především o rozhodování, zdali připustit, aby konkrétní zpráva ‚prošla branou‘ zpravodajského média do zpravodajství*“ (McQuail, 1999, s. 241). Přestože podobné základní definice pracují opakovaně s pozicí novináře jako gatekeepera, pro naše účely by mělo být odpovídající, pokud budeme v jednotlivých definicích za gatekeepera považovat policii, resp. pověřeného policejního pracovníka na úrovni policejního tiskového odboru (popř. analogicky vyšetřovatele, policejního ředitele apod.): „*White se pokoušel přijít na to, jak se novináři s nadbytkem potenciálních zpráv vyrovnávají, tedy podle čeho se rozhodují, co se má do zpráv dostat a co nikoliv. Vymodeloval si celý proces tak, jakoby potenciální zpráva procházela pomyslnou branou a někdo – novinář, redaktor, šéfredaktor – rozhodoval, jestli ji pustí dovnitř*“ (Trampota, 2006, s. 38).

²⁴ Gatekeeper, gatekeeping: **I. držitelé pozic v rámci mediálních organizací, kteří rozhodují o výběru témat a událostí, které budou zpracovány na mediální obsahy (rozhodují o tom, co projde**

Aplikace takového modelu na policejní práci předpokládá, že také v rámci této instituce neustále probíhají procesy, které vybraným tématům „dovolují“ stát se zprávou (jsou určeny ke zveřejnění), a naopak jiná témata potlačují nebo výslovným embargem zcela ruší. Při takovéto úvaze je zároveň nutné konstatovat, že podobný policejní gatekeeping se nevztahuje jen na ucelené a uzavřené informační výstupy, ale také na jejich dílčí součásti: v praxi to například znamená, že policie určitou událost potvrdí, ale dále informačně nedoplňuje. Příkladem z námi stanoveného korpusu může být například zpráva o znásilnění devítileté dívky: policie znásilnění potvrdila, ale zároveň v krátkém vydaném komunikátu zamezila dalšímu konkretizování případu slovy: „*Bližší informace vzhledem k věku oběti nebudou policisté sdělovat*“ (Policie ČR, Krajské ředitelství Středočeského kraje, 20. 11. 2009).

3.3.3 Zásady pro policejní komunikátory

Normujícím obecným materiálem, kterým se při principu policejního „gatekeepingu“ řídí také produkce obou námi zkoumaných regionálních policejních tiskových pracovišť, je „*Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 22. června 2006, kterým se stanoví zásady poskytování informací Policíi České republiky veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků*“ (Husák, 2006). Ten v základních bodech stanovuje výše uvedené taktické, legislativní a organizační důvody poskytnutí nebo naopak neposkytnutí informací médiím: „*Tímto závazným pokynem se stanoví a) okruh osob oprávněných poskytovat informace veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků, b) rozsah poskytovaných informací, c) odpovědnost za poskytnuté informace*“ (Husák, 2006, s. 1). Teorii gatekeepingu, aplikovanou na policejní informační práci, pak například v negativním vymezení (tj. v principu „gatekeepera“, který zamezuje posunutí některých konkrétních zpráv dále k příjemcům) naplňuje z daného komunikátu článek 7, definující situace, kdy může policie odepřít poskytnutí informace: „*a) jestliže by mohlo dojít k vyzrazení utajované informace; b) v případě, že informace obsahuje osobní údaj, není-li pro její poskytnutí zákonný důvod; c) o činnosti orgánů činných v trestním řízení za podmínek stanovených právním předpisem; d) jestliže by došlo k porušení povinnosti zachovávat mlčenlivost; e) z dalších důvodů stanovených právním předpisem*“ (Husák, 2006, s. 2).

„branou“ média, a co nebude do procesu mediace zařazeno). 2. Obecněji též vymezení hranic množství informací distribuovaných v procesu masové komunikace (Reifová, 2004, s. 70)

Z hlediska zkoumání projekce policejního diskurzu do médií pak je podstatné, že daný předpis ukládá policejním mluvčím za povinnost případné odepření poskytnutí informace vždy zdůvodnit.

3.3.4 Princip agenda setting u policie

Jak už jsme uvedli, policii je nutné přisoudit také determinační roli před mediálními nastolováními agendy. Přestože velké množství mediálních teorií hovoří o tzv. agendě setting²⁵ až v souvislosti s mediální produkcí, tak (jak dále v analýze projekce policejních informací do médií dokážeme) právě nastolování agendy policií předurčuje vybraná témata před následným mediálním zpracováním.²⁶

Vystižení principů agendy setting pro zpravodajská média proto podle našeho soudu platí i v rámci předzpravodajského stupně, tj. v rámci práce policejních tiskových odborů: *„Role zpravodajských médií při nastolování agendy tkví v ovlivňování významnosti témat, tedy v ovlivňování toho, zda podstatnému množství lidí bude skutečně stát za to si na dané téma vůbec vytvořit svůj vlastní názor. O zájem veřejnosti soupeří mnoho témat, ale jen málo z nich je úspěšných, a zpravodajská média podstatným způsobem ovlivňují, která témata dne budeme považovat za nejdůležitější“* (McCombs, 2004, s. 27). To ve vztahu k oficiálním zdrojům, tedy v námi analyzovaném případě vůči policii, zároveň potvrzují také Schlesinger a Tumber: *„Panuje obecná shoda, že tyto zdroje hrají klíčovou úlohu při určování a formování zpravodajské agendy prostřednictvím interakce s procesem tvorby zpráv. V důsledku toho bývá žurnalistická praxe doposud považována jen za interakci reportérů a úředníků“* (Schlesinger a Tumber, 1994).

²⁵ Agenda-setting: **1.** Obecně (v politologii a sociologii) model procesu prosazování určitých témat do veřejného diskurzu a současně vylučování určitých témat z tohoto diskurzu, který probíhá ve vzájemné interakci tří agend (...) – veřejné, politické, mediální **2.** V mediálních studiích hypotéza o vlivu, resp. účinku médií na obsahy myšlení a veřejného a politického diskurzu, podle níž jsou média schopna exponovat určité události a současně určovat pořadí důležitosti exponovaných událostí (Reifová, 2004, s. 16).

²⁶ Viz: Příloha č. 2: Projekce okresních policejních témat do médií a Příloha č. 3: Projekce krajských policejních témat (z území okresu Beroun) do médií

3.4 Mediální diskurz²⁷

Jestliže jsme u obecné definice diskurzu stanovili rozpětí základního pojmu jako problematické, lze se důvodně obávat, že riziko mnohoznačnosti, dynamičnosti základního pojmu a jeho dílčí přizpůsobivost aktuálním potřebám jednotlivých konkrétních diskurzů nastává také u obecného výkladu mediálního diskurzu. Uvažovat lze totiž nejen o celkové mediální diskurzní oblasti, ale analogicky o dílčích mediálních diskurzech – například o mediálním diskurzu jednoho vybraného média, o tematickém mediálním diskurzu vybraných fenoménů, zobrazovaných médii, popř. o mediálním diskurzu konkrétní mediované události.

Viktor Jílek celou problematiku mediálního diskurzu nazírá z pozice přístupu, oproštěného o institucionální rys a vztaheného ke konkrétnímu tématu společenské reality. *„Takovýmto diskurzem je míněna určitá suma textů, které mají kompatibilní či identické téma a jsou v různých vzájemných vztazích, včetně širších vazeb společensky podmíněných. Jeden text ovšem může představovat jeden elementární diskurz, který se společně s diskurzy jinými na základě kontextu stává součástí (vstupuje do) širšího diskurzu“* (Jílek, 2009, s. 19).

Jan Miessler ke stanovení mediálního diskurzu naopak přistupuje s předpokladem jeho soudržnosti – navzdory množství možných parciálních součástí: *„Významnou charakteristikou mediálních diskurzů je na jedné straně velké množství jednotlivých textů /které nám dělá potíže/ a na straně druhé skutečnost, že tyto jednotlivé texty si jsou z určitého hlediska značně podobné /tudíž stojí za to je odlišit od ostatních diskurzů „jednorázové“ povahy/. Právě proto můžeme mluvit o mediálním diskurzu jako o určitém celku“* (Miessler, 2008, s. 119). Podobně o mediálním diskurzu, vztaheném konkrétně na výskyt v novinové produkci, pojednává také Roger Fowler (1998): *„Noviny jsou reprezentací světa v jazyce. Protože jazyk je semiotický kód, prosazuje strukturu původně sociálních a ekonomických hodnot skrze cokoli, co je reprezentováno. Noviny nevyhnutelně, jako každý jiný diskurz, konstruuji to, o čem se vyjadřují.“*

Tím se dostáváme k základním otázkám, artikulovaným vůči mediálnímu diskurzu a vůči jeho zkoumání: *„Například podle Bella, který operuje s pojetím*

²⁷ Diskurz mediální: 1. Dobově a společensky podmíněné konvence spoluurčující průběh tvorby mediovaných sdělení a produktů mediálního průmyslu obecně a očekávání a zvyklosti spojené s jejich příjmem a užitím. 2. Mediální variace na termín „diskurz“ iniciovaný Michelelem Foucaultem v poststrukturalistické sociální teorii (Reifová, 2004, s. 47)

zpravodajského mediálního diskurzu, je mediální diskurz důležitý jak kvůli tomu, co odhaluje o společnosti, tak proto, že sám přispívá k jejímu charakteru“ (Trampota, 2006, s. 74).

Podle Bella tak je diskurz zpravodajství podstatné analyzovat především proto, že zpravodajství je v současnosti hlavním registrem jazyka. *„Porozumění tomu, jak jazyk zpravodajství funguje, je důležité jak pro porozumění funkce jazyka ve společnosti, tak pro pochopení funkce zpravodajství ve společnosti“ (Bell, 1998, s. 65, In: Trampota, 2006, s. 74).*

3.5 Regionální specifika lokálních médií a okresních policejních tiskových odborů

Regionální policejní tisková pracoviště a lokální redakce médií podle našich zjištění spojuje několik základních atributů:

1. S výjimkou nejmenších, tj. místních médií, jsou oba typy takových subjektů součástí větších korporací, nachází se na nejnižším stupni jejich hierarchie a požívají relativně minimální úrovně autonomie.

2. Personální zdroje daných pracovišť jsou omezené: například v rámci analyzovaného území okresu Beroun disponuje Policie ČR dvěma zaměstnankyněmi tiskového oboru, podobně redakce Berounského deníku má pro zpravodajství z daného okresu vyčleněnu jen jednu tamní redaktorku, další redakce (MF DNES, Právo, Aha!, Blesk, Nova, Prima) pak případné zpravodajství z této oblasti řeší systémem „ad hoc“, tzn. pouze v případě zpravodajsky zajímavé události vysílají na místo svého redaktora z krajské, popř. centrální redakce

3. Žurnalistická (v případě Policie ČR pak spíše public relations) erudice je u obou subjektů omezená: jak dokazuje stručný výzkum pro potřeby této práce, většina novinářů ani tiskových mluvčích policie nikdy nepracovala na vyšší profesní úrovni, než je zařazení v okresní, maximálně krajské platformě v rámci hierarchie daného subjektu. Navíc u lokálních médií (v našem případě např. Hořovický měšťan, Zdícké noviny, Královédvorský zpravodaj) se u některých redaktorů nejedná ani o plnohodnotné zaměstnání formou zaměstnaneckého poměru, ale jen o formu externí spolupráce. Na základě takových dat proto lze předpokládat, že jednotliví regionální komunikátoři mohou být limitováni vlastními rezervami ve schopnosti sledovat, ovládat a používat nejaktuálnější profesní trendy a požadavky oborů žurnalistika a public relations.

Částečně naše předpoklady potvrzuje ve vztahu k regionálním novinářům Pavel Pácl v práci *Hromadné sdělovací prostředky v regionu*: „V zásadě totiž v našich médiích platí, že v redakcích úměrně s pohybem na škále „celostátní x lokální“ ubývá jak profesionality, tak věku. Začínající redaktor chce obvykle oslovit zeměkouli a nikoliv svého postaršího souseda“ (Pácl, 1997, s. 64). Vysloveně kritický je pak vůči lokálním novinářům např. Radovan Holub (2008): „Regionální novinář dělá to, co nazývám starostovskou žurnalistikou. Když někomu spadne na hlavu kláda nebo vznikne organizace homosexuálů, místní novinář to nepopíše, ale běží se na to zeptat starosty. Hrozně rád fotografuje šéfa hasičů, jak přebírá nějakou cenu, nebo přednostu okresu, jak doprovází manželku ministra. Je to nudné a zkreslující.“

Opačnou percepci regionálně vymezených novinářů a médií naopak představuje Václav Svoboda v práci *Public relations moderně a účinně*. Zdůrazňuje, že regionální noviny spojují anonymitu dění ve světě se zcela konkrétní situací v regionu a na rozdíl od předchozích citovaných autorů práci regionálních novinářů relativně nadhodnocuje: „Regionální a lokální tisk je díky své regionální kompetenci a přehledu v oblasti svého působení sotva nahraditelný, ani internet mu nemůže významněji konkurovat“ (Svoboda, 2009, s. 195). Stejný autor dále odkazuje k výsledkům výzkumu, který se zabýval vzájemnou interakcí tiskových odborů oficiálních institucí na jedné straně a přijímáním a hodnocením jejich produkce ze strany cílových médií na straně druhé. Z tohoto výzkumu, zaměřeného na efektivnost využívání tiskových informací v praxi dvou desítek převážně tiskových médií, který realizovali v letech 2007 - 2008 studenti mediálních studií a žurnalistiky FSS MU, pochází závěr, reflektující přijímání institucionálních tiskových zpráv regionálními novináři: „Regionální redakce deníků celkem oceňují věcný obsah tiskových zpráv, i když připouštějí jejich subjektivní zaujatost. Velmi dobré hodnocení získaly tiskové zprávy některých policejních útvarů a hasičských sborů“ (Svoboda, 2009, s. 185).

3.5.1 Interakce regionálního novináře a policisty jako faktor determinující medializaci policejních témat

Obecně je pro pochopení vztahu lokálních novinářů a jejich zdrojů (v našem případě policejních tiskových mluvčích) zásadní obecné rozlišení symetrie vztahů informačních zdrojů a redaktorů. Přehlednou klasifikaci nabízí například Gieber (1999, s. 222):

- „1. Redaktor je na zdroji nezávislý.
2. Redaktor a zdroj nacházejí oblasti spolupráce, ze které mají vzájemný prospěch.
3. Zdroj absorbuje redaktora a dominuje nad ním, nebo naopak.“

Přestože exaktně lze podobu vzájemné interakce regionálních novinářů a jejich zdrojů dokazovat jen velmi obtížně, domníváme se, že v námi zkoumaném prostoru vztahů lokálních policistů a novinářů lze nejčastěji uvažovat o zařazení do druhé Giebrovy kategorie. Těžko totiž můžeme v rámci omezených regionálních informačních a tematických podmínek (a tedy zároveň v oblasti omezeného množství možných informačních zdrojů) očekávat, že by lokální novináři byli na jednom z regionálně nejpodstatnějších zdrojů zcela nezávislí. Přesto se ale zároveň také domníváme, že nelze naopak předpokládat, že by automaticky na regionální úrovni zkoumaného vztahu zdroj absorboval redaktora a dominoval nad ním tak, jak uvádí kategorie č. 3. Druhá z navržených skupin, předpokládající jak určitou vzájemnou nezávislost, tak oboustranný prospěch, se i proto jeví jako nejvhodnější. K podobnému závěru dospívá také Václav Svoboda: *„Nezávislost médií je ve svobodné společnosti spojena s absolutní suverenitou těsněji než jakýkoliv jiný prvek ve společnosti. Podnik, instituce nebo osoba, kteří press relations pro sebe organizují, by měly mít tuto skutečnost na zřeteli. (...) V praxi to vypadá tak, že mezi subjektem press relations a redakcemi médií existuje určité pole napětí. To se musí vytvářením pozitivního vztahu a partnerstvím ze strany subjektů press relations neutralizovat“* (Svoboda, 2009, s. 185).

K otázce blízkého vztahu (regionálních) novinářů a zdrojů se dále vyjadřuje také Herbert Gans (1980, s. 244). Specifikuje čtyři klíčové vlastnosti toho, jak si potenciální informační zdroj může zajistit přístup k pracovníkům média. Kromě zmiňované moci a dále podnětnosti a schopnosti dodat vhodné informace Gans pracuje právě s faktorem, klasifikovaným jako *„Geografická a sociální blízkost k novinářům“*: *„Geografická blízkost zdroje je potřebná, aby zdroje mohly s novináři vejít v sociální kontakt. Lidé*

s nižším sociálním statusem zároveň často nevědí, jak jednat s novináři, a mohou se obávat je kontaktovat z obavy z odmítnutí.“ (Gans, 80, s. 244). Jakých forem může podobně popisovaná „geografická blízkost“ mezi novináři a mluvčími v praxi nabývat, popisuje dále Václav Svoboda (2009). Podle něj jsou pro dlouhodobou spolupráci s tiskem ze strany mluvčích nejefektivnější tyto prostředky individuálního působení: a) návštěvy redakcí; b) blahopřání, dopisy, oznámení; c) osobní známosti s novináři: „Pracovník press relations bude pracovat lépe, když se osobně zná se šéfredaktorem, s reportérem nebo s fotografem. Získáme-li mezi novináři přátele, není pochyb o tom, že z toho budeme mít prospěch. Můžeme jim dávat tipy na články a poradit jim, jak postupovat dále“ (Svoboda, 2009, s. 180).

3.5.2 Předpojatost novináře jako faktor ovlivňující podobu medializace policejních témat

Předchozí úvaha iniciuje téma, do jaké míry ovlivňuje popsany a oboustranně výhodný vztah regionálního novináře s regionálním policejním zdrojem výslednou podobu mediálních komunikátů. Přestože podrobné analytické zkoumání tohoto tématu není předmětem naší práce, domníváme se, že v budoucnu by mělo být na příkladu regionálních komunikátů samostatně detailně prozkoumáno.

Pro základní nástin uvažované problematiky je tak v této práci možné vycházet alespoň z elementárních obecných závěrů o předpojatosti novinářů při tvorbě zprávy: „Zpráva není bezprostředním odrazem události, ale je produktem její medializace, jejímž nezbytným doprovodným jevem je předpojatost mediálních pracovníků – někdy manifestovaná, jindy skrývaná. Předpojatost tedy můžeme interpretovat jako výsledek názorového zázemí a svobodného nebo vynucovaného rozhodnutí autorů mediálních textů.“ (Kraus, 2008, s. 111) S tím pak ale nezbytně souvisí také výchozí teoretické hodnocení žurnalistické práce: „Kvalitní novinář - zpravodaj se nepozná podle toho, že dokáže odhadnout kterou informaci do zprávy zařadit, ale spíš podle toho, že ví, kterou nepoužít“ (Šmíd, Trunečková, 2009, s. 12). A jak dále dodává Závozda (2008, s. 41), autoři a editoři by si vždy měli ujasnit, pro koho je text především určen, tzn. měli by si vybavit většinového čtenáře periodika, ve kterém má být text uveřejněn: „Mnohdy tomu tak není a autoři píšou takzvaně pro sebe“ (tamtéž, s. 41).

3.6 Selekce zpráv z policejní produkce regionálními médii

Ať už přijmeme kteroukoliv z platforem vědomé či nevědomé, resp. systematické nebo nesystematické účasti žurnalistů na selekci z policejních obsahů, opět je třeba akcentovat teoretické principy „gatekeepingu“ – v tomto případě mediálního. Autor konceptu White ho projektuje v několika na sebe navazujících rovinách: *„Příběh je v rámci komunikačního řetězce přenášen od jednoho gatekeepera k druhému. Od reportéra k přepisovači, od vedoucího oddělení k editorovi zpráv v jednotlivých tiskových agenturách, proces výběru a zamítání je uplatňován opakovaně“* (White, 1950).

R. M. Brown dále definuje čtyři po sobě jdoucí části procesu gatekeepingu: ten podle něj začíná extrakcí (tj. výběrem určitých informací z informačního univerza), pokračuje koncentrací (redukcí vybraného materiálu podle požadavků času, nákladů, kapacity komunikačního kanálu a podobně), přechází do pročištění (úpravy obsahu a informace tak, aby byly vyloučeny elementy z hlediska komunikačního záměru nežádoucí, redundantní nebo irelevantní) a končí konečnou formulací, která spojuje danou informaci s jinými informacemi tak, aby mohla být základem pro další rozhodování (Brown, In: Trampota, 2006, s. 40).

3.6.1 Četnost zastoupení policejních textů v regionálních médiích

Jak už jsme uvedli, ne každá oficiální policejní zpráva je následně vybrána médii k dalšímu zpracování a publikaci. Například v našem širším korpusu všech (tj. i těch následně dále nepublikovaných) okresních policejních komunikátů lze ustanovit početnou skupinu těch, které „neprošly“ přes následný princip mediálního „gatekeepingu“: nebyly žádným médiem reflektovány a publikovány. Podle našeho výzkumu bylo na okresní úrovni takových policejních komunikátů 76,9 %.²⁸

Naprosto rozdílné výsledky pak vůči tomu poskytuje výzkum zaměřený na uplatnění krajských policejních komunikátů²⁹. Podle našich dat je média převzala ve všech nabízených případech. Zdánlivě výrazný rozpor je ale dle našeho soudu jednoduše vysvětlitelný: lze totiž předpokládat, že z hlediska zpravodajských hodnot

²⁸ Viz: Příloha č. 2: Projekce okresních policejních témat do médií

²⁹ Viz: Příloha č. 3: Projekce krajských policejních témat (z území okresu Beroun) do médií

pojednávají všechny komunikáty, vydávané Krajským policejním ředitelstvím, o mnohem závažnějších a informačně hodnotnějších událostech a případech, než komunikáty okresního charakteru. Při analýze je tak nutné vycházet nejen z faktu, že působnost okresního i krajského policejního odboru se v rámci námi sledovaného okresního území navzájem překrývají, ale také ze skutečnosti, že všechny případy, vyhodnocené policií jako „důležitější“, přebírá pro následné komunikování právě krajská policejní správa. Proto je její mediální „úspěšnost“ ve srovnání s okresním policejním pracovištěm výraznější.

Ze statistického hlediska pak můžeme za podnětný považovat také fakt, že ty mediální produkty, které z hlediska nákladů i územní působnosti patří mezi nejmenší, vykazují na okresní úrovni vyšší procentuální účast „policejních“ zpráv, než klasická „nadregionální“ média. Například ze všech policejních zpráv, pojednávajících o dění v Králově Dvoře, použil tamní měsíčník „Královédvorský zpravodaj“ více než 28 %, stejně tak ze všech policejních informací, týkajících se obce Zdice, využily „Zdické noviny“ přes 22 % komunikátů pro vytvoření vlastní zprávy. Naopak, z hlediska využití původních policejních komunikátů nejvytíženější Berounský deník použil jen 19 % materiálů a další velká média (MF DNES, ČTK, Právo) dokonce jen 0,5 – 2 % zdrojového policejního materiálu.

3.6.2 Zpravodajské hodnoty jako faktor ovlivňující selekci policejních témat

Pokud bychom konstruovali pravidla, podle kterých redaktoři regionálních médií selektují policejní zprávy, tak můžeme vyjít např. ze základních poznatků o proměně zpravodajských informací ve zprávu. Například Kraus uvádí: „*Aby informace o události získala zpravodajskou hodnotu, musí splňovat několik předpokladů. Měla by zapadat do pravidelného vnitřního chodu média /odpovídat jeho stálým rubrikám/, měla by se odehrávat v prostředí, které je blízké příslušnému médiu, zpracování děje musí být jasné a jednoduché“* (Kraus, 2008, s. 74).

Z jednotlivých východisek, pojednávajících o prosazování nemediálních komunikátů do mediované formy, lze za primární označit teorii zpravodajských hodnot³⁰. Jan Jiráček s Barbarou Köpplovou (2007) je definují jako opakující se kritéria

³⁰ *Hodnota zpravodajská – z angl. News value – všechny znaky, které rozhodují o zařazení zprávy do zpravodajství; vlastnosti extramediální události, které určují pravděpodobnost toho, zda událost projde branou médií a bude převedena na zprávu a dále jako taková mediována* (Reifová, 2004, s. 76)

výběru, zařazení, a zpracování zpráv. Autoři se dále odkazují k Walteru Lippmannovi, který pojem „zpravodajská hodnota“ použil poprvé v knize *Public Opinion*, když se pokoušel vysvětlit, co novináři při selekci propouštějí do zpravodajství jako „news values“: „...to, co má jasný obsah, který lze vykládat jednoznačně, superlativy, konflikty, překvapení, to, s čím se čtenář může identifikovat, tedy blízkost prostorovou nebo psychologickou, osobní zaujatost, to, co má pro čtenáře důsledky“ (Lippmann, 1965, In: Jiráková, Köpplová, 2007, 77). Pokud bychom vycházeli z Lippmannem definovaných zpravodajských hodnot, tak mezi ně musíme řadit jednoznačnost události, překvapivost, prostorovou blízkost, osobní zaujetí a konflikt.³¹

3.6.3 Formy akcentace zprávy původním autorem

Milan Šmíd a Ludmila Trunečková (2009) k tématu dále poznamenávají, že je třeba vnímat, že každá tisková konference, každý rozhovor, tiskové prohlášení, veřejný projev, každá komunikace jsou nátlakem na novináře. Podle nich tak doslova platí, že „aby sdělení dosáhlo cíle, musí mu zdroj udělit výchozí energii, musí informaci někam dopravit, někoho na ni upozornit“ (Šmíd, Trunečková, 2009, s. 12). Oba autoři proto zároveň apelují na schopnost novinářů takový nátlak rozpoznat: „Pokud takovou energii označíme za nátlak, pak povinností zpravodajského novináře je nátlak identifikovat, vyhodnotit jeho časování a motivy a nasměrovat zjištěné skutečnosti do plnohodnotného, nezávislého a srozumitelného zpravodajského tvaru“ (Šmíd, Trunečková, 2009, s. 12). K podobnému závěru, podle nějž jsou mediální výstupy zčásti dopředu naplánované a bez případných aktivních zásahů novinářů nekriticky projektované ve formě, konvenující iniciačním subjektům, dospívá také Jan Miessler: „Masová média fungují ze své podstaty jednosměrně, mají do nich přístup pouze určité diskurzy a určití autoři, což prostor pro diskuzi zužuje“ (Miessler, 2008).

Trampota naopak roli a systematickosti žurnalisty při výběru zprávy z širšího pole možných zdrojů relativizuje: „Redaktor přemýšlí o tom, kterou konkrétní zprávu vybere, méně již o tom, proč to dělá. Snahy přesně definovat, co je zpráva a jaké jsou kořeny kritérií pro výběr zpráv, tak jsou spíše rekonstrukcí z dílen komunikačních výzkumníků než měřítkem praktikujících novinářů“ (Trampota, 2006, s. 25).

³¹ McQuail definuje jako primární zpravodajské hodnoty v západních médiích tyto: rozměr události, blízkost, jasnost, omezený časový rozměr, závažnost, souznění, personifikace, negativnost, významnost, drama a akce (McQuail, 1997, s. 302)

4. Analýza diskurzu policejních komunikátů jako zdrojů pro mediální výstupy

4.1 Schematičnost policejních komunikátů

Po základní analýze všech 164 policejních komunikátů a následném podrobném lingvisticky diskurzním výzkumu, zaměřeném na 41 komunikátů, které se staly látkou pro navazující mediaci, lze konstatovat, že jedním z nejvýraznějších znaků zkoumaného policejního diskurzu je striktně dodržovaná konceptualita a schematičnost jeho dílčích komunikátů. Ty se profilují jako silně institucionální, a například snaha komunikátorů o případnou obměnu formy nebo vyjadřovacích schémat a prostředků, popř. obecně o jazykovou a stylistickou nápaditost, podle našich zjištění zcela absentuje.

Jedním z důkazů popisované schematičnosti mohou být úvody komunikátů: 97,6 % z nich začíná striktně podobnou formulací, popisující buď datum a čas události, o níž je referováno, nebo neurčitě člověka, který je původcem dané události. Například policie použila klišé „*Neznámý pachatel*“ v námi zkoumaném vzorku v úvodu 48,8 % komunikátů.³²

Striktní schematickou strukturu dodržují podle našeho zjištění autoři i v další části textů: nejčastěji po úvodní informaci následuje detailně přesná lokalizace události včetně například čísla popisného, pak krátká charakteristika děje a následně uvedení celého názvu trestného činu, ze kterého je pachatel podezřelý: „*Neznámý pachatel v době od 21:00 hod. dne 08. 10. 2009 do 07:25 hod. dne 09. 10. 2009, Beroun 2, V Hlinkách, oproti odbočce ke sportovnímu areálu, odcizil zaparkované osobní motorové vozidlo*“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 12. 10. 2009).

Jak v navazující analýze rovněž dokážeme, další charakteristikou policejního diskurzu je taky velmi častá jazyková a gramatická topornost komunikátorů:

„*Tuto pomocí lana strhl na zem i s podstavcem v důsledku čehož došlo k poškození této sochy*“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 8. 11. 2009).

Lze tak konstatovat, že způsoby vyjadřování zcela ignorují základní pravidla českého jazyka, především ta z oblasti jeho syntaxe³³:

³² Viz: Příloha č.4: Nejčastější začátky komunikátů

³³ Syntax – rovina studia zvl. Věty, souvětí n. textu, především z lexikálních jednotek, podle daných pravidel (Čermák, 2007, s. 288)

„I v letošním roce proběhne na území okresu Beroun dopravně bezpečnostní akce s názvem „MIKULÁŠ“ s cílem informovat řidiče o nutnosti dbát v tomto zimním období zvýšené opatrnosti při řízení motorových vozidel, aby řidiči používali zimní pneumatiky, díky kterým se na mokřích a zasněžených vozovkách značně zkracuje brzdná dráha a další důležité informace týkající se bezpečnosti silničního provozu“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 29. 11. 2009).

Další výchozí charakteristikou zvoleného diskurzu pak je fakt, že jakákoliv zkratka, popř. zobecnění jsou pro jeho komunikátory nepřijatelné. Jak si můžeme všimnout, policejní texty například zcela důsledně dodržují legislativně přesné specifikace trestných činů, o kterých referují:

„Berounským policistů se podařilo během jednoho měsíce zadržet a obvinít čtyři pachatele trestných činů krádeže, poškozování cizí věci a porušování domovní svobody“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 11. 10. 2009).

4.2 Nároky diskurzu na příjemce

I přes omezenou bázi jazykových a stylistických prostředků, se kterými se v diskurzu pracuje, lze konstatovat, že diskurz klade na své příjemce nároky. Tím tak splňuje jednu z dalších obecných charakteristik diskurzů. Podle našeho zjištění například policejní diskurz předpokládá základní legislativní kompetenci příjemce: ten by měl být při dekódování sdělení vybaven minimálně základní orientací v trestněprávním systému České republiky, především pak znalostí návaznosti mezi odhaleným trestným činem, navazujícími úkony zahájení trestního řízení a následným případným obžalováním podezřelého státním zástupcem. Přestože například Kraus tvrdí, že *„pokud si mluvčí nebo pisatel neuvědomí nebo si nechce uvědomit, že adresátem jeho sdělení se stane i někdo cizí, nezasvěcený do situace, do jeho způsobu vyjadřování, terminologie apod. (...), dochází pochopitelně k nedorozumění nebo ke konfliktu“* (Kraus, 2008, s. 41), tak komunikáty policejního diskurzu právě výše zmíněnou oblast považují za obecně známou a neposkytují k ní žádné vysvětlující informace. Naopak, předpokládají uvedenou trestněprávní orientaci a kompetenci příjemce:

„Tento muž je obviněn z trestných činů krádež, neoprávněné užívání cizí věci a poškozování cizí věci. V současné době je ve vyšetřovací vazbě a za tyto skutky mu hrozí trest odnětí svobody až do výše dvou let“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 6. 11. 2009).

4.3 Ambice komunikátorů a možný vývoj diskurzu

Dále se zaměříme na případné privilegované ambice komunikátorů diskurzu a na možný budoucí vývoj referovaných témat, jednotlivých komunikátů, popř. celého diskurzu.

V rámci užití formy a podle cílenosti jednotlivých textů dominuje podle našeho zjištění jako hlavní ambice policejních komunikátorů snaha informovat, předat informaci médiím, popř. u některých komunikátů také snaha vytvářet pozitivní mediální obraz Policie ČR. Autoři dílčích komunikátů si přitom nekladou za cíl situaci řešit, stejně tak většina z nich nemá ambici s příjemcem manipulovat – persuasivní přístup můžeme sledovat jen výjimečně, např. u materiálů preventivního charakteru:

„Policie opět varuje spoluobčany, aby neodkládali své osobní věci do nákupních vozíků. Lidé jsou stále nepoučitelní a očekáváme, že těchto případů bude v předvánočním čase přibývat. Přitom stačí pouze nedávat zlodějům šanci snadné kořisti v podobě odložených kabelek v nákupním vozíku“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 29. 10. 2009)

Analyzované policejní komunikáty lze považovat za uzavřené textové celky. Předkládané zprávy většinou nepředpokládají další vývoj: možnost continuity, popř. budoucí změny lze u zkoumaných textů vysledovat jen u 12,2 % materiálů. Ve většině takových případů se jedná o výzvu policie lidem, aby pomohli s pátráním. Kromě toho dva takto klasifikované texty naznačují vývoj odkazem na další plánované policejní akce:

„V souvislosti s tímto plánují pracovnice Preventivně informační skupiny nrap. Marcela Pučelíková a nrap. Lenka Uriánková - Policie v Berouně, další preventivní akci zaměřenou na tuto problematiku. Akce proběhne v prosinci 09 opět před obchodními centry. Přesný termín dáme včas na vědomí.“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 29. 10. 2009)

Výraznější interní vývoj celého diskurzu predikovat podle našeho soudu nelze. Po provedené analýze se přikláníme ke konstatování, že celý zkoumaný komunikační prostor je výrazně stabilní a navzdory vnějším vlivům a aktuálním zpravodajským komunikačním trendům prakticky neměnný.

4.4 Potlačené postavy diskurzu a přístup do komunikátů

Jestliže se dále pokusíme určit oblasti a postavy, které policejní autoři v textech (záměrně?) potlačují, pravděpodobně nejvýraznější bude absence jakýchkoliv dalších (policejních i nepolicejních) zdrojů. Jediným, zároveň ale nijak explicitně uvedeným zdrojem jsou obecně předkládané policejní informace - jejich případné širší ukotvení však absentuje. Kromě toho nelze v textech nalézt například ani výpovědi svědků událostí, důkazy pro poskytnuté informace a tvrzení nejsou předkládány, stejně tak chybí citace policejních mluvčích nebo jiných policejních komunikátorů pro možné další využití v mediálních výstupech.

To přesně dokumentuje jedna z našich analýz.³⁴ Přestože jsme pro výzkum zdrojů informací v policejních komunikátech a pro zkoumání přístupu (ne)policejních subjektů do informačního výstupu definovali pět základních kategorií (v nichž uvažujeme například o podobě policejní zprávy s umožněním aktivního přístupu předchozího původce informace /vyšetřovatel, poškozený/, dále o umožnění aktivního přístupu sekundárního zdroje informace /ošetřující lékař, psycholog, sousedé/ nebo i o podobě s umožněním aktivního přístupu opozitního komunikátora do publikovaného textu), zkoumané policejní komunikáty se ve výsledku řadí jen do dvou základních kategorií. A to navíc zcela nerovnoměrně: pouze ve 2,4 % případů pracuje policejní zpráva s pasivním odkazem na předchozího původce informace (vyšetřovatel, poškozený), ovšem bez umožnění jeho aktivního přístupu do publikovaného textu. Ve zbývajících 97,6 % případů pak evidujeme policejní zprávu bez jakéhokoliv odkazu na předchozího původce informace.

Jestliže policejní komunikáty neobsahují a ani nepředpokládají umožnění přístupu dalším zúčastněným stranám z popisované události, tak tím podle našeho názoru zdůrazňují popisovanou vlastní institucionální podstatu. Ze zkoumaných textů tak lze zpětně abstrahovat, že policie jejich prostřednictvím očekává snadné dosažení předpokládané role agendu vytvářejícího (popř. i nastolujícího) hlasu, který nechce být kritizován, a který počítá s privilegovaným přístupem do mediálního prostoru. To vše bez otevření přístupu nepolicejních hlasů do vlastní komunikační struktury.

Případná nekritická mediální projekce takového (původně policejního) přístupu může navíc materiálům dodat u čtenářů další relevanci. Pokud totiž prokážeme

³⁴ Viz: Příloha č. 22: Zdroje informací v jednotlivých komunikátech a přístup (ne)policejních subjektů do informačního výstupu

nekritické přijímání policejního zdroje médií, tak zároveň musíme konstatovat, že média paradoxně garantují a pomáhají spoluutvářet celému policejnímu přístupu (a původně tedy policejnímu diskurzu) přidanou relevanci.

Přestože zkoumané texty především vyjadřují postoje instituce policie obecně, tak v přeneseném smyslu lze uvažovat i o tom, že jejich prostřednictvím dochází také k vyjádření postojů konkrétních komunikátorů. Původní komunikované informace totiž vycházejí od lidí delegovaných v rámci policejních struktur postoje vyjadřovat a o skutcích informovat. Navzdory tomu ale nezaznamenáváme o konkrétních původcích ve zkoumaném korpusu ani zmínku. Přitom, jak stanovuje Vladislav Husák v *Závazném pokynu policejního prezidenta* (2008), oprávnění k poskytování informací mají ze strany policie kromě delegovaných tiskových mluvčích také pracovníci šesti dalších organizačních úrovní.

Dalším problematickým bodem a zároveň typickým znakem celého diskurzu pak je otázka autorství textů. Pouze dva komunikáty z celkového počtu 41 jsou opatřeny podpisem autorů. Všechny ostatní texty jsou neautorským, oficiálním výstupem Policie ČR, Okresního ředitelství Beroun – a jako takové byly na internetových stránkách policie publikovány a médiím dále distribuovány. Možnost zpětné vazby mezi autorem a příjemci, možnost další interpelace autora, popř. možnost potenciální žádosti novinářů o doplnění, vysvětlení, popř. použití části textu ve formě citace policejního mluvčího jsou tím podle našeho soudu značně komplikovány, popř. znemožněny.

4.5 Akcent diskurzu na pozitivní obraz policie

Pokud zkoumané texty podrobíme stručné agenční analýze, docházíme k závěru, že komunikáty jsou apriorně vystavěny tak, aby vytvářely názorové postoje s důrazem na kladnou roli policistů, popř. na roli neutrální, ale akcentovanou oproti ostatním účastníkům dějů. Částečně to dokládají například některé titulky publikovaných policejních textů (např.: *Úmyslně založené požáry v Berouně objasněny; Policistům se podařilo zadržet recidivistu; Pachatelé krádeží dopadeni; Krajské ředitelství policie Středočeského kraje letos opět uspělo v programu ‚Národní ceny kvality ČR‘*), další důkaz pak podáváme v části analýzy, zaměřené na označování policie v jednotlivých komunikátech³⁵.

³⁵ Viz: Příloha č.21: Označování policie v jednotlivých komunikátech

Zatímco pozitivně formulovaná informace o úspěšné policejní práci figuruje v 28,6 % policejních komunikátů, tak například kategorii, definovanou jako „*Kriticky formulovaná informace o práci nebo činnosti policie, popř. negativně vyznívající formulace*“ nenaplnuje ani jeden z analyzovaných textů. Schéma odpovědi na základní otázku agenční analýzy, tedy „*Kdo může co říkat - o kom a proč*“ tak lze v případě aplikace na policejní diskurz považovat za jednorozměrné. Zjednodušeně totiž lze na uvedené základní body odpovědět takto: *policie může říkat o jednotlivých událostech a jejich aktérech v rámci svého diskurzu cokoliv, možnost ověření věrohodnosti takových výstupů neexistuje, možnost přístupu do komunikátů pro případné nařčené subjekty a osoby je vyloučena.*

Při vyhodnocování zkoumaných komunikátů lze také konstatovat očekávané prioritní zaměření textů na kladnou roli policistů – a to i v případě, kdy výstup je minimálně diskutabilní. Takovým příkladem je text, v němž autoři popisují pod titulkem „*Pachatelé krádeží dopadeni*“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 11. 10. 2009) vypátrání čtyř podezřelých z krádeží. Komunikát začíná slovy „*Berounským policistům se podařilo během jednoho měsíce zadržet a obvinít čtyři pachatele trestných činů krádeže...*“. Pokud budeme na látku pohlížet kriticky, je třeba uvést, že v ní absentuje například informace o tom, jak dlouho předtím policie po podezřelých pátrala (tzn. jak dlouhou dobu podezřelí opakovaně kradli), zůstává skryto také to, kolik z předchozích krádeží, z nichž nejsou usvědčeni, se pachatelům podařilo dokonat a především: zcela absentuje obecná informace o tom, ke kolika krádežím např. ve vytyčeném období v dané lokalitě došlo a kolika z nich se tedy policii nedaří zabránit, popř. kolik zůstává policií neodhaleno. V případě uvedení takového poměru se domníváme, že by byl vydávaný úspěch o zadržení čtyř podezřelých minimálně relativizován dalšími fakty.

V tomto bodě je proto prostor pro silně kritický přístup médií: při jeho absenci hrozí, že média podobné oficiální komunikáty od policie přeberou a dojde tak k námi zkoumanému projektování policejního diskurzu do mediálního prostoru.

4.6 Regionální příjemci v interakci s policejně diskurzním public relations

Výše popsaným policejní diskurz naplňuje část obecných charakteristik z oblasti public relations: „*Publicita je výsledkem práce s médii. Pro ni se aktivizuje subjekt, aby v konečném výsledku byly v médiích publikovány články či odvysílány informace, které přinesou co nejpříznivější výpověď o instituci nebo organizaci. (...) Publicita je jakýsi druh přehnané sebe prezentace, předvádění vlastní krásy pod světlou reflektorů. Tendence „zkrášlení reality“ je v press relations přirozeným jevem*“ (Svoboda, 2009, s. 177). Na druhou stranu je otázkou pro další vědecká zkoumání, zda by instituce, která je placena z veřejných peněz, měla postupovat podle těchto komerčních principů PR, a především, zda její nekritičnost při informování o vlastní práci nekoliduje s očekávaným požadavkem její objektivit³⁶.

Jak dále ukážeme v oddílech věnovaných projekci policejního diskurzu do mediálních komunikátů³⁷ ještě větším problémem než případná policejní nekritičnost a neobjektivita se nám jeví potenciální nekritičnost žurnalistů při přejímání policejních výstupů. Pokud nejsou novináři schopni agendu nastolenou policií přetransformovat kriticky, přesouvá se obecný požadavek kritičnosti až na nejzazší stupeň celého řetězce mediální komunikace, tj. k příjemcům textu. Jiráková a Köpplová (2007) v souladu s teorií Stuarta Hall citují tři možné postoje, které může čtenář k nabízenému preferovanému čtení zaujmout:

1. buď může přistoupit na dominantní pozici sdělení a přijmout ji (tzn.: takový čtenář věří „všemu“),
2. nebo může dominantní pozici sdělení pochopit, ale rozhodne se, že ji bude aplikovat na svůj vlastní sociální kontext – pak je podle citovaného materiálu vůči textu v tzv. dohadovací pozici,
3. anebo nastává možnost, kdy čtenář dominantní pozici pochopí, ale zcela ji odmítne a zaujme k nabízené interpretaci opoziční pozici.

V souvislosti se zkoumaným policejním diskurzem a s diskurzem regionálních médií pak může být specifickým regionálním problémem také předpokládaná nižší

³⁶ Objektivita zpravodajství – profesní norma žurnalistické práce a jeden z nejpodstatnějších normativních požadavků společnosti vztahujících se k žánru zpravodajství. Na o.z. lze pohlížet buď jako na nedosažitelný ideál (např. John Fiske, Guye Tuchmanová), nebo jako na stav dosažitelný prostřednictvím určitých rutinizovaných zpracovatelských postupů sběru, selekci, zpracování a distribuci zpráv (Reifová, 2004, s. 167).

³⁷ Viz kap.: 6. Přímá interakce policejního diskurzu a mediálních komunikátů

vzdělanostní úroveň části příjemců a s tím související možnost nižší mediální kritičnosti (tzn. zaznamenáváme u těchto publik nižší úroveň tzv. „mediální gramotnosti“³⁸). Připomínáme, že početně velmi podstatnou součást námi stanoveného korpusu tvoří čtenáři regionálních médií, především pak Berounského deníku (33 % z celého stanoveného korpusu). Například Pavel Pácl popsal vzdělanostní a věkovou úroveň příjemců regionálních médií v práci *„Hromadné sdělovací prostředky v regionu“* (1997) takto: *„Mezi těmi, kdo při této volbě dali přednost regionálním novinám, byli dvojnásob častěji zastoupeni respondenti šedesátiletí a starší a o polovinu častěji respondenti s pouhým základním vzděláním (...), nadprůměrný podíl tu tvořili důchodci, zatímco podprůměrně se zde vyskytovali zejména příslušníci humanitní inteligence a podnikatelé“* (Pácl, 1997, s. 78).

4.7 Dichotomie diskurzu: „My“ versus „Oni“ v policejních komunikátech

Metodologickým základem pro diskurzní rozbor nám je definice pěti základních kroků analýzy diskurzu, definovaná Van Dijkem. Ten kromě jiného klade při analýzách diskurzu důraz na rozlišení dichotomií „My versus Oni“. V rámci námi stanovené látky můžeme základ takové dichotomie sledovat už v úrovni jednotlivých titulků policejního diskurzu: zatímco ta část titulků, jejímž předmětem jsou události viděné (a úspěšné) z pohledu policie, bude představovat skupinu „dobra“ (tj. v dané a policejním diskurzem nastavené dichotomii skupinu „My“), tak v opozici je formována negativně definovaná skupina podezřelých z trestných činů, charakterizovaná skupinou titulků s důrazným akcentem na pejorativní označení „kriminálů“ (tj. v dané dichotomii „zla“, a tedy pozice „Oni“) - srov.

Policistům se podařilo zadržet recidivistu (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 6. 11. 2009)

vs.

Škodu 8 milionů korun způsobil starosta obce Králův Dvůr (Policie ČR, Krajské ředitelství Středočeského kraje, 19. 11. 2009)

³⁸ V dokumentu „Evropský přístup k mediální gramotnosti v digitálním prostředí“ (Evropská komise, 2007) je pojem definován takto: *„Mediální gramotnost je obecně definována jako schopnost získávat přístup k médiím, chápat a kriticky vyhodnocovat různé aspekty médií a mediálních obsahů a vytvářet sdělení v různých kontextech.“*

Na základě komplexního výzkumu lze také konstatovat, že agenční analýza je v policejním diskurzu v naprosté většině komunikátů stanovována se zřetelem na zjištěný „kriminální“ čin a způsobenou škodu, naopak ani v jednom případě není problematika nazírána z pozice toho, jak mohl (a popř. měl) poškozený subjekt škodě zabránit, popř. jak mohla škodě dopředu zabránit policie (například frekventovanější hlídkovou činností v dané oblasti atd). Konkrétně si tento přístup můžeme demonstrovat na tématech, která byla po naší analýze³⁹ stanovena z hlediska obsahu za nejčastější: jde o kategorii definovanou jako „*Krádež vloupáním do ostatních objektů*“. Takto kategorizované komunikáty představují podle našeho zjištění 24,4 % ze všech policejních výstupů. S výjimkou jednoho všechny tyto policejní zprávy uvádí titulky, jehož prvními slovy jsou výrazy „*Vloupání do...*“. Přesně dle schematičnosti diskurzu pak komunikáty popisují, kdy a kde k danému vloupání došlo, jak vyčíslil majitel objektu škodu a případně jaký trest hrozí pachateli. Tendenční pojetí, odpovídající nastavenému a výše popsanému přístupu, sledujeme v tom, že ani v jednom z materiálů této kategorie komunikátoři nehovoří o případných souvisejících jevech a skutečnostech: těmi mohou být například nejen naznačená role policie při ochraně majetku a hodnocení míry jeho zabezpečení, popř. (aktivní nebo pasivní) role majitele objektu, ale také třeba širší sociální souvislosti, týkající se úrovně kriminality v dané lokalitě, případně nezaměstnanosti, popř. uplatnitelnosti ukradeného zboží na trhu. Jako příklad citujeme jeden z popsaných komunikátů:

„V době od 19. 11. do 20. 11. 2009 provedl neznámý pachatel vloupání do skladu oděvů v obci Hořovice a to tím způsobem, že přestříhl oko kovové petlice vstupních vrat, vnikl dovnitř a zde odcizil 108 párů obuvi, 70 ks riflí, 15 ks bund a firemní doklady. Celková škoda činí 35. 590,- Kč.“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 21. 11. 2009)

Pokud bychom do důsledků uplatnili výše definované nároky, díky kterým by text mohl přesáhnout omezené hranice vlastního diskurzu, lze uvažovat o tom, že jeho součástí by byla například informace, kde se v době krádeže nacházela policejní hlídka, vyčleněná pro práci v lokalitě Hořovic, dále informace o dalších, kvalitnějších možnostech zabezpečení podobných objektů, kritické zdůvodnění, proč například poškozený subjekt nemá vlastní bezpečnostní firmu, případně přehled podobných případů z minulosti a aktuální informace o tom, jaké úkony policie po nahlášení případu

³⁹ Viz: Příloha č.5: Tematická agenda komunikátů

provedla, kolik lidí na pátrání po pachateli vyčlenila, popř. jaká je šance objasnění a navrácení zboží ve srovnání s jinými podobnými případy.

4.8 Základní lingvistické a komunikační problémy policejního diskurzu

Výsledky lingvistického výzkumu policejního diskurzu poskytujeme v dalších oddílech a přílohách této práce. Pro stanovení základních lingvistických charakteristik nám tak teď postačí obecné konstatování, že u většiny zkoumaných policejních textů zaznamenáváme odchylky od obecného jazykového úzu⁴⁰, v některých případech i od závazných norem spisovné češtiny⁴¹. Nejčastější problémy se týkají větných vazeb a základních syntaktických pravidel:

„Na místě hlídka OOP Zdice a ZZS Beroun, kdy bylo zjištěno, že si dvouleté dítě, hrálo se psem a tento dítě kousl do obličeje.“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 10. 10. 2009)

„Následně uvedl vůz do smyku a to se převrátilo na bok a střešní části narazili do vzrostlého listnatého stromu.“ (Policie ČR, Krajské ředitelství Středočeského kraje, 17. 11. 2009)

Takto pak byla například v médiích citována berounská policejní mluvčí Marcela Pučelíková:

„Nejlepší cestou, jak může okradený své věci znovu získat zpět, je vedle odpovídajícího zabezpečení bytu technickými prostředky její dřívější vyfotografování“ (Berounský deník, 7. 11. 2009).

Morfologické⁴² problémy autorů zase zaznamenáváme například v tomto přepisu policejního textu:

„...odcizil z něj finanční hotovost ve výši 80.000,-Kč, notebook zn. Asus, šedo-stříbrné barvy, externí disk zn. WB, velikost 160Gb, videokamera zn. Panasonic, stříbrné barvy + nabíječka, fotokameru zn. Canon, barva černá, mobilní telefon zn. Motorola, typ V, černé barvy, mobilní telefon zn. Sony Ericsson, barva černo-stříbrná,

⁴⁰ Úzus – obvyklé, ustálené užití, užívání jazykové jednotky, popř. kategorie (Čermák, 2007, s. 293)

⁴¹ Jazyk spisovný – vypěstovaná, kodifikovaná varieta jazyka pro veřejnou a kulturní komunikaci (Čermák, 2007, 250)

⁴² Morfologie – část gramatiky jazyka, studující jeho morfémy co do povahy a chování, zvl. v oblasti flexe a tvoření slov, popř. i komparace (Čermák, 2007, 264)

komunikátor zn. Nokia, šedé barvy, dalekohled, šperkovnici s prstýnky a řetízky ze žlutého kovu.“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 4. 11. 2009)

Na základě zkoumaného vzorku lze také konstatovat, že regionální policejní mluvčí se často snaží komunikovat v relativně dlouhých, komplikovaných a obtížně přehledných souvětích:

„Dne 10. 11. 2009 v 7,00 hod. šla poškozená 68letá žena přes lávku slepého ramene řeky Berounky směrem k plaveckému bazénu ul. Na Ostrově, kdy těsně za lávkou k ní zezadu přistoupil neznámý pachatel, který jí chytil za koženou kabelku, kterou měla přes rameno a chtěl jí kabelku vytrhnout. (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 11. 11. 2009)

Přestože jde o další výchozí typické znaky policejního diskurzu, je nutné konstatovat, že takový způsob oficiálního „firemního“ komunikování určeného pro potřeby žurnalistů se zcela neshoduje se základními požadavky public relations ani např. s teoriemi komunikačních maxim: *„Novináři očekávají od public relations jasnou kompetentnost (...) místo podnikového žargonu jednoduchou a srozumitelnou řeč, dobře připravená témata a namísto informační záplavy vyvážený přísun informací. Redakce chtějí od organizací, aby se chovaly otevřeně a nemlžily“* (Svoboda, 2009, s. 177). Peter Linden k tomu dále dodává: *„Musíme sice naznačit, jak se věci staly, ale zároveň nepřehlcovat informacemi, které by zdržovaly a zastavovaly proces asociací u čtenáře /což se stává, opakujeme-li to samé/“* (Linden, 2008, s. 15).

V případě komunikátů policejního diskurzu podle našeho zjištění dochází opakovaně také k porušení principu relevance⁴³. Kraus danou teorii charakterizuje následovně: *„Synekdochický charakter komunikace a s ním související pojem předporozumění vedou k tomu, že v řečovém záměru se uplatňuje princip relevance, a to dvojitým způsobem. Mluvčí nebo pisatel jednak sděluje nebo v řeči zdůrazňuje to, co sám považuje za podstatné, relevantní, jednak si vytváří představu o řečovém partnerovi nebo o řečových partnerech, co by za nové, neznámé, podstatné, relevantní mohli považovat oni. Nerespektování principu relevance pak vede k mnohomluvnosti, nepřesnosti nebo dokonce k neporozumění* (Kraus, 2008, s. 42).

Stejně tak lze určit, které ze základních komunikačních pravidel nejsou komunikátoři policejního diskurzu schopni dlouhodobě respektovat: *„Výchozím předpokladem je, že účastníci diskurzu spolupracují a pro úspěšný průběh komunikace*

by měli dodržovat jisté zásady, maximy“ (Sgall a Panevová, 2004, s. 120). Autor podrobného modelu Paul Grice definoval mezi základními maximami především zásadu kvantity („*bud' tak informativní, jak je potřeba*“ a „*neposkytuj víc informací, než je potřeba*“) a dále zásadu kvantity, zásadu vztahu relevance, a zásadu způsobu.

Konflikt v případě policejních komunikátů nastává podle našeho zjištění především s první uvedenou maximou: „*Porušováním této zásady je uvádění zbytečných detailů a opakování, stejně jako přílišná zhuštěnost nebo hlavně mezerovitost informací*“ (Sgall a Panevová, 2004, s. 120). Příkladem takového porušení může být například tento výňatek z policejního komunikátu:

„...nejprve odčerpал z pracovního stroje MUV 69.1 561- 150 litrů motorové nafty, dále odčerpал 120 litrů motorové nafty z barelu, odcizil přívodní CU kabel 380V v délce 2m s koncovkou, odcizil dva přívodní CU kabely 380V v délce 10m s koncovkou a dva startovací CU kabely o průřezu 95 v celkové délce 20m, prodlužovací CU kabel 380V v celkové délce 50m s 6x koncovkami, přívodní CU kabel 380V v délce 5m s koncovkou a svařovací hadici s koncovkou, dva přívodní CU kabely 380V v délce 3m s koncovkou.“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 8. 10. 2009).

Opět tak zaznamenáváme rozpor s elementárními zásadami efektivního public relations: „*V prvním odstavci tiskové zprávy by měly být uvedeny zásadní informace. V žádném případě nezatěžujte text přebytečnými údaji. Celá zpráva musí být sestavena tak, aby ji redaktor mohl sázet po odstavcích, aniž by pominul zásadní fakta*“ (Svoboda, 2009, s. 182). Jak ale prokážeme v dalším oddílu, přestože obecně předpokládáme částečnou projekci policejního diskurzu do mediálních komunikátů, v tomto případě lze konstatovat, že až na výjimky zafungovali novináři, pracující s policejním textem pro potřeby svého výstupu, dobře:

„Zloděj zde odčerpал z pracovního stroje 150 litrů motorové nafty, dalších 120 litrů nafty odsál z barelu. Kromě nafty sebral desítky metrů přívodních a startovacích Cu kabelů na 380 V“ (Berounský deník, 9. 10. 2009).

Z hlediska plnění dalších Griceových maxim se pak můžeme dle našeho soudu přiklonit k závěru, že jim až na výjimky policejní komunikáty odpovídají: jestliže lze například maximu kvality vysvětlit podle pravidla „*neříkej nic, o čem si myslíš, že to není pravda, popř. neříkej nic, pro co nemáš adekvátní doklad*“, tak lze předpokládat, že informace uvedené v policejních komunikátech to splňují a jsou pravdivé – a to

⁴³ „Princip relevance má své místo jak v tom, co se říká nebo neříká, tak v uspořádání (v

navzdory už popsanému znaku policejního diskurzu, který u publikovaných informací neuvádí žádný zdroj a spoléhá na vlastní institucionální podstatu. Stejně tak lze s určitými výhradami souhlasit také s naplněním charakteristik dalších maxim: určitou srozumitelnost i „*mluvení k věci*“ u analyzovaných komunikátů sledujeme – i když, jak už jsme uváděli, částečné výhrady by mohly mířit jak k otázkám relevance některých z nich, tak částečně ke srozumitelnosti. Přikláníme se totiž k tomu, že komunikáty sice relativně srozumitelné jsou, ale zároveň jsou často nepřehledné a komplikovaně strukturované.

4.9 Kritická analýza diskurzu policejních komunikátů

4.9.1 Sociální problém diskurzu

Pokud bychom alespoň na omezeném prostoru v rámci celého komplexního rozboru policejního diskurzu vyšli také z klasické strukturace kritické analýzy diskurzu (CDA) podle Normana Fairclougha, stanovíme na počátku zkoumání látky základní sociální problém vyplývající z předložené látky. Formou hypotézy navrhuje za takový problém stanovit naprosté odtržení výsledných policejních textů od skutečných potřeb veřejnosti (popř. od potřeb zástupců médií, zprostředkovávajících následně dané informace širšímu okruhu příjemců). Lze uvažovat o tom, že v uzavřené oblasti policejního diskurzu vzniká „informace pro informaci“, tedy podle naší subjektivní interpretace jakési vakuované podání a zprostředkování potřebného, avšak hluboce skrytého v množství informačně nepotřebných detailů. Sociálním problémem pak tedy lze v takovém případě stanovit odtržení informátorů od reálných potřeb veřejnosti, od teoreticky definovaných a vžitých zásad a trendů ve formě a způsobu zpravodajského informování, od zásad kritického přístupu ke zdrojům, případně ve vybraných případech i od základních lingvistických, syntaktických a lexikologických obecných pravidel. Výše popsané dokumentuje například tento text:

„Neznámý pachatel v době od 21,00 hod. dne 08.10.2009 do 07,25 hod. dne 09.10.2009, Beroun 2, V Hlinkách, oproti odbočce ke sportovnímu areálu, odcizil zaparkované osobní motorové vozidlo tovární značky Renault Laguna 2,0 16V, barva bílá, RZ 6S50911, r.v. 2000, čímž způsobil škodu odcizením ve výši 80.000,-Kč“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 12. 10. 2009).

slovosledu) výpovědi“ (Kraus, 2008, s. 42)

Četnosti výskytů jednotlivých fenoménů, které zde naznačíme, se podrobněji věnuje následující část práce. Pro doklad tak uvádíme jen krátký dílčí rozbor. Jeho výchozí tezí je, že uvedený komunikát byl primárně policií vytvořen jako zpráva, určená k publikování v regionálních médiích. Jak ale můžeme sledovat, aktuálním žurnalistickým potřebám současného (regionálního) zpravodajství nemůže vyhovovat - například už kvůli zřejmé jazykové a gramatické „topornosti“ ve vyjadřování autorů (např.: „*V Hlinkách, oproti odbočce ke sportovnímu areálu*“), kvůli užití profesionalismů na úrovni klišé („*neznámý pachatel*“), kvůli nadužití zkratk (hod, 16V, RZ, r.v., Kč), kvůli přemíře mediálně nepotřebných detailů (*od 21,00 hod. dne 08.10.2009 do 07,25 hod. dne 09.10.2009*), nebo i z důvodů chronologického řazení informací, zcela popírajícího zavedené žurnalistické standardy, vycházející např. z modelů tzv. obrácené pyramidy⁴⁴.

Uvedené detaily tak podle nás dokladují sterilitu diskurzu, existujícího navzdory vývoji a současné podobě žurnalistických komunikátů. Sociálním problémem zkoumaného regionálního policejního diskurzu se tak v obecném chápání jeví především nereflektování jazykové a informační reality, do které se snaží daný diskurz komunikáty zasadit, ale z níž se paradoxně sám vyčleňuje.

Ve zkoumaném období se většina textů (87,8 %) věnuje oznámení kriminální události, u níž autoři předpokládají odsouzení ze strany veřejnosti - tím vzniká apel policejního diskurzu na veřejný diskurz. Dochází tím k zarámování takové události do rámce, ve kterém na opozitní straně k události (na jejím pozitivním pólu) stojí pracovníci policie. K takové stylizaci policie může docházet už např. formulací obecné věty, jako např. „*Policisté svým intenzivním pátráním zjistili...*“. Za klíčové z hlediska kritické analýzy diskurzu tak v tomto bodě u zkoumaných textů spatřujeme zcela chybějící výskyt možných dalších sociálních rámců: policejní diskurz se omezuje pouze na popsání bipolárního popisu světa „My“ a „Oni“, tj. pouze na klišovitě a prvoplánově předestřené „dobrá“ a „zla“. Pochybnosti o policejních postupech, o schopnostech, popř. o morálních a profesních vlastnostech zaměstnanců policie ale komunikáty nepřipouštějí.

Do problematiky sociálního problému rovněž patří absentující širší zachycení události. Chybí např. zdůvodnění, proč je v daném okrese tak vysoká kriminalita – zda a

⁴⁴ „*Jde o formu vyprávění směrem od ‚zápletky‘ a ‚jádra sdělení‘ k doplňujícím informacím. Příjemce sdělení se tak dozvídá hlavní informace hned na počátku příběhu, následují doplňující a kontextové informace.*“ (Trampota, 2006, s. 62)

jak to může souviset se zaměstnaností v regionu, se vzdělaností, věkovou a národnostní strukturou obyvatelstva. Dále nenacházíme ani např. případné odpovědi na otázky, kdo jsou policejní vyšetřovatelé, jaký je jejich společenský status, jak dlouho u policie pracují a jaký mají obecně přijímaný kredit atd.

4.9.2 Sociální praktiky diskurzu

Druhým z principů kritické analýzy diskurzu podle Normana Fairclougha jsou sociální praktiky, do kterých je problém zkoumaného diskurzu dislokován. Podle „*Závazného pokynu policejního prezidenta ze dne 22. června 2006*“ (Husák, 2006, s. 2) předpokládáme, že jednotliví policejní vyšetřovatelé nemají kompetenci k tomu, aby přímo poskytovali informace médiím. Pokud v takovém případě přijmeme tezi návaznosti, podle níž policejní vyšetřovatel, pohybující se během samotného šetření, během výsledků i při následném vedení spisů v omezeném komunikačním rámci (definovaném např. striktní přesností legislativních citací) informuje podobně „úředním“ způsobem o průběhu vyšetřování tiskového mluvčího, je na místě zkoumat, zda mluvčí s takto pojatým souborem informací dále pracuje a zda je schopen jej transformovat z institucionální do mediálně přijatelné podoby. Pokud ne, dochází k publikaci zprávy v podobě policejního, nikoliv mediálního diskurzu. Tím tak je zároveň stanovena jedna z příčin námi kriticky přijímané podoby uveřejněných komunikátů.

Druhá – která vychází z prostředí uvedených sociálních praktik ze středu daného diskurzu – pak předpokládá, že komunikátory jsou lidé, jejichž profesní zdatností není primárně být komunikátorem, vyhovujícím současným žurnalistickým (popř. PR) trendům. Pro tyto mluvčí je primární být policistou, tzn. za každých okolností „stát“ na straně vlastního zdroje informace včetně přebírání jeho komunikačních stereotypů, plynoucích z ustáleného diskurzu.

4.9.3 Potřebnost řešení problémů diskurzu

Norman Fairclough požaduje v principech CDA také návrhy řešení dílčích problémů diskurzu. Ve zkoumané látce je dle našeho posouzení možné vytipovat množství jednotlivých aspektů diskurzu, které by měly být podrobeny kritickému zkoumání právě s cílem navrhnout konkrétní opatření pro optimalizaci stavu. Těžko totiž např. přijmout předpoklad, že jedna z klíčových institucí státu a zároveň jeden z největších zaměstnavatelů, placený z veřejných peněz, není schopen srozumitelně,

přehledně, kvalifikovaně a z hlediska potřeb příjemců objektivně a dostatečně kriticky informovat o vlastní činnosti, případně o událostech, u nichž se předpokládá výrazná participace takového subjektu. Při zodpovídání otázky, proč kriticky přistupovat k regionálnímu policejnímu diskurzu a proč hledat k neuspokojivé úrovni jím vytvořených komunikátů optimálnější variantu, tak mohou dle našeho soudu nabídnout řešení příbuzné lingvistické, masmediální a sociologické disciplíny.

První z této skupiny by měla kromě výčtu omezeného množství v diskurzu využívaných lingvistických prostředků pojmenovat a detailně analyzovat především chybně užívané lexikální a stylistické prostředky.

Druhá z navržených disciplín musí při takové analýze především akcentovat výrazně nízký mediální potenciál policejních krátkých informativních zpráv (nikoliv kvůli jejich obsahu, ale kvůli jejich formě, často zcela nevyhovující zavedené mediální praxi).

Třetí z vědeckých přístupů by pak měl problém reflektovat z hlediska širšího společenského rámce - a především by měl reflektovat aktuální „mediální“ poptávku, do níž se komunikátoři vybranými komunikáty snaží zamířit - příkladem může být například stanovení tematické agendy na základě takové poptávky. Tzn.: zajímá veřejnost víc, co se stalo a co policie „zatím“ nevyřešila (viz např.: zprávy o dosud neuzavřených případech, jako jsou ve zkoumaném korpusu např. články „*Vloupání do sklepního prostoru Králův Dvůr*“, „*Vloupání do skladu oděvů v Hořovicích*“ apod.), anebo spíš materiály, které zatím nikdo z policejních mluvčích nenapsal, jako by např. mohly být texty: „*Kde přesně hlídkují dopravní policisté*“, „*Jaké přestupky spáchali policisté*“, popř. „*Jak přesně vypadá průměrný pracovní den policisty?*“

4.9.4 Návrh řešení problému diskurzu

Jestliže Fairclough požaduje jako další bod po provedení analýzy vybraného diskurzu návrh možných řešení, je nutné vyjít v případě regionálního policejního diskurzu ze skutečných personálních a kvalifikačních podmínek současné struktury Policie ČR. Ta nepředpokládá zaměstnávání kvalifikovaných, školených mluvčích, ale pro tyto pozice pouze „nominuje“ jednotlivé už zaměstnané policisty. Např. podle našeho zjištění působí na jednotlivých preventivně informačních pracovištích policie lidé, kteří jsou nejen bez lingvistického a žurnalistického vzdělání, ale většinou také bez jakékoliv alespoň minimální žurnalistické profesní praxe. Faircloughem požadovaný návrh na zlepšení situace by tak v našem případě mohl být dvojitý: bez většího potenciálu

na celkové vyřešení situace jím může být buď například akcent na razantnější proškolení komunikujících policejních pracovníků, anebo reformnějším, ale zároveň v rámci policie pravděpodobně hůře proveditelným návrhem pak je najímání externích subjektů, specializujících se na oblast PR a komunikace.

4.9.5 Šance provedené analýzy diskurzu v praxi

Podle posledního z navržených principů CDA Normana Fairclougha je nutné nakonec stanovit hodnocení šancí provedené analýzy v praxi. To je podle nás problematické: téma policejního diskurzu bylo a je předmětem lingvistického zájmu opakovaně a dlouhodobě, ale ani přes tyto opakované snahy o jeho zachycení, deskripci a o navržení možných řešení nedošlo v dané komunikační oblasti v praktickém užívání k žádnému výraznějšímu vývoji. Předkládaná dílčí a z hlediska prostoru výrazně omezená analýza tak nutně musí být v praxi konfrontována s omezeními, plynoucími (ze strany Policie ČR) ze spíše neflexibilní percepce „mediální“ reality a ze spíše jen minimální reflexe vlastní schopnosti účelně a přehledně komunikovat.

5. Analýzy dílčích forem uplatnění policejních komunikátů v mediálních výstupech

5.1 Komparace úvodů komunikátů

Prvním z aspektů, na kterém dokazujeme míru projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů, jsou úvody jednotlivých analyzovaných materiálů. Například Závozda (2008, s. 45) kritizuje způsob stavby zprávy, typický pro institucionální komunikátory, mezi které policii řadíme: „Většinou je žádoucí nestavět zprávu chronologicky. Častou chybou je, že jsou v úvodu uvedeny obecné informace o nějaké akci (rámec události), pořadatelích, účastnících... Odpovědí na otázku co (jádem sdělení) to však není“

V našem výzkumu⁴⁵ jsme se proto zaměřili na to, jakou z pěti (resp. šesti – podle typu teorie) základních zpravodajských otázek⁴⁶ odpovídají texty jako první: v 64 případech, tj. ve více než 60 %, dostává příjemce primárně odpověď na otázku „kdo“.

⁴⁵ Viz: Příloha č.4: Nejčastější začátky komunikátů

⁴⁶ „Otázky základní – kdo, co, kdy, kde, jak, proč představují základní osnovu zpravodajství. Struktura odpovědí a jejich řazení závisí na významu sdělovaného obsahu, prioritu má to, co je nové. (...) Angloamerická teorie zdůrazňuje tzv. pět w (...), německá zase šest w“ (Osvaldová, Halada, 2004, s. 123)

Komunikáty nejčastěji v úvodu vypovídají o tom, *kdo (neznámý pachatel) co* způsobil, popř. *kdo (police)* po *kom* a *čem* pátrá, případně *kdo (řidiči)* se „*musí mít na pozoru*“. Vysoké celkové zastoupení otázky „*kdo*“ v úvodech komunikátů je podle nás výrazně ovlivněno sklony komunikátorů k opakování rutinních stylistických a lexikálních postupů: víc než třetina (22 textů, tj. 34,4 %) ze všech komunikátů, které začínají odpovědí na tuto otázku, totiž začíná slovním spojením „*neznámý pachatel*“. Takový úvod textu je zcela typický především pro policejní zpravodajské výstupy – z uvedených 22 textů je policejních 20. Tato skutečnost ale zároveň podle našeho zjištění výrazně ovlivňuje také velkou část mediální produkce, která z daných komunikátů vychází: 15 mediálních textů (23,8 % ze všech nepolicejních komunikátů, odpovídajících na úvod na otázku „*kdo*“), totiž začíná slovním spojením „*police pátrá po pachateli*“ (11 textů), popř. „*police hledá pachatele*“ (4 texty). Jedná se přitom výhradně o texty, inspirované policejní předlohou, která začínala uvedeným klišé⁴⁷ „*Neznámý pachatel*“. To tak novináři pouze nahradili výše citovanými výrazy – tím ale dle našeho názoru pouze zakládají platformu pro další možné klišé.

Dílčím závěrem tak je, že policejní diskurz je tímto fragmentem do mediálního diskurzu částečně projektován: ne sice prostřednictvím výrazových prostředků („*neznámý pachatel*“), ale formou (policií nastavené) schematičnosti začátků komunikátů.

Odpověďmi na zbývající čtyři z pěti základních zpravodajských otázek začíná v celkovém součtu 38,9 % komunikátů. Druhý nejčastější začátek textů je odpovědí na otázku „*kdy*“: evidujeme ho v 21 případech. Relativně v podobné míře je ještě zastoupena odpověď na otázku „*co*“ (16 komunikátů), zatímco odpovědi na „*kde*“ a „*jak*“ tvoří jen marginální část textů (3, resp. 2 komunikáty). Při interpretaci těchto dat podle našeho zjištění na rozdíl od předchozí kategorie nelze vzájemnou interakci policejního a mediálního diskurzu vysledovat - naopak, oba diskurzy se drží vlastních stereotypů: zatímco u policejních komunikátů bylo možné očekávat, že velké množství textů bude začínat detailně přesnou informací o datu a čase (tj. odpovědí na otázku „*kdy*“), tak u mediálních textů bylo možné predikovat, že určitá část se bude snažit (kromě jiného) i na základě trendu koncipování zpráv podle principů tzv. „obrácené pyramidy“ začínat odpovědí na otázku „*co*“. Naše výsledky takto determinované

⁴⁷ Klišé – původně módní výraz, který je v důsledku přemíry úzu vycitován jako otrřelý a stereotypní (Čermák, 2007, s. 253)

předpoklady potvrzují: 15 z 21 komunikátů, začínajících odpovědí na otázku „*kdy*“, je policejních, a stejně tak 15 z 16 komunikátů, začínajících odpovědí na otázku „*co*“, je mediálních.

5.2 Tematická agenda komunikátů

Přestože další analýzu⁴⁸, zaměřenou na jednotlivá zachycovaná témata komunikátů, nelze pro otázku projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů považovat za zcela směrodatnou a jednoznačnou, domníváme se, že její výsledky mohou mít k dalším zjištěním doplňující funkci. Tematickou klasifikaci dvaceti kategorií jsme v převážné většině stanovili podle oficiální policejní kategorizace⁴⁹ oblastí trestných činů. Z výsledků vyplývá, že nejčastěji policejní a následně mediální komunikáty ve zkoumaném období informovaly o „*krádežích vloupáním do ostatních objektů*“: jedná se například o zprávy, referující o vloupání do boxu na noviny, do skladu oděvů, do dílen, chat, nebo např. sklepů. Procentuální vyjádření poměru zastoupení této kategorie témat je velmi podobné jak při výpočtu z celku všech komunikátů (20,2 %), tak při výpočtech, vycházejících např. z korpusu policejních textů (24,4 %), popř. z korpusu všech komunikátů nejčastěji zastoupeného média, Berounského deníku (23,5 %).

To zpětně potvrzuje roli policie jako subjektu, nastolujícího agendu, popř. (podle interpretace strukturálního přístupu) roli takového subjektu v pozici „*primary definer*“.

5.3 Komparace rozsahu komunikátů

Z hlediska rozsahu komunikátů jsou nejfrekventovanější středně dlouhé texty v průměrné délce 41 – 80 slov⁵⁰ (tj. cca 4-6 normovaných novinových řádků). V takovém rozsahu evidujeme polovinu všech komunikátů. Delší materiály o rozsahu 81 – 120 slov a dále v rozsahu větším než 200 slov pak zaznamenáváme pouze v 17%, resp. u necelých 12% případů.

Uvedená data svědčí o tom, že komunikátoři dávají přednost stručným podobám koncipování zpráv: kromě poskytnutí základních údajů už další informace většinou nenabízejí. Případné možné širší souvislosti, doplňující zpravodajský background nebo výpovědi účastníků děje v nich absentují.

⁴⁸ Viz: Příloha č. 5: Tematická agenda komunikátů

⁴⁹ Zdroj: www.policie.cz

⁵⁰ Viz: Příloha č. 6: Rozsah komunikátů

Pro potřeby této práce může být dále podnětná vzájemná komparace rozsahu mezi policejními a nepolicejními komunikáty. Z ní rovněž vyplývá, že nejfrekventovaněji zastoupená kategorie o rozsahu 41 - 80 slov je z hlediska procentuálního poměru vůči všem komunikátům policejního i vůči všem komunikátům mediálního diskurzu téměř totožná (srov. 53,7 % a 47,6 %). V dalších sledovaných kategoriích ale zaznamenáváme rozdíly. Zatímco 17,1 % policejních komunikátů tvoří zprávy o rozsahu 81 – 120 slov, u mediálních komunikátů takový rozsah zaznamenáváme na stejné pozici zároveň s komunikáty nejdelšími, tzn. těmi o rozsahu více než 200 slov. A výraznější rozdíl pak potvrzují také následující položky: zatímco v rámci policejního diskurzu patří do další kategorie nejkratší zpravodajské celky o rozsahu 0 – 40 slov (14,6 % případů), tak mezi mediálními komunikáty jsou další nejfrekventovanější kategorií texty s výskytem 161 – 200 slov (7,9 %). Tendenci příklonu mediálních textů k delšímu rozsahu pak potvrzuje i skupina komunikátů Berounského deníku: mezi nimi například vůbec nefigurují zprávy kratší než 40 slov. A kromě 55,9 % textů v nejfrekventovanějším rozsahu 41 - 80 slov tvoří další dvě kategorie texty „dlouhé“ (161 - 200 slov a dále více než 200 slov). V součtu odpovídají podílu 35 % komunikátů.

Z toho tak lze predikovat trend: přestože v celkovém součtu vykazují nejčastěji komunikáty obou diskurzů podobný rozsah, v detailnějším rozboru můžeme sledovat, jak se autoři mediálního diskurzu častěji uchylují k delším a informačně bohatším materiálům, zatímco policejní komunikátoři volí spíše kratší formu.

5.3.1 Mediální přepisování komunikátů

S předchozími atributy přímo souvisí problematika přeměny původně policejních komunikátů na delší mediované útvary. Sledovali jsme, jak frekventovaně a k jakým účelům z hlediska obsahu novináři nejčastěji k výchozímu policejnímu textu připisují na úrovni odstavců další informace.⁵¹ Podle našich zjištění dochází v přepočtu na jeden mediální komunikát průměrně k připsání 0,8 odstavce.

Pokud se zaměříme jen na ty komunikáty, u nichž přepisování odstavců evidujeme, tak nejčastěji zaznamenáváme u jednoho komunikátu přepisování dvou, resp. čtyř odstavců zároveň, a teprve v dalším pořadí následuje rozšíření textu jen o jeden odstavec. Rozdíl evidujeme mezi hodnotou přepisování u tzv. okresních komunikátů

⁵¹ Viz: Příloha č. 7: Přepisování a vypouštění textu na úrovni odstavců

(u 23,4 % textů) a u tzv. krajských komunikátů (u 56,2 % textů). Z toho lze abstrahovat, že informacím, původně publikovaným krajským policejním ředitelstvím, přikládají novináři větší význam: opatřují je např. doplňujícími údaji a obecně jim věnují větší prostor, než okresním zprávám.

Obsahově pak lze „připisované“ údaje nejčastěji klasifikovat jako to, co v původních policejních komunikátech chybí: zpravodajský „background“, tj. především poskytnutí doplňujících souvislostí. Například v textu *„Policie dopadla pachatele rozsáhlé trestné činnosti v Berouně“* doplňují autoři Berounského deníku komunikát výsledkem dalších policejních pátracích akcí z regionu ze stejné doby. Podobně dostávají čtenáři stejného média oproti původní policejní předloze ve zprávě *„V obchodech na Berounsku okrádají kapsáři zákazníky“* doplnění v podobě výčtu dalších případů krádeží. ČTK zase v komunikátu, označeném jako *„Neznámý muž v Hořovicích údajně znásilnil devítiletou dívku“* nabízí bližší specifikaci místa události a také připomíná jiný podobný případ z minulosti, Berounský deník v článku *„Deviant znásilnil malou dívku“* ke stejnému tématu zveřejňuje v připsaných dvou odstavcích nástin možných dopadů na psychiku dívky a také nástin osobnostních rysů možného pachatele. Reportáž Televize Prima, označená jako *„Už 3 policisté letos zemřeli při výkonu služby“*, pak zase na rozdíl od policejního zdroje bilancuje, kolik už v Česku v minulosti zemřelo při práci policistů.

Jiným specifickým případem je postup autorů v Hořovickém měšťanu. Ti před uvedením policejní zprávy volí vlastní úvod s oslovením čtenářů, popř. s vlastním zhodnocením následného policejního textu:

„Vážení občané, v této rubrice pravidelně pohlízíme na závažné i zajímavé případy, které řeší Policie ČR v Hořovicích i v jejich okolí. V současné době kromě na jiném místě uváděného případu trápí občany především pobertové, kteří si vzali na mušku vozidla“ (Hořovický měšťan, číslo 12/2009).

Při generalizaci uvedených příkladů můžeme konstatovat, že ze strany médií dochází většinou formou připisování textu (s výjimkou specifického připisování v Hořovickém měšťanu) k významné transformaci nabízeného policejního diskurzu: média, která se k takové formě práce uchylují, totiž dle našeho soudu rozšířením původní informace eliminují projekci policejního diskurzu. V celkovém součtu jsou ale taková média v menšině: 63,5 % mediálních komunikátů totiž při práci s texty policejního diskurzu připisování textu nepraktikuje.

5.3.2 Mediální vypouštění částí komunikátů

Opačný případ, kdy média naopak na úrovni odstavců vypouštějí část původní tiskové zprávy policie, je spíše výjimečný. Podle našeho průzkumu⁵² k tomu v 93,7 % případů nedochází. Důvodem je podle našeho soudu už tak omezený rozsah původních policejních komunikátů a dále také zažitá institucionální přijímání policie a jejich komunikátů novináři ve vybraných regionálních médiích. Přestože tento trend lze dokazovat jen obtížně, můžeme předpokládat, že především pro lokální média je policie natolik výraznou autoritou, že většinu (z její strany) publikovaných informací se regionální žurnalisté snaží do svých komunikátů prosadit.

Vypouštění odstavců jsme zaznamenali jen ve dvou případech u komunikátů deníku MF DNES, jednou u Haló novin a jednou v textu Hořovického měšťana. MF DNES například v materiálu „*Požár založili nezletilí chlapci*“ ve srovnání s policejním komunikátem vypustila informace o celkové výši škody po popisovaném požáru a dále o tom, jak může proti viníkům postupovat soud pro mládež. Stejný deník pak v textu „*Policie obvinila starostu kvůli faktuře*“ neuvádí na rozdíl od výchozího policejního textu například informace o údajné způsobené škodě, o možném rozmezí výše trestu pro starostu, ani o tom, odkud měly peníze na výstavbu sportovní haly pocházet. Haló noviny pak v komunikátu „*Starostovi hrozí až desetileté vězení*“ rovněž na rozdíl od policie neuvádějí, odkud měly peníze na výstavbu sportovní haly údajně pocházet, ani to, že podle policie starosta netrval na kontrole provedených stavebních prací před proplácením faktur dodavateli.

5.4 Komparace titulků

Výzkumnou otázku projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů dále sledujeme na transformaci titulků.⁵³ Stanovili jsme základní kategorizaci⁵⁴, jejímž prostřednictvím analyzujeme, zda jsou mediální komunikáty opatřeny stejným titulkem jako původní policejní zdroj, nebo zda dochází k rozšíření nebo zkrácení původního

⁵² Viz: Příloha č. 7: Připisování a vypouštění textu na úrovni odstavců

⁵³ Titulek (z lat. *Titulus* = nápis, nadpis) – *nadpis a u většiny tiskovin obvykle i hlavní poutač, který svým ztvárněním a umístěním zásadně ovlivňuje působení tiskoviny. Má informační, orientační i estetickou funkci* (Osvaldová, Halada, 2004, s. 195)

⁵⁴ Viz: Příloha č. 8: Titulky komunikátů

titulku s ponecháním předchozího významu, popř. zda jde o nový titulek, kratší nebo delší, než byl v původním policejním zdroji.

V 38,1 % případů novináři ponechávají titulkům stejný smysl, jako jim předurčila policie. To lze podle našeho vyhodnocení považovat za relevantní důkaz dominantní role policejního zdroje a jeho diskurzu při průniku do mediální sféry: policie tím determinuje způsob zarámování komunikátů a předurčuje jeho čtení.

Z dalších výsledků analýzy vyplývá, že v 36,5 % případů volí autoři mediálních textů nový, kratší titulek. V 19,0 % komunikátů pak naopak jde o obsáhlejší titulek, rovněž s jiným významem, než nabízí policejní předloha. Jen marginálně (6,35 %) se setkáváme se zkrácením původního titulku, ale ponecháním významu a například projekce přesné kopie policejního titulku se nevyskytuje vůbec.

Dva různé trendy lze vysledovat při komparaci okresních a krajských mediálních komunikátů: zatímco novináři, vycházející z „okresních“ policejních zdrojů, nejčastěji volí nový a oproti předloze kratší titulek (38,3 % případů), tak materiály, inspirované krajskými policejními výstupy, nejčastěji (v 50%) používají původní policejní titulek v rozšířené verzi. To může svědčit například o tom, že na úrovni krajských komunikátů jsou z hlediska potřeb médií policií navrhované titulky na vyšší úrovni – a proto jednotliví redaktori nepřistupují k jejich přepracování. Částečně takovou tezi potvrzuje také komparace konkrétních titulků policejního diskurzu: zatímco krajské policejní titulky se profilují jako uzavřené, komplexní celky, sdělující přehlednou a mediálně akceptovatelnou formou podstatu nabízeného sdělení (např.: *Škodu 8 milionů korun způsobil starosta obce Králův Dvůr, Při nehodě zemřel policista* atd.), část titulků okresních policejních komunikátů vykazuje značnou neúplnost a fádnot formulací (*Akce Mikuláš, Loupež na osobě v Berouně, Pokousání psem Broumy*).

Zároveň ale musíme poznamenat, že navzdory formálně více vyhovujícím titulkům krajského policejního tiskového odboru je i v tomto případě na místě kritická reflexe novinářů. Například citovaný titulek „*Škodu 8 milionů korun způsobil starosta obce Králův Dvůr*“ je zavádějící a porušuje zásady novinářské objektivy. Policejní komunikát totiž referuje pouze o výsledcích policejního vyšetřování, které ale teprve bude zkoumat soud. Na základě presumpce nevinny proto není podle našeho názoru možné kategoricky tvrdit, že škodu způsobil starosta. Navíc, jak se příjemce dozvídá z jiných komunikátů na dané téma, v této konkrétní kauze lze předpokládat, že jejím determinujícím zdrojem mohl být lokální politický boj na radnici. Tím tak opětovně získává relevanci námi popsané připsování mediálních textů na úrovni odstavců: jak

ukazuje tento příklad, jakýkoliv textový útvar, rozšiřující původní policejní komunikát, může jeho smysl výrazně rozšířit, popř. i posunout od kategorického a potenciálně nevyváženého reflektování policií konstatovaných skutečností.

Dalším atributem při zkoumání titulků policejního a následně mediálního diskurzu je výrazná schematičnost některých z nich. 31,7 % ze všech titulků policejních komunikátů začíná slovem „*Krádež*“ (např.: „*Krádež šperků Králův Dvůr*“, „*Krádež kabelky z nákupního vozíku*“, „*Krádež notebooku Králův Dvůr*“), dalších 31,7% pak uvozuje článek titulkem, začínajícím slovy „*Vloupání do*“ („*Vloupání do bytu Beroun*“, „*Vloupání do vozidla Zdice*“, „*Vloupání do boxu na noviny Zdice*“). Lze sice konstatovat, že média projekci takových schémat titulků zamezují (slovem „*krádež*“ nezačíná ani jeden mediální komunikát, slovem „*vloupání*“ jeden), ale podle našeho zjištění zase média vytvářejí schémata vlastní: například 25,5 % ze všech mediálních komunikátů uvozuje výrazy „*Policie, policisté, popř. policistům*“ (např. „*Policisté chystají další dopravní akci*“, „*Policie: Požár v České pojišťovně v Berouně založili dva chlapci*“, „*Policie ČR informuje*“) a dalších 22,2 % mediálních titulků volí jako úvodní výraz slovo „*Zloděj*“: („*Zloděj odjel autem*“, „*Zloděj se pokusil ukrást svatého*“, „*Zloděj ukradl oblečení a boty*“). Stereotyp policejního diskurzu tak je nahrazen stereotypem mediálním.

Výrazný trend sledujeme také prostřednictvím analýzy zaměřené na používání sloves v titulcích. Přestože v celkovém počtu komunikátů je poměr mezi titulky s použitím slovesa (56,7 %) a titulky bez použití slovesa (43,3 %) relativně srovnatelný, k naprosto diametrálnímu rozdílu dospíváme při samostatném sledování tohoto atributu zvlášť u policejních a zvlášť u mediálních komunikátů. Zatímco v rámci výstupů policejního diskurzu evidujeme mezi použitím a nepoužitím sloves v titulcích procentuální poměr 17,1 % vs. 82,9 %, u mediovaných materiálů dochází k opaku: jen u 12,7 % autoři nezařadili do titulku sloveso, zatímco 87,3 % textů ho v titulku obsahuje. Z toho můžeme abstrahovat následující: jestliže neslovesné titulky jsou jedním z charakteristických znaků policejního diskurzu, lze konstatovat, že v tomto bodě k jeho větší projekci do mediálních komunikátů nedochází. Částečnou projekci sledujeme jen u osmi mediálních komunikátů, které v titulcích zachovávají nepersonifikovaný, často nekonkrétní a stručný ráz výpovědi, vycházející z policejní předlohy (např.: „*Vloupání do skladu oděvů*“, „*Havárie policejního vozu*“, „*Auta na mušce pachatelů*“).

5.5 Komparace užití citací v komunikátech

Projekci policejního způsobu vyjadřování můžeme ve zpravodajských komunikátech sledovat i prostřednictvím obsahu citací policejního zdroje. Viktor Jílek popisuje, že citace jiných osob či zřetelných institucionálních zdrojů může být použita na podporu faktů a k získání informací: „*Příčemž se předpokládá, že v citaci obsažené skutečnosti hovoří samy za sebe a žurnalista svůj odstup od daného tématu zdůrazňuje použitím uvozovek. Podobný charakter mají parafráze výroků jiných osob či institucionálních zdrojů.*“ (Jílek, 2009) Jak ale namítá Linden, problémem u citátu je často jeho délka: „*Maximálně osm řádek – cca 40 slov. Když je víc slov, ubude 25 procent čtenářů.(...). Autor také často používá citáty jako alibi, protože nechce dál rešeršovat a ověřovat fakta.*“ (Linden, 2008, s. 12)

5.5.1 Frekvence citací v komunikátech

Přestože se v policejních komunikátech námi stanoveného korpusu citace mluvčích, vyšetřovatelů ani dalších případných policejních autorit nevyskytují, autoři mediálních textů ve vybraných případech využívají policejní tiskové zprávy jako základ pro vlastní vytvoření citací. Ty pak podle našich zjištění zpětně vkládají do úst jedné z regionálních policejních tiskových mluvčích. Příkladem je ukázka z komunikátu „*Z dílny zmizel funkční revolver*“ (Berounský deník, 6. 11. 2009) V původním policejním materiálu zaznamenáváme formulaci:

„*(...) odcizil ze stolu revolver zn. Arminius. Škoda odcizením vznikla ve výši 6000,-Kč.*“

Autor článku úryvek následně transformuje do podoby:

„*Ze stolu odcizil revolver značky Arminius. Škoda, která majiteli odcizením vznikla, činí 6 tisíc korun,*“ uvedla tisková mluvčí berounské policie Lenka Uriánková.

Z dalších typů příkladů podobné transformace pak evidujeme například ty, při kterých je autor mediálního textu v úpravě ještě výrazněji aktivnější. Demonstruje to transformace v textu „*Přepadená kabelku ubránila*“ (Berounský deník, 12. 11. 2009). Ve zdrojovém materiálu se nachází tato pasáž:

„*Popis pachatele: muž ve věku kolem 25 let, světlé pleti, výška cca 175 cm, sportovní postava, oholen, kulatý obličej, oblečen do světle zelené bundy s barevným potiskem, na hlavě světle zelená kšiltovka.*“

Mediální komunikát publikuje formou citace informace takto:

„Muž, který chtěl ženu okrást, měl sportovní postavu kolem 175 centimetrů vysokou. Na sobě měl světle zelenou bundu s barevným potiskem a světle zelenou kšiltovku,“ uvedla mluvčí berounské policie Marcela Pučelíková.

Málo častým případem je podle naší analýzy v mediálních komunikátech výskyt policejních citací, jejichž obsahem je jiná informace, než uvádí původní tisková zpráva. Takové citace tvoří 16,6 % ze všech citací. Příklad je z článku *„Pes pokousal dvouleté dítě v obličeji“* (MF DNES, 12. 10. 2009), v němž evidujeme neurčité vyjádření policejní mluvčí, která celou událost komentuje:

„Nikdy se nedá odhadnout, proč pes kousne,“ doplnila Uriánková.

V celkovém součtu platí, že průměrně připadá na jeden mediální komunikát 0,8 policejních citací⁵⁵: nižší je průměr citací na jeden okresní mediální komunikát (0,6), vyšší pak na jeden krajský mediální komunikát (1,2). Trendem ve zkoumaných komunikátech je zařazování jedné citace (19 případů), dvě citace v jednom komunikátu evidujeme v deseti případech a třikrát jsme zaznamenali zpracování tří policejních citací do jednoho komunikátu. Ze všech zkoumaných médií jsou tři, která s citacemi vůbec nepracovala: Zdické noviny, Královédvorský zpravodaj a překvapivě také deník Právo. Naopak nejvyšší průměrný počet citací na jeden komunikát vykazuje internetový server krimidoma.cz, u kterého jsme získali průměrný počet dvou citací, dalším médiem s vyšší frekvencí práce s citacemi jsou Haló noviny (1,5 citace na jeden komunikát) a ČTK (1,3 citace na jeden komunikát).

5.5.2 Obsahy užitých citací

Obsah jednotlivých citací policejních mluvčích v mediálních komunikátech jsme podrobili dalšímu výzkumu⁵⁶. Z něj plyne, že nejčastěji jsou představitelé, pocházející z oblasti policejního diskurzu, médii citováni při popisu průběhu (nejčastěji „kriminální“) události, o níž je celá původní policejní tisková zpráva.

Př.: *„Pachatel chytil polekanou ženu za koženou kabelku, kterou měla přes rameno, a snažil se ji strhnout. Přepadená se ale začala bránit a svoji kabelku pevně držela. Přitom křičela o pomoc,“ uvedla mluvčí berounské policie Marcela Pučelíková.* (Zdroj: Berounský deník, 12. 11. 2009)

⁵⁵ Viz: Příloha č. 9: Počty a obsahy citací policejních mluvčích v mediálních komunikátech

⁵⁶ Viz: Příloha č. 9: Počty a obsahy citací policejních mluvčích v mediálních komunikátech

Citace, zařazené do této kategorie, tvoří 30,6 %. Jako druhou nejpočetnější kategorii podle obsahu citací evidujeme skupinu těch výpovědí, v nichž dochází citovanou formou k nekonkrétnímu potvrzení popisované události, popř. k uvedení role policie při šetření případu. Evidujeme 20,4 % příkladů.

Př.: „*Takový případ v Hořovicích policie řeší, „ potvrdila Deníku policejní mluvčí Marcela Pučelíková (Berounský deník, 14. 11. 2009)*

Zhruba osminu mezi citacemi (12,2 %) tvoří třetí nejčastější kategorie, zahrnující preventivní výpověď pracovníků policie.

Př.: „*Cílem Mikuláše je upozornit řidiče, že v zimním období musí při řízení vozidel dbát zvýšené opatrnosti a používat zimní pneumatiky. Díky zimním pneumatikám se na mokřích a zasněžených vozovkách značně zkracuje brzdná dráha,“ upozornila mluvčí berounské policie Lenka Uriánková. (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 30. 11. 2009)*

5.6 Pasivní tvary v komparovaných diskurzech

V rámci jedné z pracovních tezí předpokládáme, že typickým projevem jazyka policejních komunikátů je nadužívání pasivních tvarů ve výpovědích. V této části se zaměříme na potvrzení nebo vyvrácení hypotézy a na kvantifikaci případné projekce pasivních tvarů do médií.

Předmětem našeho zkoumání⁵⁷ tak budou výskyty jednoho ze slovesných rodů českého jazyka. Čechová a kol. (2000, s. 167) vysvětlují, že slovesný rod je dvojí: činný/aktivum a trpný/pasivum. „*Jejich rozlišení závisí na tom, zda je (není) jev označený podmětem věty vykonavatelem, původcem, nositelem děje. (...) Není-li tomu tak, jde o rod trpný, tzn. že děj „činí“ někdo jiný, než substance, která je vyjádřená podmětem věty (pole jsou obdělávána, pole se obdělávají).*“ Čermák pasivum charakterizuje takto: „*Slovesný rod trpný vyjadřující ve větě děj, jehož agentem není subjekt.*“ (2007, s. 270)

Mezi nejfrekventovanější pasivní vyjádření v námi stanoveném korpusu patří obraty jako např.: *došlo k vloupání, škoda byla vyčíslena, příčina nehody se šetří*. Jak vyplývá z analýzy, ve většině případů nepozorujeme přímou projekci pasiv z policejního diskurzu do mediálních komunikátů: média se podle našeho zjištění snaží

⁵⁷ Viz: Příloha č. 10: Pasivní tvary v komunikátech

většinu pasivních tvarů transformovat do aktivní podoby. Například Královédvorský zpravodaj nahrazuje obrat „*jednáním byla odcizením způsobena škoda 35.000,-Kč*“ na formulaci „*odcizil šperky v hodnotě 35 000 Kč*“, Berounský deník transformuje text „*v důsledku čehož došlo k poškození této sochy*“ do podoby „*pachatel sochu pouze poškodil*“, policejní vyjádření „*došlo ke znásilnění devítileté dívky*“ pak například Krimidoma.cz obměňuje na „*devítiletá holčička z obce u středočeských Hořovic byla znásilněna*“, ČTK na „*Neznámý muž údajně ve čtvrtek v Hořovicích na Berounsku znásilnil devítiletou dívku*“, popř. Berounský deník na „*Neznámý deviant ji měl ve vchodu do domu přepadnout a odtáhnout do nedalekého lesa. Zde pak bezbrannou dívku znásilnil*“, a AHA! mění výchozí text na podobu „*Brutální znásilnění školačky (9) vyšetřují v přísném utajení od čtvrtka kriminalisté*“.

Ve vybraných případech přesto k projekci policií formulovaných pasiv do mediálních komunikátů dochází: výňatek z policejního komunikátu v podobě konstatování „*došlo k vloupání do klece*“ například v Berounském deníku zůstává v takřka totožné podobě: „*K dalšímu vloupání do klece s PB lahvemi došlo*“. Úplnou projekci pak evidujeme např. v komunikátu Berounského deníku pod názvem „*Uspěli v Národní ceně kvality ČR*“: původní policejní obrat v pasivním tvaru „*Cena je udělována*“ novináři přebírají.

Samostatnou kategorií pak je skupina pasivních obrátů v médiích, které vytvářejí novináři bez inspirace policejním zdrojovým materiálem. V rámci takových případů se setkáváme například s obraty „*proběhlo na okrese Beroun celkem pět bezpečnostních akcí*“ (Berounský deník), „*uvedené vozidlo bylo nalezeno*“ (Hořovický měšťan) nebo „*příčina havárie se vyšetřuje*“ (ČTK). Opačně také platí, že evidujeme samostatné pasivní tvary v policejních komunikátech, které ale média ani netransformují, ani jinak nepřebírají: „*bylo přijato oznámení z linky...*“

Výskyt pasivních tvarů evidujeme ve stanoveném korpusu textů v 52 případech. To v přepočtu znamená, že se nachází v každém druhém komunikátu. Nejvíce jsme jich sice zaznamenali v policejních textech – celkem 26, ale dané číslo je relativní vzhledem k velkému počtu policejních textů v rámci diskurzu. Po přepočtu údajů v průměru na jeden komunikát tak naopak figuruje policie z hlediska frekvence užití pasiv na průměrné úrovni hodnoty 0,6 pasiv na jeden komunikát. Podle této metodologie jsou pasiva nejčastější v komunikátech internetového serveru Krimidoma.cz - evidujeme průměr dvou pasivních tvarů na komunikát, dále ve zpravodajství agentury ČTK (1,2 pasiv na komunikát) a v Hořovickém měšťanu a AHA!, kde připadá průměr na jeden

text v hodnotě jednoho užitého pasiva. Také tato čísla jsou ale relativní. Ovlivňuje je podle našeho soudu to, že je problematické průměrovat použití jednoho fenoménu jak na vzorcích médií s vyšším počtem zastoupených komunikátů, tak zároveň u médií s minimálním výskytem v celkovém korpusu. To může vést ke statistické chybě, jakou evidujeme například u komunikátů agentury ČTK: přestože ta se v jiných kritériích profiluje jako jedno z nejvyspělejších médií v otázce práce s českým jazykem, v tomto srovnání „propadá“. Navíc, kromě nízkého vzorku zastoupených komunikátů agentury v korpusu je podle nás příčinnou také to, že agenturní zpravodajství sice ve vlastních formulacích pasivní obraty používá minimálně, ale zároveň nijak neupravuje obsah citací policejních komunikátorů - a právě zastoupení pasivních tvarů v jejich výpovědích jsme ve zpravodajství ČTK zaznamenali v nadprůměrné míře.

5.7 Hodnoticí výrazy v komparovaných diskurzích

Hodnoticí výrazy⁵⁸ jsme do analýzy zahrnuli jako specifický faktor, který může determinovat případnou předpojatost, neobjektivitu, nebo možnou manipulaci ze strany autorů. Jestliže například Westerstahl a kol. (1983, s. 10) rozlišují dvě části objektivitu, tj. faktičnost a nestrannost, tak volba výrazových prostředků souvisí s druhou ze složek, především s její částí, označovanou jako kritérium neutrální prezentace: „*Neutrální prezentace postihuje nehodnoticí zpracování, vyhnutí se explicitním i implicitním hodnoticím prvkům*“ (Trampota, 2006, 146).

Samostatným hodnoticím prvkem ve větě mohou být např. komentáře. Jak vysvětluje Čechová a kol., komentáře často odrážejí subjektivní autorovy postoje, názory, hodnocení. „*Přitom tyto komentáře mohou mít podobu výrazu jak holého, tak rozvitého, ale i věty.*“ Čechová a kol. (2000, s. 369).

Vzdáleně pak volba možných hodnoticích výrazů může souviset s cílenou snahou autora textu, který příjemcům nabízí to, co Stuart Hall označoval jako preferované čtení. Proto je přítomnost autora v mediálním produktu i podle Jiráka a Köpplové důležité hledat: „*Autor totiž do sdělení vkládá prvky, jimiž se snaží vést průběh interpretace sdělení uživatelem (tzv. orientátory). Ve sdělení je přítomna představa o jeho žádoucím výkladu, o jeho významu preferovaném podavatelem* (Jiráka, Köpplová, 2007, 147).

⁵⁸ Hodnocení (subjektivní) – zvl. vyjadřování subjektivních postojů užitím specifických jazykových prostředků (Čermák, 2007, s. 244)

Výchozí premisou pro nás je, že v komunikátech policejního diskurzu by vzhledem k přísným požadavkům na jeho neutralitu mělo být hodnoticích výrazů méně než v mediálních výstupech. Proto nás bude zaprvé zajímat, jak případně média transformují nepříznakové, hodnocením nezabarvené zdrojové výrazy a obraty, a dále, zda lze skutečně striktně předpokládat avizovanou neutralitu ve volbě výrazových prostředků policejních komunikátů. Námi získaná data dílčí premisu potvrzují: v policejních komunikátech jsou hodnoticí výrazy potlačeny, zaznamenali jsme je pouze ve čtyřech případech (srov.: 17 hodnoticích výrazů evidujeme v komunikátech Berounského deníku, dále 3 hodnoticí výrazy v jediném komunikátu deníku Blesk). Základní trendy můžeme abstrahovat dva: v tabulce nejfrekventovanějšího průměrného výskytu hodnoticích tvarů a vazeb v přepočtu na jeden komunikát⁵⁹ jsou nejvýrazněji zastoupeny materiály bulvárněji, popř. „komerčněji“ zaměřených médií: nejvyšší průměr vykazují server Krimidoma.cz a deník Blesk (průměrně tři hodnoticí výrazy na jeden komunikát), dále pak deník Aha! (2 hodnoticí výrazy na komunikát) a televizní stanice Prima a Nova (1 hodnoticí výraz na komunikát).

Druhým z trendů je výraznější zastoupení hodnoticích výrazů v krajských komunikátech: zatímco v okresních materiálech zaznamenáváme průměr 0,2 hodnoticího výrazu na komunikát, v krajských materiálech je tento průměr na úrovni 0,9 hodnoticího výrazu na komunikát.

Mezi zaznamenané příklady hodnoticích výrazů v policejních komunikátech patří tyto: „*Vzorným řidičem*“, „*Svévolně změnil podmínky*“, „*Z místa utíkal velmi rychle jako nějaký sportovec*“ a „*Lidé jsou stále nepoučitelní*“. Kromě prvního příkladu média žádný převzala.

V mediálních komunikátech pak evidujeme například vytvoření skupiny hodnoticích výrazů, které charakterizují pachatele údajného trestného činu (*povedený čtyřlístek, povedené žháře, jedná se o pěkná čísla, protřelého recidivistu, možná stejný zloděj*), další skupina se zaměřuje na hodnocení vybraného okamžiku (*den, na který okradený člověk jen tak nezapomene, neuvěřitelně stresové ráno prožila*), dále zaznamenáváme hodnocení místa činu (*lesík se teď stal doslova hororovým místem, možná stačilo pár kroků*) a obecné hodnocení popisované události (*nešťastné události*,

⁵⁹ Viz: Příloha č. 11: Hodnoticí výrazy v komunikátech

zcela nepochopitelný sexuální zločin, případ je zrušný, ze dvou závažných trestných činů).

5.8 Komparace diskurzů prostřednictvím strukturní diferenciací stylových prostředků na úrovni slovní zásoby

Pro obecnou analýzu specifických výrazových prostředků, používaných jednotlivými diskurzy, jsme zvolili postup, navržený Jiřím Krausem⁶⁰: „*Názorný a na ostatní jazykové roviny (zvukovou, grafickou, tvaroslovnou, skladební) snadno aplikovatelný model inherentních stylových charakteristik nalezneme v rozvrstvení slovní zásoby.*“ (Kraus, 2004, s. 111) Autor vychází z klasifikace stylových opozic jednotlivými výkladovými slovníky: „*Názorným příkladem strukturní diferenciací stylových prostředků je slovní zásoba. Výkladové slovníky je obvykle předkládají (jako stylové charakteristiky u příslušných hesel) v podobě stylových opozic, které se realizují na několika osách, do jejichž středu lze situovat výrazy stylově neutrální, bezpříznakové*“ (Kraus, 2008, s. 86). Obecněji sledované opozice pro potřeby zpravodajství teoretizuje v popisu dílčí oblasti zpravodajské - informační Viktor Jílek: „*S požadavkem informativnosti je spojen apel na srozumitelnost zpravodajských sdělení. V lexikální oblasti tak dochází k zužování spektra užívaných jednotek, vynechání méně frekventovaných či aktualizovaných prostředků, nevhodné jsou tak např. aktuální metafory, frazeologismy, termíny a terminologická spojení /bez vysvětlení/, zkratky, internacionalismy, neologismy, archaismy, a historismy, slavismy, dialektismy a argotismy*“ (Jílek, 2009, s. 19). Podobně apeluje také Závozda: zpravodajské texty by podle něj neměly zahlceny čísly, odbornými termíny, zkratkami. „*Ve zprávě je nežádoucí expresivita (například nejrůznější přívlastky). Použití střídání jazyka posiluje neutralitu*“ (Závozda, 2008, s. 50).

5.8.1 Komparace na ose časové, ose místní a ose sociální stratifikace

První z opozic definuje Kraus podle výkladových slovníků na ose časové. Jako dva extrémy proti sobě staví archaismy a neologismy. V našem korpusu jsou obě kategorie zastoupeny minimálně: evidujeme⁶¹ jeden archaismus a sedm neologismů

⁶⁰ Viz: Přílohy č. 12-č. 15: Strukturní diferenciací stylových prostředků na úrovni slovní zásoby

⁶¹ Viz: Příloha č.12: Strukturní diferenciací stylových prostředků na úrovni slovní zásoby – komparace na ose časové

s tím, že všechny jejich výskyty jsou řazeny v komunikátech „okresního“ charakteru. Jako archaismus jsme vyhodnotili slovní spojení „*ku spokojenosti majitele*“, obsažené v komunikátu „*V Hořovicích se zloději činí*“ (Berounský deník, 4. 11. 2009). Z jednotlivých neologismů uvádíme například výrazy „*DVD přehrávač*“, „*modem*“ nebo „*navigace*“ – u všech lze ale předpokládat brzký přechod do oblasti neutrálních stylových prostředků, popř. už nyní je lze zařadit na pomezí této oblasti. Vybrané neologismy jsme zaznamenali ve čtyřech případech v policejních komunikátech a dále ve dvou případech v Královédvorském zpravodaji a jednou v Berounském deníku. Přestože v uvedených médiích se jednalo o převzetí výrazů, původně použitých v rámci policejní předlohy, tak tuto skutečnost jako důkaz projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů nevyhodnocujeme. Důvodem je fakt, že se jedná o relativně běžně užívané výrazy v současném lexiku českého jazyka, a také fakt, že jejich český ekvivalent buď vůbec neexistuje nebo je k dispozici jen ve formě nepoužívaného složitějšího opisu.

U druhé z navržených kategorií, která předpokládá vyhledání opozic na ose místní (zaměřuje se na výskyt regionalismů a dialektismů), neevidujeme v našem korpusu žádný výskyt.

Podobně omezený je výskyt těch zástupců lexika, které se nacházejí na okraji třetí osy, tj. osy sociální stratifikace. Ta předpokládá vyhledání výrazů, řazených mezi slangové a argotické. V rámci korpusu jsme našli pouze jeden výraz, jehož klasifikace jako slangového je navíc problematická: v komunikátu „*V Hořovicích se zloději činí*“ (Berounský deník, 4. 11. 2009) evidujeme formulaci „*odjel ve starém favoritu*“.

5.8.2 Komparace na ose hovorovost - knižnost

Čtvrtou sledovanou osou je rozmezí hovorovost – knižnost⁶². V lexiku sledovaného korpusu zaznamenáváme užití hovorových výrazů v 17 případech a užití knižního prostředku ve 46 případech. Nejvíce hovorových výrazů vykazuje Berounský deník (8), dále deník Aha! (5) a MF DNES a reportáž televize Prima (2).

Taková čísla jsou ale ovlivněna rozdílným počtem komunikátů jednotlivých médií v korpusu, proto za průkaznější můžeme považovat průměrný počet užitých hovorových výrazů v přepočtu na jeden komunikát: nejfrekventovaněji je využívá deník

⁶² Viz: Příloha č.13: Strukturní diference stylových prostředků na úrovni slovní zásoby – komparace na ose hovorovost – knižnost

Aha! (5 hovorových výrazů na jeden komunikát), dále Prima (2) a Berounský deník (1,8). Trendem je, že hovorové výrazy více využívají komunikátoři v krajských výstupech: v nich jsme jich zaznamenali 11 (průměr na jeden krajský komunikát: 0,69), zatímco v okresních výstupech evidujeme 6 hovorových výrazů (průměr na jeden okresní komunikát: 0,13).

Z příkladů užitých hovorových výrazů uvádíme například tyto: *záchranky* (3x), *kluci* (3x), *kriminálky*, *holka*, *kecáme*, *máma*, *táty*, *s nima*. Podstatné z hlediska cílů naší práce je, že ani jeden z užitých hovorových výrazů nebyl použit komunikátory z oblasti policejního diskurzu, proto o případné projekci diskurzu do mediálních komunikátů prostřednictvím tohoto atributu není možné uvažovat.

Naopak ve využívání knižních výrazů lze podle výsledků naší analýzy očekávat výraznější podíl policejních komunikátů. Evidujeme jich v celkovém srovnání nejvíce (17 výskytů). Dále používají knižní výrazy frekventovaně také Berounský deník (14 výskytů) a Hořovický měšťan (7 výskytů). V přepočtu na jeden komunikát pak zaznamenáváme nejvyšší průměr užití knižních výrazů na jeden komunikát ve Zdických novinách (2), dále v Hořovickém měšťanu (1,8) a v Královédvorském zpravodaji (0,8). Ze srovnání okresních a krajských komunikátů plyne, že knižní výrazy se mnohem frekventovaněji uplatňují na regionálnější, tj. okresní úrovni: zaznamenáváme je v 36 případech oproti deseti výskytům na krajské platformě.

Mezi příklady použitých knižních výrazů patří například tyto: *již*, *odcizení*, *v postavení starosty*, *řící*, *příčemž*. Projekci policií nastaveného diskurzu do médií můžeme zaznamenat především prostřednictvím knižního výrazu „*odcizit*“: jak ukazuje naše analýza, ve všech případech, ve kterých policie ve svých komunikátech použila tento výraz, následovala jeho projekce do médií. Policie informuje o „*odcizení*“ šestkrát, v následných mediálních výstupech je výraz projektován u stejných tematických komunikátů osmkrát (v případě textů „*Krádež vozidla Hořovice*“ a „*Policistům se podařilo zadržet recidivistu*“ došlo k převzetí uvedeného výrazu ve dvou médiích zároveň).

5.8.3 Komparace na ose pojmovost - expresivnost

Podle frekvence výskytů jednotlivých příkladů je jednou z nejpočetnějších kategorií osa, sledující rozmezí mezi deminutivními výrazy, expresivními výrazy a vulgarismy⁶³. Vulgarismy jsme sice nezaznamenali žádné, další dvě skupiny ale vykazují 14 (deminutiva), resp. 16 výskytů (expresivní výrazy).

Z použitých deminutivních výrazů uvádíme například tyto: *holčičku, děvčátku, chlapeček, dívenku, městečku, mamince*. Vyskytovaly se většinou v nepolicejních komunikátech, můžeme tedy konstatovat jejich vytvoření v redakcích médií. Projekci na základě policejní tiskové předlohy sledujeme jen u dvou deminutivních výrazů: v komunikátu „*Akce Mikuláš*“ (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 29. 11. 2009) policie informuje o tom, že její zaměstnanci budou řidičům rozdávat „*dárečky*“, v komunikátu „*Znásilnění devítileté dívky*“ (Policie ČR, Krajské ředitelství Středočeského kraje, 20. 11. 2009) se pak objevuje lokalizace místa události prostřednictvím výrazu „*lesík*“. První z uvedených výrazů do svého textu projektoval Berounský deník, druhý opakovaně deník Aha!. Právě u těchto médií sledujeme vyjadřování prostřednictvím deminutiv nejfrekventovaněji: podle počtu užitých deminutivních výrazů je ve statistice na prvním místě Berounský deník (5), podle kritéria nejvyššího průměru užívání deminutiv v přepočtu na jeden komunikát pak deník Aha! s průměrným počtem tří deminutivních výrazů na článek.

Jako příklady užívaných expresivních výrazů uvádíme: *řádil, lumpáren, nad povedeným mužem, úchyl, chtějí* (pozn.: někoho) *dotlačit, chlap*. Žádný z expresivních výrazů se v korpusu až na jednu výjimku neopakuje, v tomto atributu tedy lze konstatovat, že k prolínání obou zkoumaných diskurzů nedochází. Uvedená výjimka ale dokazuje opak: podle našeho zjištění berounská policejní mluvčí Lenka Uriánková opakovaně při komunikaci s novináři během popisu události, při které pes pokousal dítě, použila expresivní výraz „*voříšek*“. Ten se pak opakovaně objevil v několika médiích – ať už ve formě výrazu, začleněného do zpravodajského popisu děje ze strany novinářů, nebo v rámci přímé citace této mluvčí. Přestože si jsme vědomi, že výraz nepatří do oblasti policejního diskurzu, nelze pominout skutečnost, že oficiální komunikátor policie expresivní vyjádření použil a média ho následně převzala.

⁶³ Viz: Příloha č. 14: Strukturní diferenciacie stylových prostředků na úrovni slovní zásoby – komparace na ose pojmovost – expresivnost

Statisticky evidujeme nejfrekventovanější užívání expresivních výrazů v Berounském deníku (14 expresivních výrazů), z hlediska průměru užívání expresivních výrazů v přepočtu na jeden komunikát pak v deníku Aha! (jeden expresivní výraz na jeden komunikát). Trend lze sledovat u komunikátů Berounského deníku: zatímco u „okresní“ tematické agendy vykazují průměr 0,3 v použití expresivních výrazů na jeden komunikát, tak v rámci krajské agendy je tato hodnota na úrovni 1,3.

5.8.4 Komparace na ose funkční

Šestá sledovaná osa strukturní diferenciaci stylových prostředků na úrovni slovní zásoby třídí použité jednotky slovní zásoby do kategorií publicismy, termíny, zkratky.⁶⁴ Při vzájemné komparaci těchto atributů můžeme na základě výsledků konstatovat, že nejvyšší frekvenci výskytů zaznamenáváme v našem korpusu u termínů (64), dále u zkratk (33) a nakonec u publicismů (13). V kategoriích publicismů i termínů evidujeme nejvyšší součet jednotek v komunikátech Berounského deníku, zkratk pak nejvíce publikovali policisté ve svých tiskových zprávách. Jiné hodnoty získáváme při výpočtu průměru užívání v přepočtu na jeden komunikát: nejvyšší průměr užívání publicismů vykazuje Hořovický měšťan (0,8) a ČTK (0,3), nejvyšší průměr užívání termínů v přepočtu na jeden výstup pak evidujeme v komunikátu serveru Krimidoma.cz (2) a dále u ČTK (1,3) a Haló novin a Primy (1).

Mezi příklady evidovaných publicismů řadíme například obraty: *Hořovice terčem zlodějů, za bílého dne, v rukách zákona, spadla klec, boží mlýny sice melou, ale ne nadarmo, padni komu padni*. Specifickou skupinou jsou ty publicismy, které novináři použili v souvislosti s případem znásilnění devítileté dívky – zaznamenáváme například: *nejhorší den ve svém životě, cesta se změnila v noční mûru, okamžik hrůzy, má čin na svědomí, lesík se stal hororovým místem, osudný podvečer nebo život už nikdy nebude jako dřív*. Přestože policie publicismy téměř nevytváří (srov.: 2 publicismy v policejních komunikátech, 11 publicismů v nepolicejních komunikátech), tak dva policejní obraty z kategorie publicismů (*Vzorným řidičům a Velká Mikulášská odměna*) evidujeme – a jejich prostřednictvím také můžeme sledovat průnik do mediálního diskurzu: oba v nezměněné podobě přebral do svých komunikátů Berounský deník.

⁶⁴ Viz: Příloha č.15: Strukturní diferenciaci stylových prostředků na úrovni slovní zásoby – komparace na ose publicismy – termíny – zkratky

Terminologii používají policisté primárně k označení trestných činů (např.: *porušování povinností při správě cizího majetku, zneužívání pravomoci veřejného činitele*), ke specifikaci možných postihů (*trest odnětí svobody, výchovné opatření*), k uvádění značek automobilů a dalších ukradených věcí (*Škoda Felicia, Acer*), případně k označení vlastních akcí nebo jednotlivých odborů (*dopravně bezpečnostní akce, Služba kriminální policie a vyšetřování Krajského ředitelství policie Středočeského kraje*). Prostřednictvím atributu termínů lze sledovat velmi těsný vztah obou zkoumaných diskurzů: platí, že média většinu policií použitých termínů přebírají. Dokumentuje to například početné zastoupení termínů mezi srovnatelnými komunikáty policie a Berounského deníku: v první uvedené skupině evidujeme 19 termínů, ve druhé 21. V naprosté většině přitom jde o totožné výrazy. Zvláštní kategorií v mediálních komunikátech jsou pak ty termíny, které bez původního zdroje používají novináři, ale které spíše připomínají prostředky typické pro policejní diskurz: *po zákonných zástupcích* (ČTK), *důvodné podezření, osoby mladší 18 let* (Krimidoma.cz), *nepodmíněný trest odnětí svobody, orgány činné v trestním řízení* (oba Berounský deník). Subjektivně bychom takové příklady mohli parafrázovat jako vytváření „diskurzu pro diskurz“, tj. zpětné reinstalování policejního diskurzu do mediálního komunikátu bez aktivního přispění policie.

Zkratky jsou doménou policejních komunikátorů – ti je v námi ustaveném korpusu použili ve 14 případech. Média, s výjimkou Hořovického měšťana (15 případů použití) je nepoužívají prakticky vůbec – jediné čtyři další mediální výjimky evidují použití výrazu v podobě zkratky. Nejfrekventovaněji zaznamenáváme zkratky: *ul., zn., č., popř. WC, plk.*

Projekce policejního diskurzu do mediální vyjadřovací oblasti je v tomto aspektu zřejmá především v interakci mezi policejními komunikáty a výstupy Hořovického měšťana: platí, že tam, kde např. policisté použili pro označení ulice zkratku „*ul.*“, tam ji použili také novináři z HM, a stejně tak tam, kde (ve čtyřech případech v rámci jednoho komunikátu) policisté pracovali se zkratkou „*zn.*“, se stejná zkratka objevila v mediálním výstupu. Získaná data tak vykazují protichůdný rozpor: zatímco mezi policejními komunikáty a komunikáty měsíčníku Hořovický měšťan můžeme sledovat na úrovni zvoleného kritéria intenzivní vzájemné prolínání, interakce mezi policejními výstupy a zbývajícími mediálními komunikáty na zvoleném příkladu používání zkratk zcela absentuje. To zároveň dokládají tato data: zatímco Hořovický měšťan vykazuje průměr užívání zkratk v přepočtu na jeden komunikát v hodnotě 3,8, tak druhé médium

v pořadí frekvence jejich užití, Zdické noviny, operují s hodnotou 0,5 zkratky v přepočtu na jeden komunikát.

5.8.5 Komparace na ose normativní a ose podle původu

Sedmou osou stanovuje Kraus osu normativní: požaduje sledování výrazů vhodných a nevhodných. Domníváme se ale, že taková osa není použitelná pro dosažení cílů naší práce: pokus o klasifikaci výrazů podle jejích kritérií by podle našeho zjištění byl vždy ovlivněn faktorem subjektivity. Důvodem toho je, že otázku normy nelze závazně stanovit - a tedy ji ani nelze zpětně abstrahovat.

Ve starším vydání své práce (2004) Kraus kromě sedmi základních opozitních os ještě zvažuje definici a případné zařazení doplňující osy, která by sledovala opozice mezi výrazy domácími a přejatými: „*K uvedené klasifikaci je možné přidat ještě stylisticky citlivé rozlišení podle původu na výrazy domácí a přejaté tam, kde autor volí výraz přejatý i na místě, kde může ve stejném významu užít výraz domácí.*“ (Kraus 2004, s. 111) Podle naší rešerše by při definitivním začlenění této osy do celého systému mohly z našeho korpusu patřit výrazy jako např.: *informace, komplot, hospitalizované, agresivní, recidivistu, série, suterén, evakuována, embargo, kategorické, psychicky nebo transportování.*

Lze konstatovat, že policie přejaté výrazy používá méně (7 zaznamenaných případů), než novináři v mediálních komunikátech (32 zaznamenaných případů, např. Berounský deník: 9 případů). Stejně tak můžeme tvrdit, že k vzájemnému prolínání diskurzů v tomto případě nedochází: zaznamenali jsme jej pouze u policíí použitého výrazu „*recidivista*“, který se následně objevil v mediálních komunikátech. Například policíí užitě přejaté výrazy „*po komunikaci*“ nebo „*transportování*“ cílová média nahradila domácími slovy „*po silnici*“ a „*převezení*“.

5.9 Komparace diskurzů v práci se zdroji

Přestože jsme definovali celkem pět kategorií, vystihujících jednotlivé možné varianty práce s doplňujícími zdroji, tak policejní komunikátoři se orientují pouze na využití dvou způsobů – a to navíc značně nevyrovnaně⁶⁵. V 97,6 % policejních komunikátů totiž zaznamenáváme publikaci oficiální policejní zprávy o události zcela bez odkazu na předchozího původce informace (vyšetřovatel, poškozený). Materiálů alespoň s pasivním odkazem na předchozího původce informace (vyšetřovatel, poškozený), ale bez umožnění jeho aktivního přístupu do publikovaného textu, jsme evidovali 2,4 %. Do první skupiny patří například tento krátký komunikát:

Krádež notebooku Králův Dvůr

Neznámý pachatel v době od 19.10.2009 od 22:00 hod. do 20.10.2009 do 18:00 hod. odcizil z neuzamčeného domu v Králově Dvoře, ul. Dvořákova modem k internetu a notebook zn. Acer. Způsobená škoda 27.000,-Kč. (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 21. 10. 2009)

Jak můžeme sledovat, předkládané informace příjemcům nikdo adresně nepotvrzuje, nezaznamenáváme ani případnou výpověď vyšetřovatelů, ani majitele domu, přístup nemají ani sekundární zdroje, kterými by mohli být např. sousedé, potvrzující, vyvracející nebo popisující okolnosti krádeže.

Z hlediska mediální práce se zdroji policejní informace v jednotlivých mediálních komunikátech zaznamenáváme nejčastěji nekritické převzetí oficiální policejní zprávy médii bez odkazu na předchozího původce informace (vyšetřovatel, poškozený). Děje se tak podle našeho zjištění v 79,4 %. Do dané kategorie patří například tento komunikát z Haló novin:

Starostovi hrozí až desetileté vězení

BEROUNSKO - Policie obvinila starostu Králova Dvora na Berounsku (zvolený za ČSSD) ze zneužití pravomoci veřejného činitele a porušování povinnosti při správě cizího majetku. Obvinění se týká výstavby sportovní haly za 72 milionů korun. Starosta podle vyšetřovatelů podnikal některé kroky bez vědomí zastupitelstva, část zaplacených prací nebyla provedena. Vznikla tak škoda osm milionů korun, řekla včera mluvčí středočeské policie Soňa Budská. Starostovi hrozí až desetileté vězení. (Haló noviny, 21. 11. 2009)

⁶⁵ Viz: Příloha č. 22: Zdroje informací v jednotlivých komunikátech a přístup (ne)policejních subjektů do informačního výstupu

Jak můžeme sledovat, zpráva má jednostranné zaměření, policie vystupuje v institucionální roli, autoři nepřipouštějí pochybnost o relevanci informací. Na rozdíl od jiných mediálních komunikátů na stejné téma neumožňují Haló noviny přístup do textu ani obviněnému starostovi, ani například dalším členům zastupitelstva, popř. státnímu zástupci nebo jiným relevantním respondentům. Redaktoři informace nijak neověřují: jak lze věřit např. předkládanému faktu, že část zaplacených prací nebyla provedena? O jakou část prací se jedná? Proč se redaktoři o pravdivosti nepřesvědčují osobně a nepopisují výsledky vlastní reportážní činnosti, která by původní policejní informaci rozšířila, popř. potvrdila nebo vyvrátila?

Z dalších frekventovaněji zastoupených sledovaných kategorií uvádíme skupinu zahrnující nekritické převzetí oficiální policejní zprávy médii s umožněním aktivního přístupu sekundárního zdroje informace (ošetřující lékař, psycholog, sousedé) do publikovaného textu (12,7 %) a dále převzetí oficiální policejní zprávy médii s umožněním aktivního přístupu opozitního komunikátora (pachatel, podezřelý) do publikovaného textu (4,8 %). Příkladem komunikátu z první kategorie je text „*Hořovičtí se bojí o svá auta*“ (Berounský deník, 14. 11. 2009). Kromě policejní výpovědi v něm zaznamenáváme ještě citaci, jejíž zdroj je uveden jako Mirek S. („*Nebyl jsem u auta dvě hodiny. Když jsem přišel na místo, kde jsem parkoval, moje fabia byla pryč,*“) a dále citaci „*Ondřeje z Hořovic*“ („*V poslední době se s kamarády musíme, ať už jsme kdekoli, k autům pořád vracet. Mám stále takový divný pocit, když musím nechat vůz bez dozoru na nějakém odlehlém místě.*“). Přestože způsob jmenování zdrojů je diskutabilní, tak popsané citace aktivní přístup sekundárního zdroje informace v tomto případě umožňují.

Mezi příklady, kdy média sice přebírají oficiální policejní zprávu, ale zároveň v komunikátech umožňují aktivní přístup opozitnímu komunikátorovi, řadíme především články, popisující kauzu starosty Králova Dvora. Např. součástí komunikátu „*Policie obvinila kvůli stavbě haly starostu Králova Dvora Mencla*“ (ČTK, 20. 10. 2009) je tato pasáž:

Mencl to odmítá, za obviněním vidí snahu ho politicky zdiskreditovat. "Obvinění není pravdivé, můj právník už proti němu napsal stížnost," řekl ČTK.

Obecně tak lze konstatovat, že námi provedené výzkumy dokazují pronikání policejního diskurzu do mediálních komunikátů jak na úrovni označování policie

v jednotlivých komunikátech, tak především z hlediska omezeného přístupu nepolicejních zdrojů do těch zpravodajských výstupů, jejichž předlohou byly policejní tiskové zprávy.

5.10 Komparace diskurzů ve způsobech označování policie

Jak už jsme uvedli, většina zkoumaných komunikátů se profiluje takovou strukturou, která umožňuje vytvářet u příjemců názorové postoje s důrazem na kladnou roli policistů, popř. na roli neutrální, ale přesto akcentovanou oproti ostatním účastníkům dějů. Dokazování této teze jsme provedli v analýze⁶⁶, která si kladla za cíl zařadit způsoby a hodnotící zabarvení jednotlivých typů označování policie v komunikátech jak policejního, tak mediálního diskurzu. Dílčí tezí jsme si dále stanovili předpoklad, že v policejních výstupech lze očekávat výraznější zastoupení kladného hodnocení práce policie než v mediálních textech, které by měly výchozí látku podrobit kritickému přístupu.

Kritériem pro zařazení do analýzy je pro nás jakákoliv formulace v textu, operující s pojmy „*policie, policista, policejní, kriminalisté, kriminálka, vyšetřovatelé, šetří, pátrá*“ atd. Jednotlivými hodnotícími stupni pro nás pak jsou kategorie, vycházející od neutrálního, obecného, ale zároveň nekritického vyjádření o neukončené (tj. ve většině případů dosud neúspěšné) práci policie, přes neutrálně formulované texty o policejní práci, dále přes pozitivně formulované komunikáty o úspěších až k policejním žádostem o spolupráci, případně k textům, uvádějícím policii jako preventivně působící subjekt. Klíčové vzhledem k zaměření celé práce pro nás bylo sledovat zastoupení v kategorii, definované jako „*kriticky formulovaná informace o práci nebo činnosti policie, popř. negativně vyznívající formulace*“.

Ve 26,8 % případů komunikáty popisují policejní práci neutrálně, obecně, zároveň však nekriticky a nekonkrétně. Příkladem jsou tyto obraty: *Policie pátrá po pachateli, policie případ vyšetřuje, zločin policie intenzivně vyšetřuje, policie hledá.* Přestože nelze komunikátory podezírat z neobjektivního stranění policii, tak především v mediálních výstupech tohoto typu nám po takovéto formulaci chybí další údaje a případné kriticky formulované otázky, jako například: *Jak dlouho už policie pátrá a proč je stále neúspěšná? Co všechno už policie vyšetřila a jak si obecně při vyšetřování*

⁶⁶ Viz: Příloha č. 21: Označování policie v jednotlivých komunikátech

takových případů vede? V čem je „intenzivní“ vyšetřování intenzivnější, než vyšetřování obyčejné? Co znamená, že policie někoho hledá: je opravdu v terénu, nebo „jen“ učinila z kanceláře oficiální kroky (jako je například obecné vyhlášení pátrání)? Kolik lidí na kterém případě pracuje a proč jsou (stále) neúspěšní?

Neutrálně formulovaná informace o běžné policejní práci (kromě probíhajících šetření případů) je druhou nejvyužívanější kategorií (17,1 % komunikátů) ve způsobech informování o policii. Patří do ní např. tyto formulace: *policisté se opět chystají na řidiče, bylo zapojeno 18 policistů, mají kriminalisté k počínání starosty výhrady, na místo se hned po ohlášení případu sjelo několik aut kriminalistů.*

V 16,3 % případů evidujeme označení policie v roli obecně přijímané autority, popř. v institucionální roli zdroje informace: *k neštěstí byla kromě záchranky přivolána i policie, podle vyjádření policie měl pes, podle zkušeností policistů, policie: požár v České pojišťovně v Berouně založili dva chlapci.*

Z hlediska výzkumu zásadní kategorii, sledující kriticky formulované informace o práci nebo činnosti policie, popř. negativně vyznívající formulace, jsme obsadili pouze jedním materiálem (0,8 % ze všech komunikátů korpusu). Jedná se navíc spíše o sporný příklad: televize Nova ve své zprávě o smrtelné havárii policistů jako jediná neřešila jen následky nehody a emocionální otázku ztráty mladého lidského života, ale navzdory původnímu policejnímu komunikátu naznačila, že k nehodě mohlo vést porušení předpisů, zvláště pak výrazné překročení povolené rychlosti. Formulace zazněla v této podobě: *Ve velmi vysoké rychlosti nezvládli řízení.*

V případě aplikace výsledků analýzy zvláště na policejní a zvláště na mediální komunikáty docházíme k předpokládanému závěru: v rámci policejních výstupů evidujeme nejčastěji (28,6 % případů) pozitivně formulované informace o úspěšné policejní práci (např.: *berounským policistů se podařilo během jednoho měsíce zadržet, popř.: krajské ředitelství obdrželo další významné ocenění*). Naopak nepolicejní komunikáty pracují nejčastěji s popsanou kategorií „*neutrální, obecné, nekritické, nekonkrétní vyjádření o neukončené práci policie*“ – její výskyty jsme zaznamenali v 35,5 % případů. Při vztažení na všechny krajské policejní komunikáty dominuje s 28,6 % kategorie „*neutrálně formulovaná informace o běžné policejní práci (kromě probíhajících šetření případů)*“, v rámci okresních komunikátů pak policie nejčastěji vystupuje v roli obecně přijímané autority, popř. v institucionální roli jako zdroj informace 21,2 %.

6. Přímá interakce policejního diskurzu a mediálních komunikátů

Pro potřeby této hlavní analýzy celé práce jsme definovali čtyři základní kategorie: 1. sledujeme proces přejímání výrazů policejního diskurzu mediálním komunikátem, dále 2. přejímání policejního diskurzu prostřednictvím citací policejních autorit v mediálním komunikátu, následně 3. se zaměřujeme na skupinu výrazů, kterými média původně policejní obrat nebo tvar nahradila a 4. evidujeme specifickou oblast mediálních výrazů, které sice vykazují znaky charakteristické pro výrazy policejního diskurzu, ale které byly uměle vytvořeny v prostředí mediálního diskurzu bez návaznosti na jakýkoliv vzor ve zdrojové policejní zprávě⁶⁷.

Přejatým policejním výrazem rozumíme jakýkoliv projev na úrovni lexikálních, syntaktických, sémantických a jiných prostředků, který splňuje charakteristiky stanovené pro typické jednotky policejního diskurzu. Pokud vůči sobě vztáhneme součet všech přejatých (77) a nahrazených (168) výrazů, vychází výsledný poměr zhruba jednoho přejatého výrazu na dva nahrazené. Kategorie přejatých výrazů prostřednictvím citací pak vykazuje součet 10 výrazů a kategorie médií vytvořených „policejních“ výrazů hodnotu 33.

Pro názornou demonstraci námi zvoleného analytického postupu uvádíme celý příklad vzájemné komparace dvou komunikátů. Deskripci provedeme na prvních dvou textech stanoveného korpusu. Zdrojovým policejním materiálem je tento text:

Vloupání do garáže a odcizení čtyřkolky

V době od 29. 9. do 30. 9. 2009 provedl neznámý pachatel vloupání do garáže v obci Hořovice, odkud odcizil nepojízdnou čtyřkolku tov. zn. Suzuki 250, modrozelené barvy, bez RZ a dřevěnou bednu s reproduktory v hodnotě 9.000,- Kč. Celková škoda činí 24.000,- Kč (Policie ČR, Okresní ředitelství Beroun, 1. 10. 2009)

Mediální ztvárnění popsané události zaznamenáváme v Berounském deníku v této podobě:

Zloděj si z garáže odvezl čtyřkolku

(rom) BEROUN Hořovice/ Policie pátrá po pachateli, který v noci z úterý na středu vyloupil jednu z garáží v Hořovicích. Zloděj vnikl do soukromého objektu a vyhlédl si v něm nepojízdnou čtyřkolku tovární značky Suzuki 250. Čtyřkolka měla

modrozelenou barvu. Dále z garáže odnesl dřevěnou bednu s reproduktory v hodnotě devět tisíc korun. Celková škoda je 24 tisíc korun. (Berounský deník, 2. 10. 2009)

Za výrazy, splňující charakteristiky policejního diskurzu, považujeme tyto: *neznámý pachatel, provedl vloupání, odcizil, škoda činí, tovární značky, v hodnotě.* První čtyři výrazy klasifikujeme jako mediálním komunikátem nahrazené a uvádíme nové označení: *pachatel, zloděj, vyloupil, vyhlédl si, škoda je.* Poslední dvě slovní spojení mediální diskurz publikuje v nezměněné podobě, proto je klasifikujeme jako přejaté. Protože mediovaný materiál neobsahuje citaci ani vlastní mediální vytvoření výrazu, splňujícího charakteristiku policejního diskurzu, klasifikujeme celý komunikát takto: počet přejmutí: 2, počet přejmutí v citaci: 0, počet nahrazení: 5, počet vytvoření výrazů policejního diskurzu: 0.

6.1 Projekce policejního diskurzu do médií

Ve sledovaném korpusu celkem 63 mediálních komunikátů jsme zaznamenali 89 případů přejímání výrazů policejního diskurzu.⁶⁷ Nejvíce (36,5 %) komunikátů vykazuje použití jednoho policejního výrazu, dalších 33,3 % pak nepřebírá žádný projev policejního diskurzu a dále 7,9 % komunikátů použilo až čtyři původně policejní výrazy a formulace. Průměrná hodnota přejatých výrazů na jeden komunikát je 1,4. Z hlediska nejvyššího počtu zaznamenaných výrazů policejního diskurzu v médiích jsou dominantní Berounský deník (54 přejatých výrazů), dále Hořovický měšťan (16) a Královédvorský zpravodaj (7). Podle kritéria průměrné frekvence užití přejatých výrazů na jeden komunikát ale Berounský deník vykazuje hodnotu 1,59 a v absolutním řazení nejvyššího průměru přejímání na komunikát se řadí až za zpravodajství serveru Krimidoma.cz (průměr 5,0), měsíčníku Hořovický měšťan (4) a Královédvorský zpravodaj (2,3). Ve zkoumaném vzorku evidujeme také tato média bez přejatých výrazů policejního diskurzu: Blesk, Právo, Haló noviny, Prima, Nova.

Výrazně nejvyšší frekvenci projekce policejního diskurzu vykazují mediální komunikáty při popisu krádeží a následném vyčíslování škod. Celkem sedmkrát se v médiích setkáváme s převzetím knižního výrazu „*odcizit*“, který policie nadužívá. Při popisu škody pak jak policie, tak média popisují, že „*způsobil škodu ve výši*“ (3 případy), že chybí „*finanční hotovost ve výši*“ (3 případy), nebo že „*škoda odcizením*

⁶⁷ Viz: Příloha č. 16: Přejímání a nahrazování výrazů policejního diskurzu mediálními komunikáty (přehled)

⁶⁸ Viz: Příloha č. 17: Přejímání výrazů policejního diskurzu mediálními komunikáty

činí“ (2 případy). Přestože, jak ukážeme dále, se média často snaží nahrazovat policejní klišé „*neznámý pachatel*“, v mediálních komunikátech ho zaznamenáváme opakovaně – v námi zkoumaném diskurzu ho novináři převzali v sedmi případech. Kromě toho mezi opakované proniknutí policejního diskurzu do médií klasifikujeme také obraty „*tovární značka*“, „*neznámé vozidlo*“ a „*páchali trestnou činnost v podobě krádeží*“. Další vybrané obraty jsme v rámci mediální oblasti zaznamenali jen v jednom případě. Jde např. o tyto výrazy: *za tyto skutky, ve vyšetřovací vazbě, případ bude dále řešen, dopravně bezpečností akce, orgány činné v trestním řízení, z prostředků, vzhledem k věku.*

Projevem zcela nekorigovaného komplexního průniku policejního diskurzu do mediálního komunikátu pak je nekritické přetištění celé policejní tiskové zprávy v Berounském deníku 26. listopadu 2009. Kromě záměny původního policejního titulku „*Krajské ředitelství policie Středočeského kraje letos opět uspělo v programu Národní ceny kvality ČR*“ za kratší titulek „*Uspěli v Národní ceně kvality ČR*“ redakce publikovala celý komunikát v této podobě:

Uspěli v Národní ceně kvality ČR

Rakovník – Krajské ředitelství policie Středočeského kraje letos opět uspělo v programu „Národní ceny kvality ČR“ (veřejný sektor - model excellence) a obdrželo další významné ocenění. Cena je udělována Sdružením pro oceňování kvality – nevládní a neziskovou organizací dříve známou pod původním názvem Sdružení pro Cenu ČR za jakost. Ocenění za zvýšení výkonnosti organizace pod názvem „Úspěšná organizace“ převzal ředitel krajského ředitelství plk. JUDr. Václav Kučera na slavnostním večeru ve Španělském sále Pražského hradu z rukou náměstka ministra vnitra a místopředsedkyně Rady kvality. (Berounský deník, 26. 11. 2009)

6.2 Projekce policejního diskurzu prostřednictvím citací

Přestože jsme před provedením výzkumu spíše předpokládali, že projekce policejního diskurzu do médií bude prostřednictvím jednotlivých citací policejních autorit vyšší než ve zbývajícím textu novinářů, analýza nám tuto tezi vyvrátila: prostřednictvím citací zaznamenáváme prolnutí policejního diskurzu jen v nižší frekvenci⁶⁹. Celkem jsme tento jev klasifikovali v deseti případech (7x v Berounském deníku, 2x v ČTK, 1x v MF DNES). Překvapivě nejvyšší průměr přejatých výrazů

policejního diskurzu v citaci na jeden komunikát vykazuje agentura ČTK. V citacích zaznamenáváme mezi jednotlivými příklady proniknutého policejního diskurzu totožné výrazy jako v předchozí kategorii: opět se objevuje např. „*škoda odcizením*“, případně „*vloupání do vozidel a s tím související poškození cizí věci*“. Z dalších zaznamenaných výskytů uvádíme např.: „*pachatel páchal trestnou činnost v podobě krádeží vozidel, za tyto skutky mu hrozí trest odnětí svobody až do výše, jejich trestná činnost bude dále řešena,*“ popř. „*pokud bylo sděleno obvinění ze spáchání trestného činu*“.

6.3 Nahrazování výrazů policejního diskurzu v médiích

Klíčovou kategorií pro sledování kritické reflexe policejního diskurzu médií je evidence nahrazených, původně policejně diskurzních výrazů. Zaznamenali jsme jich 168.⁷⁰

Nejčastěji média nahrazují v jednom textu dva policejní výrazy (16 případů), dále evidujeme nahrazování jednoho výrazu (14 případů) a nahrazení čtyř a také pěti výrazů zároveň (5 případů). Průměr počtu nahrazených výrazů na jeden komunikát je 2,6. Mezi média s celkovým nejvyšším součtem nahrazených výrazů policejního diskurzu patří Berounský deník (111 nahrazených výrazů), ČTK (21) a MF DNES (13). Při přepočtu na média s nejvyšším průměrem nahrazených výrazů policejního diskurzu na jeden komunikát vychází jako nejčastěji nahrazující médium agentura ČTK (3,5 nahrazení na komunikát), dále shodně Aha! a Blesk (3) a následně MF DNES (2,6). Evidujeme jedno médium, které nenahradilo žádný typicky policejní výraz (Krimidoma.cz), a tři média, která použila nahrazení pouze v jednom případě (Zdické noviny, Prima, Právo).

Vzhledem k vysokému počtu nahrazených výrazů v mediálních komunikátech lze v příkladech uvést jen některé ze zachycených trendů. Typickým případem je například zjednodušení původní složitě, popř. mnohoslovné konstrukce: spojení „*Starostu obce Králův Dvůr*“ tak například Berounský deník nahrazuje formulací „*Starostu Králova Dvora*“, stejné médium pak přetváří obrat „*Obviněný v postavení starosty*“ na stručné „*starosta*“, Haló noviny přepisují původní větu „*Hrozí trest odnětí svobody v délce 3 až 10 let*“ na výslednou „*Hrozí až desetileté vězení*“, ČTK

⁶⁹ Viz: Příloha č. 18: Přejímání výrazů policejního diskurzu mediálními komunikáty prostřednictvím uváděných citací

⁷⁰ Viz: Příloha č. 19: Nahrazování výrazů policejního diskurzu v mediálních komunikátech

zjednodušuje policejní popis „Vjel na pravou stranu na pravou nezpevněnou krajnici. Následně uvedl vůz do smyku a to se převrátilo na bok a střechní části narazili do vzrostlého listnatého stromu“ na přehlednější text „Vozidlo policie ve smyku vjelo do protisměru a narazilo do stromu, kde se převrátilo“.

Z příkladů nahrazování na úrovni kratších spojení nebo slov vybíráme i s uvedením výsledného mediálního ekvivalentu (v závorce) tyto: *provedl násilím vloupání (vnikl), svým jednáním způsobil (odnesl si), na základě sděleného obvinění (po obvinění), došlo k pokousání (pokousal), bez použití násilí vnikl (dveře odemkl), uvedeným jednáním byla odcizením způsobena škoda (odcizil šperky v hodnotě), došlo k dopravní nehodě (řidič havaroval), v důsledku čehož došlo k poškození (sochu poškodil), případ bude dále řešen (kauzou se bude zabývat), tovární značky Škoda (Škodu).*

Samostatnou kategorií jsou náhrady složitě opisovaných policejních informací o datu a čase. Patří do ní např. tyto případy: *v době od 10.00 hodin dne 23.11.2009 do 11.40 hodin dne 23.11.2009 (v pondělí dopoledne), od 17.45 hodin dne 23.10.2009 do 5.30 hodin dne 24.10.2009 (v noci z pondělí na úterý), dne 1. 11. 2009 (v neděli).* Samozřejmostí v rámci mediálního nahrazování pak je oprava případných pravopisných chyb: např. ČTK opravuje původní chybné „*Nacházeli se věci*“ na správné „*Nacházely se věci*“. Jako specifickou skupinu nahrazovaných výrazů pak hodnotíme tu, ve které podle nás výsledný výraz plně neodpovídá významu předlohy: *přeštípl oko visacího zámku (po otevření visacího zámku), z místa utíkal velmi rychle jako nějaký sportovec (měl sportovní postavu).*

Obecně lze konstatovat, že média v naprosté většině námi zachycených případů transformací původního textu přispívají k jeho kultivaci, větší přehlednosti a srozumitelnosti.

6.4 Mediální umělé vytváření „policejních“ výrazů

Tato specifická kategorie zahrnuje v naší analýze celkem 33 případů, v nichž média bez návaznosti na původní zdrojovou policejní zprávu použila výrazy a slovní spojení, zdánlivě přináležející spíše do oblasti policejního než mediálního diskurzu.⁷¹ Jako příklady uvádíme tyto mediální formulace: *pobertové se měli dopustit poškozování cizí věci, pobertové se měli dopustit porušování domovní svobody, trest odnětí svobody, pokousal zatím z nezjištěné příčiny, vloupání měl spáchat, bylo uvedené vozidlo nalezeno, nezjištěný řidič, podle dosavadních zjištěných skutečností, zemřeli při výkonu služby.*

Výrazy patřící podle naší klasifikace spíše do policejního diskurzu nejčastěji vytvářejí novináři Berounského deníku: v jejich komunikátech jsme zaznamenali 15 takových případů, dalšími v pořadí pak jsou Zdické noviny, Prima a Nova, kde uměle vytvořené výrazy policejního diskurzu figurovaly třikrát. Při přepočtu dat na jeden komunikát patří k médiím s nejvyšším průměrem vytvořených výrazů policejního diskurzu server Krimidoma.cz (4 výrazy), Nova (3) a Zdické noviny. Ve zpravodajství ČTK, MF DNES, Aha! a deníku Blesk jsme tento zkoumaný fenomén nezaznamenali. Jedním z trendů je, že pokud média k použití podobného výrazu nebo formulace přistoupí, děje se tak v převážné většině na úrovni „okresních“ komunikátů.

6.5 Komparace kvalitativní úrovně textů v závislosti na vnitřní hierarchii policejních a mediálních struktur

Při souhrnné komparaci všech dílčích analýz bylo jedním z našich částečných cílů potvrzení vstupní teze, podle které se kvalita komunikátů obou zkoumaných diskurzů zvyšuje přímou úměrou vzhledem k hierarchicky vyšším policejním a redakčním pracovištím (srov.: tiskový odbor na úrovni okresního policejního ředitelství vs. stejné pracoviště na krajském ředitelství, a dále lokální redakce novin na okresní úrovni vs. krajská redakce).

Výsledky takové komparace nejsou jednoznačné⁷²: příčinnou je jak rozdílný reálný stav na úrovni jednotlivých komparovaných kategorií, tak i metodologie, která byla od začátku našeho výzkumu nastavena a zvolena pro dosažení jiných cílů v této

⁷¹ Viz: Příloha č. 17: Výrazy z lexika, použité bez zdroje mediálním komunikátem

⁷² Viz: Příloha č. 23: Komparace okresních a krajských policejních a mediálních komunikátů

práci (tzn. především na prokázání projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů).

Přesto naše analýza dokládá toto: krajské (tj. hierarchicky vyšší jednotky diskurzů) dominují z hlediska „zpravodajské kvality“ zhruba v polovině kritérií. Patří mezi ně např.: úspěšnost policejních komunikátů v pozici zdroje pro média, frekventovanější používání citací v jednom komunikátu, méně užitých archaismů, neologismů, publicismů, zkratek a knižních výrazů (poslední oblast je s výjimkou policejních komunikátů).

Okresní komunikáty pak vykazují lepší výsledky v těchto kategoriích: tvorba vlastního, nového titulku pro původně policejní komunikáty, méně pasivních tvarů, méně hodnoticích výrazů, méně hovorových výrazů, méně knižních výrazů (toto kritérium jen u policejních komunikátů), méně zdvořilých, méně expresivních výrazů, méně termínů.

Z výše uvedeného podle nás vyplývá, že nelze původně stanovenou tezi potvrdit jako pravdivou: hierarchicky vyšší postavení policejního nebo mediálního pracoviště automaticky negarantuje vyšší zpravodajskou kvalitu komunikátů. Pokud by tomu tak bylo, pak bychom pravděpodobně ani v podobné orientační analýze nezjistili u krajských (tj. zdánlivě kvalitativně vyšších) komunikátů v průměrném počtu použití více termínů, pasivních tvarů, hovorových, knižních, deminutivních a expresivních výrazů.

6.6 Velikost média jako faktor projekce policejního diskurzu

V jedné z tezí, kterou jsme stanovili před vlastním analytickým výzkumem, také předpokládáme zvyšující se pravděpodobnost nekritického přístupu novinářů k policejnímu zdroji informace v závislosti na klesající „velikosti“ mediální organizace. Protože také tato teze a její potvrzení nebo vyvrácení má vzhledem k hlavním cílům práce pouze doplňující charakter, uvádíme, že si jsme vědomi strukturního, generalizačního a metodologicky předurčeného omezení při následné interpretaci výzkumných výsledků, získaných původně v dílčích analýzách pro jiné a v této práci uvedené cíle.

Uvedeným kritériem „velikostí“ média pro nás bude teoretický koncept, obecně sdružující nejen pozici média na celkovém mediálním trhu, ale také uvažovaný rozsah jeho redakční struktury, masovost (popř. lokálnost) jeho produkce, generalizovanou

úvahu o jeho celkovém nákladu a úvahu o dopadech média na příjemce. Podle těchto dílčích atributů budeme diferenciovat média z našeho korpusu do tří skupin, které označíme jako „malá“ média, „středně velká“ média a „velká“ média. Jednotlivé skupiny následně konfrontujeme se zjištěnými závěry z námi provedených analýz. Znovu uvádíme, že jde o pracovní koncept, sloužící k získání orientačních, dílčích závěrů pro parciální cíle našeho projektu: jsme si plně vědomi, že námi vytipovaná závislost velikosti média a kvality kritické zpravodajské práce by měla být v budoucnu zkoumána na mnohem větším, podrobnějším prostoru samostatné práce.

Do skupiny „malých“ médií řadíme Hořovický měšťan, Zdické noviny, Královédvorský zpravodaj. Do skupiny „středně velkých“ médií pak počítáme server Krimidoma.cz, Haló noviny a Berounský deník (uvažujeme pouze o regionální mutaci z velkého mediálního celku) a do skupiny „velkých“ médií MF DNES, ČTK, Aha!, Blesk, Právo a televizní stanice Prima a Nova. V celkových součtech v rámci našeho korpusu obsahuje první skupina 9 komunikátů, druhá 37 komunikátů a třetí 18 komunikátů.

Jak ukazují výsledky provedené analýzy⁷³, lze konstatovat, že naše teze byly v tomto atributu potvrzeny. Všechny tři definované skupiny jsme konfrontovali s výchozími analýzami celé práce: tj. s počtem přejatých výrazů původně policejního diskurzu do mediálních komunikátů, dále s počtem takto přejatých výrazů prostřednictvím citace, s počty nahrazených výrazů médií a také s počty mediálně uměle vytvořených výrazů připomínajících prostředky policejního diskurzu.

Z výsledků platných pro jednotlivé skupiny podle velikostí médií vychází nejspíše velká média: například v kategorii, zaměřené na průměr přejatých výrazů policejního diskurzu na jeden komunikát, dosahují hodnoty 0,3 – tj. devětkrát nižší, než dosahují média, klasifikovaná jako „malá“ (srov.: středně velká média 1,6; malá média 2,7).

Druhou nejvýznamnější kategorií je pro účely tohoto výzkumu hodnocení podle průměru nahrazených výrazů policejního diskurzu na jeden komunikát: přestože v ní dosahuje nejlepšího výsledku skupina „středně velkých“ médií (3,1), lze konstatovat, že poměr mezi „velkými“ a „malými“ médií opět prokazuje jasný trend: „malá“ média nahrazují policejní výrazy třikrát méně (průměr 0,8), než média „velká“ (2,4).

⁷³ Viz: Příloha č. 24: Velikost cílového média jako faktor míry projekce policejního diskurzu

Specifická kategorie umělého mediálního vytváření výrazů patřících spíše do oblasti policejního diskurzu znovu předchozí výsledky potvrzuje: „velká“ média k podobnému aktu téměř nesahají (průměr vytvořených výrazů policejního diskurzu na jeden komunikát: 0,4), zatímco u malých médií se s takovou činností setkáváme čtyři a půl krát frekventovaněji (1,8).

I na základě omezeného výzkumu tak lze tvrdit, že projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů je výrazně rozsáhlejší u „malých“ médií typu Zdícké noviny, Hořovický měšťan a Královédvorský zpravodaj než u zavedených „větších“ mediálních organizací.

Závěr

Předložená práce si kladla za cíl na relativně úzce profilovaném korpusu zhruba jednoho sta regionálních policejních a mediálních textů demonstrovat způsoby a míru projekce policejního diskurzu do mediálních komunikátů. Kromě kvantitativního a následně diskurzivně - interpretačního vyjádření takové projekce jsme se dále zaměřili také např. na nejfrekventovanější způsoby označování policejní práce v textech a na práci se zdroji v obou typech analyzovaných diskurzů. Z dílčích analýz jsme se snažili získat data, která charakterizují jednotlivé typy diskurzů z hlediska nejčastěji užívaného rozsahu komunikátů, podle způsobů mediálního připsování nebo vypouštění částí původně policejního textu, analyzovali jsme práci novinářů s původními policejními titulky, jejich začlenění hodnoticích výrazů a obrátů, použití a obsah citací z policejního zdroje, případně nadužívání pasivních tvarů v jednotlivých materiálech. Samostatné analýzy pak sledovaly strukturní diferenciaci stylových prostředků na úrovni slovní zásoby. Kromě toho jsme se pokusili vyhledat a generalizovat vůči celkovému pojetí diskurzu příklady dokumentující policejní dualismus, tj. pozici policie v roli institucionálního „gatekeepera“ i v roli subjektu, nastolujícího agendu, snažili jsme se definovat trend a poměrnou „úspěšnost“ policie při nabízení lokálních témat médiím a zaměřili jsme se na deskripci formulačního schematismu jednotlivých typů komunikátů.

Původním výsledkem naší práce je například zjištění, že téměř sedmdesát procent mediálních komunikátů přebírá minimálně jeden výraz, popř. obrat nebo formulaci patřící do oblasti policejního diskurzu. Mezi nejčastěji takto do médií projektované výrazy patří slovní spojení „*neznámý pachatel*“, jednotlivé tvary slovesa „*odcizit*“, případně variace formulace „*způsobit škodu ve výši*“. Dále jsme dokázali, že námi zkoumaná média nahrazují v každém jednom komunikátu, vycházejícím z policejní předlohy, průměrně 2,6 výrazů jinými, „mediálně“ vhodnějšími výrazy. Primárním trendem policejních a následně plně také mediálních komunikátů definujeme na základě našich závěrů výrazně nekritické označování policie v jednotlivých textech.

Projekci policejního diskurzu do médií lze dále dokázat i na dílčích zjištěných závěrech: mediální komunikáty například z původních policejních zdrojů velmi často přebírají začátek textu. Jak jsme prokázali, výrazně nejvíc policejních i mediálních komunikátů začíná odpovědí na základní zpravodajskou otázku „*kdo?*“. Z dalších dílčích získaných závěrů, které považujeme za podstatné, uvádíme například tyto: policejní titulky víc než v osmdesáti procentech případů neobsahují sloveso, zatímco

naopak v mediálních titulcích sloveso absentuje jen v necelých třinácti procentech komunikátů, dále obecně platí, že zkoumaná média nejčastěji při práci s titulky ponechávají jejich původní význam, ale z hlediska rozsahu titulky rozšiřují. Zjistili jsme také, že v celkovém součtu v téměř polovině mediálních výstupů absentuje jakákoliv citace zdroje s tím, že mezi těmi komunikáty, jež citace uvádějí, figuruje třetina těch, které se v citacích soustředí jen na deskriptivní popis průběhu komunikované události. Přestože jsme kromě jiného původně předpokládali, že výraznou charakteristikou policejního diskurzu bude nadužívání pasivních tvarů a obrátů, v této kategorii závěry našich analýz původní hypotézu nepotvrzují: policejní texty vykazují průměr jen asi jednoho pasivního obrátu na dva zkoumané komunikáty, zatímco například deník Aha! eviduje použití pasiva ve dvou případech v jednom textu. Ve stručném výzkumu strukturní diferenciacie stylových prostředků na úrovni slovní zásoby jsme dokázali, že zatímco hovorové výrazy jsou typické pro mediální komunikáty, tak texty vzešlé z policejního diskurzu dominují v užití knižních tvarů.

Při závěrečném vyhodnocení hypotéz, formulovaných v tezích pro tuto práci, je nutné konstatovat, že ne všechny předpokládané závěry se nám podařilo analyticky prokázat. Poslední z pěti tezí například definovala tento předpoklad: čím profesně výše postavená policejní informační skupina (a analogicky: výše postavená redakční jednotka), tím předpokládáme méně lingvisticky a stylisticky závadných komunikátů. Podle naší analýzy ale hierarchicky vyšší postavení policejního nebo mediálního pracoviště automaticky negarantuje vyšší zpravodajskou kvalitu komunikátů. Další předpoklady z tezí, definované před vlastním výzkumem, ale podle námi získaných dat relevanci získávají: v úvodní části práce (a následně v dalších oddílech) metodou analýzy diskurzu dokazujeme, že jedna z klíčových institucí státu není schopna kriticky a objektivně informovat o vlastní činnosti. Kombinací metod matematické lingvistiky, obsahové analýzy a částečné lingvistické analýzy jsme pak potvrdili také další původní tezi, a to, že znakem policejního diskurzu je jazyková a gramatická topornost a schematičnost ve vyjadřování komunikátorů – jak dokazujeme, takovou schematičnost následně mohou převzít v rámci námi sledované projekce policejních komunikátů také média: dokázali jsme například, že nadužívaný úvod policejních komunikátů slovním spojením „*neznámý pachatel...*“ se v médiích ve vysoké frekvenci užití automaticky mění na ustálenou formulaci „*policie pátrá po...*“.

Samostatné analýzy, jejichž výsledky předkládáme v této práci, rovněž potvrzují předpoklad třetí teze, a sice to, že policejní komunikáty jsou neautorské, absentují v

nich zdroje informací, fakta předkládají jako nezpochybnitelná, přístup nepolicejních subjektů do textů není umožněn. Zjistili jsme například, že víc než v devadesáti sedmi procentech případů je policejní komunikát publikovaný jako oficiální policejní zpráva o události bez odkazu na předchozího původce informace. Jen jednou jsme zaznamenali alespoň pasivní odkaz na původní policejní zdroj, ani jednou jsme pak nemohli evidovat například podobu zprávy s umožněním aktivního přístupu původci informace, případě zprávu s umožněním přístupu sekundárním, nebo opozitním komunikátorům. Velmi podobné výsledky pak v naší analýze vykazovala také zkoumaná média: jen ve dvanácti procentech komunikátů novináři umožnili sekundárním zdrojům přístup do publikovaného textu a jen v necelých pěti procentech uveřejnili výpověď opozitního komunikátora, tj. např. obviněného člověka, o jehož údajném provinění pojednával původní policejní komunikát.

Nejprůkazněji se nám pak analýzou podařil prokázat závěr teze, která předpokládala, že čím jde o menší a lokálnější médium, tím je větší pravděpodobnost nekritického přístupu novinářů k policejnímu zdroji informace. Zjistili jsme, že například „malá“ média, jako jsou Hořovický měšťan, Zdícké noviny a Královédvorský zpravodaj, přejímají výrazy policejního diskurzu devětkrát častěji než skupina „velkých“ médií, do které jsme zařadili MF DNES, ČTK, televizi Prima, televizi Nova, Aha!, Blesk a Právo. Stejně tak jsme prokázali, že specializovaný server Krimidoma.cz, Haló noviny a Berounský deník, tedy „středně velká média“, nahrazují výrazy typické pro policejní diskurz čtyřikrát častěji než uvedená skupina „malých“ médií.

Potenciálem, který práce podle našeho názoru nabízí do budoucna, je definování platformy pro širší a dalšími výzkumy podloženou debatu o institucionální roli policie jako zdroje pro novináře. Stejně tak lze dále analyzovat často nekritické přejímání policejních materiálů mediálním diskurzem. Jestliže jsme stanovili poměr jednoho přejatého policejního výrazu mediálními komunikáty vůči necelým třem nahrazeným, měla by pak taková debata daná čísla opětovně na jiném vybraném korpusu textů potvrdit, nebo vyvrátit, a dále by měla definovat závazná doporučení pro mediální organizace, která by měla potenciál uvedený poměr ještě více nachýlit ve prospěch mediálního nahrazování výrazů policejního diskurzu a nepřejímání jeho diskurzních výrazů, obrátů a způsobů diskurzem mediálním.

Použitá odborná literatura:

BELL, Allan; GARRETT, Peter. *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell publishers, 1998. 287 s.

CASEY, Bernadette a kol.: *Television Studies. The Key Concepts*. London: Routledge 2007. 345 s.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha : Karolinum, 2007. 341 s. ISBN 978-80-246-0154-0.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1.vyd. Olomouc : Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5.

ČMEJRKOVÁ, S, HOFFMANNOVÁ, J. (editorky): *Jazyk, média, politika*. Praha, Academia 2003

DANEŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha, 1997.

DAVIS, A.: *Public Relations, News Production and Changing Patterns of Source Acces in the British National Media. Media, Culture and Society*. Sage, 2000. Vol. 22, s. 39-59

FAIRCLOUGH, Norman. *Discourse and Social Change*. Cambridge : Polity Press, 1992. 259 s.

FAIRCLOUGH, Norman. *Media Discourse*. London : E. Arnold, 1995. 214 s.

FISKE, John. *Television Culture*. London : Methuen, 1987. 353 s.

FOWLER, R.: *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge, 1998.

GANS, H. J. *Deciding chat is news*. Constable, 1980, 393 s.

HALL, Stuart, et al. *Policing the Crisis*. London: Holmes and Meier Publishers, 1978, 438 s.

HAVRÁNEK, B.: *Studie o spisovném jazyce*. Praha 1963

HAUSENBLAS, K. *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha 1971

HOLUB R., In: WASCHKOVÁ CÍSAŘOVÁ, Lenka. *Lokální redakce a místní radnice*. In: *Lokální média nově*, Hermés o.s., Praha. 2008.

HOFFMANNOVÁ, Jana. *Stylistika a ...Současná situace stylistiky*. Praha 1997

HUSÁK, Vladislav. *Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 22. června 2006, kterým se stanoví zásady poskytování informací Policíi České republiky veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků*. Praha : Policie ČR, 2006. 4 s.

JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Vyd. 1. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 122 s. ISBN 978-80-224-2218-3.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2009. 413 s.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 207 s.

JIRÁK, Jan; NEKVAPIL, Jiří; ŠOLTYS, Otakar. *Jazyk ve společenském kontextu*. Praha : Karolinum, 1996. 102 s.

KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2008. 174 s. ISBN 978-80-246-1578-3.

KRAUS, J. (2000): *K problematice institucionálního diskurzu*. *Stylistyka*, 9, s. 103–116.

KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha : Karolinum, 2004. 184 s. ISBN 80-246-0898-7.

KRAUS, J. (2003): *Vyjadřování polemčnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: S. ČMEJRKOVÁ – J. HOFFMANNOVÁ (eds.), *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, s. 13–39.

KRAUSOVÁ, Alena – SLEZÁKOVÁ, Markéta – SVOBODOVÁ, Zdeňka (eds.): *Setkání s češtinou: Sborník z konference Setkání z češtinou konané v Praze 6.–7. září 2001*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR

LAPČÍK, Marek. *Analýza TV zpravodajství jako specifického typu kulturního diskurzu*. In *Médiá a text II*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008, s. 97-109. ISBN 978-80-8068-730-4.

LINDEN, Peter. *Jak psát, aby čtenáři nepřestali číst* In: *Lokální média nově*, Hermés o.s., Praha. 2008.

LIPPMANN, W.: *Public Opinion*. Free Press: New York. 1965 (1. Vyd. 1922, 1. Obnovené vyd. 1949)

MAINGUENEAU, D.: *Les termes clés de l'analyse du discours*, Éd. du Seuil 1996

McCOMBS, Maxwell. *Agenda setting*. Praha : Portál s.r.o., 2009. 265 s.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999, s. 447

MISSLER, Jan. *Kritická diskurzní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů*. In *Média a text II*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008, s. 118-124. ISBN 978-80-8068-730-4.

PÁCL, Pavel. *Hromadné sdělovací prostředky v regionu*. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita Ostrava, 1997. 105 s.

SGALL, Petr; PANEVOVÁ, Jarmila. *Jak psát a jak nepsat česky*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 199 s. ISBN 80-246-0871-5.

SCHERER, Helmut, et al. *Analýzy obsahu mediálních sdělení*. 2. přeprac. vyd. Praha : Karolinum, 2004. Úvod do metody obsahové analýzy, s. 149. ISBN 80-246-0827-8.

SCHLESINGER, Phillip – TUMBER, Howard (1994): *Reporting Politics of Criminal Justice*. Oxford, Clarendon Press.

SVOBODA, Václav. *Public relations - moderně a účinně*. 2. dopl. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009. 240 s. ISBN 80-247-0564-8.

ŠMÍD, Milan; TRUNEČKOVÁ, Ludmila. *Novinář a jeho zdroje v digitální éře*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2009. 205 s. ISBN 978-80-246-1661-2.

TANNEN, Deborah, *Framing in discourse*. Oxford: Oxford University Press, 1993

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. 1. vyd. Praha : Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7367-096-8.

VAN DIJK, Teun *Methods of Critical Discourse Analysis*. (pp. 95-120). London: Sage, 2001

VOLEK, Jaromír. *Nezamýšlené důsledky "komunikační ideologie" v kontextu informační společnosti*. In *Média a realita: sborník prací Katedry mediálních studií a žurnalistiky*. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2002. od s. 11-38, 27 s. Média a komunikace, 4. ISBN 80-210-3083-6

VOLEK, Jaromír – Jiráček, Jan (2006): „*Vybrané atributy profesního sebepojetí českých novinářů*.“, in *Mediální Studia* 2006, c. 1. Praha, Syndikát novinářů.

WATSON, J.: *Media Communication: An Introduction to Theory and Process*. New York: Palgrave, 2003.

WHITE D. M., *The „Gate Keeper“: a Case Study in the Selection of News*, 1950. In: Berkovitz d., *Social Meanings of News: a Text Reader*. Sage, 1997

ZÁVOZDA, Petr. *Jak psát v regionálním tisku* In: Lokální média nově, Hermés o.s., Praha. 2008.

Použité slovníky a encyklopedie:

FILIPEC, Josef, et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vyd. Praha : Academia, 2007. 647 s. ISBN 80-200-1080-7.

OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. dopl. vyd. Praha : Libri, 2004. 240 s. ISBN 80-7277-108-6.

REIFOVÁ, Irena, et al. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál s.r.o., 2004. 327 s.

SVOZILOVÁ, Naďa; PROUZOVÁ, Hana; JIRSOVÁ, Anna. *Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení*. 1. vyd. Praha : Academia, 2005. 579 s. ISBN 80-200-1310-5.

Další zdroje:

Discourse in Society [online]. 2010 [cit. 2010-04-24]. Curriculum Vitae and Publication List. Dostupné z WWW:
<<http://www.discourses.org/cv/Curriculum%20Vitae%20Teun%20A%20van%20Dijk.pdf>>.

Newton media search [online]. 2010 [cit. 2010-04-24].